

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AKÇADAĞ KAYA MEZAR ODALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Recep ÖZMAN

Hazırlayan
Songül ŞAHİN

MALATYA 2020

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

AKÇADAĞ KAYA MEZAR ODALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Songül ŞAHİN

Danışman
Doç. Dr. Recep ÖZMAN

MALATYA 2020

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “ Akçadağ Kaya Mezar Odaları” başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün kaynakların, hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Songül ŞAHİN

ÖNSÖZ

Malatya, Anadolu'yu kuzey-güney ve doğu-batı ekseninde birbirine bağlayan yol güzergâhları üzerinde yer alması hasebiyle tarih boyunca önemli bir merkez olmuştur. Bölge, neolitik dönemden klasik çağlara kadar kesintisiz olarak yerleşime sahne olmuştur. Tarihi dönemlerle beraber, Hitit, Geç Hitit, Med, Pers ve Helenistik krallıklarından biri olan Selevkoslardan sonra Roma hâkimiyetine girmiştir. İmparatorluk döneminde Roma'nın doğu sınır karakolu olmasıyla bir lejyon merkezi olmuştur. Bölgede bulunan Roma dönemi kalıntılarında kaya mezarları bu çalışmanın konusunu teşkil etmektedir.

Malatya il sınırları içerisinde başta Arapgir ve Akçadağ ilçeleri olmak üzere çok sayıda kaya mezarı mevcuttur. Ancak bunlarla ilgili bilimsel çalışma yok denecek kadar azdır. Sadece Arapgir Onar ve Malatya merkez Samanköy mahallelerindeki kaya mezarları ile ilgili çalışmalar mevcuttur. Akçadağ ilçesinde bulunan kaya mezarları ile ilgili Malatya Kültür Envanteri'nde ve müze kayıtlarında bulunan bilgiler dışında bilimsel bir araştırmanın olmaması büyük bir eksiklikti.

Bu çalışma, İl Kültür Müdürlüğü ve Malatya Müzesi'nden alınan izinler sonrasında başlamıştır. Akçadağ ilçe sınırları içinde bulunan kaya mezarları, bölgede yapılan arazi çalışması sonrasında kataloglarının çıkarılması, planlarının çizilmesi, fotoğraflanması, tanımlanması, konumlarının belirlenmesi ve bölgede bulunan diğer örneklerle karşılaştırmasının yapılması sonrasında tamamlanmıştır.

Öncelikle başta tez konusunun belirlenmesi, çalışmanın planlanması ve araştırmanın tüm aşamalarında desteğini esirgemeyen, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren hocam, sayın Doç. Dr. Recep ÖZMAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Arazi çalışmalarında ve autocad çiziminde yardımlarını esirgemeyen Uzman Sanat Tarihçi Samet Erol'a, aileme, kardeşlerim Übeyit Şahin, Miraç Şahin ve kuzenim Yunus Emre Korkmaz'a, Bağköy halkına ve arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim. Ayrıca arazi çalışılmasına yönelik verdikleri izinden dolayı Malatya İl Kültür Müdürlüğü ile Malatya Müze Müdürlüğü'ne şükranlarımı sunarım.

Malatya 2020

Songül ŞAHİN

ÖZET

AKÇADAĞ KAYA MEZAR ODALARI

Yüksek Lisans Tezi

Songül ŞAHİN

İnönü Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

Malatya İli Akçadağ ilçesinde yer alan ve “Akçadağ Kaya Mezar Odaları” başlığı altında incelenen bu çalışmada Akçadağ İlçesi ve mahallelerinde yer alan 25 kaya mezarı tespit edilmiştir. Söz konusu kaya mezarları, zamanın verdiği tahribat, kaçak kazılar ve toprak dolgu nedeniyle orijinal bütünlüğünü büyük oranda yitirmiştir. Bu olumsuzluklara rağmen orijinal mimari özelliklerini korumuş olmaları hasebiyle bölgenin eski çağlardaki ölü gömme geleneklerinden kaya mezarları hakkında bilgiler vermektedir.

Malatya ili ve ilçeleri arasında Akçadağ Arapkir ilçesiyle beraber kaya mezar odalarının en yoğun olduğu bölge olarak dikkat çekmektedir. Bu kaya mezar odaları tek odalı olmaları, arcosoliumlu ve klineli yapılarıyla bölgede bulunan ve Roma dönemine tarihlenen kaya mezarlarıyla büyük bir benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla Akçadağ ilçesi sınırları içerisinde yoğun bir şekilde bulunan bu mezar geleneği burasının Roma döneminde yerleşim yeri olduğunun da bir kanıtı olarak görülebilir.

Anahtar Kelimeler: Malatya, Akçadağ, Kaya Mezarı, Bağköy, Aktepe

ABSTRACT

AKÇADAĞ ROCK TOMB ROOMS

Master Thesis

Songül ŞAHİN

İNÖNÜ UNIVERSITY

Social Sciences Institute

Department Of History

In this study, which is located in Akçadağ district of Malatya Province and examined under the title of “Akçadağ Rock Tomb Rooms”, 25 rock tombs in Akçadağ District and its neighborhoods were identified. The rock tombs in question have largely lost their original integrity due to the destruction of the time, illicit diggings and landfill. Despite these negativities, they provide information about the ancient burial traditions of the region from rock tombs since they preserved their original architectural features.

Among the Malatya province and its districts, Akçadağ attracts attention as the region where the rock tomb chambers are the busiest together with Arapkir district. These rock burial chambers are one-room and show a great similarity to the rock tombs in the region dating back to the Roman period with their arcosolium and kline structures. Therefore, this burial tradition, which is found intensely within the borders of Akçadağ District, can be seen as a proof that this place was a settlement in the Roman period.

Key Words: Malatya, Akçadağ, Rock tomb, Bağköy, Aktepe

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ	1
1. ÖLÜ GÖMME GELENEKLERİ VE MEZAR ÇEŞİTLERİ.....	8
1.1. Ölü Gömme Biçimleri.....	9
1.1.1. Kremasyon	9
1.1.2. İnhumasyon.....	10
1.1.2.1. Hocker	11
1.1.2.2. Dorsal	12
1.2. Mezar Yeri.....	12
1.2.1. Intramural.....	12
1.2.2. Extramural.....	13
1.3. Mezar Tipi.....	14
1.3.1. Basit Toprak Mezar	15
1.3.2. Pişmiş Toprak Mezar	16
1.3.3. Taş Sandık Mezar	17
1.3.4. Lahit Mezar.....	18
1.3.5. Tümülüs.....	19
1.3.6. Oda Mezar.....	21
1.3.7. Kaya Mezar	22
1.3.7.1. Tek Odalı Kaya Mezar	26
1.3.7.2. Çok Odalı Kaya Mezar.....	27
1.3.8. Arcosolium.....	27
1.3.9. Kline.....	29
2. KATALOG.....	30
3. AKÇADAĞ KAYA MEZAR ODALARININ GENEL ÖZELLİKLERİ.....	72
3.1. Dağılım Alanları	72
3.2. Kaya Mezarlarının Yönleri	72

3.3. Cephe Düzenlemesi Ve Tipoloji.....	73
3.3.1. Kemer Nişli Kaya Mezar Odaları	74
3.3.2. Yalın Cepheli Kaya Mezar Odaları.....	75
3.3.3. Üçgen Alınlıklı Kaya Mezar Odaları	75
3.4. Kapı (Giriş) Açıklıkları.....	76
3.4.1. Dikdörtgen Planlı Kapılar	76
3.4.2. Kare Planlı Kapılar	77
3.4.3. Düzensiz Girişli Olanlar.....	77
3.5. Kapı Mil Yuvaları ve Sürgü Delikleri.....	78
3.6. İç Düzenlemeleri.....	79
3.6.1. Arcosoliumlu Kaya Mezar Odaları.....	79
3.6.2. Klineli Kaya Mezar Odaları	82
3.7. Bezeme.....	83
3.8. Tarihlendirme	85
SONUÇ	87
KAYNAKÇA	89
EKLER	95
EK 1. Tablolar.....	95
EK 2. Çizimler	98
EK 3. Resimler.....	110

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
çev.	: Çeviren
bkz.	: Bakınız
nşr.	: Neşreden
KST	: Kazı Sonuçları Toplantısı
TCD	: Türk Coğrafya Dergisi
TAY	: Türkiye Arkeolojik Yerleşimleri
ETÇ	: Erken Tunç Çağı
OTÇ	: Orta Tunç Çağı
GTÇ	: Geç Tunç Çağı

GİRİŞ

Akçadağ bölgesi, eskiçağlardan beri yerleşilmiş ve ismi tarihi kaynaklarda “Arga”, “Arega”, “Arca”, “Argaios” olarak geçmiştir. Kastedilen yer Kappadokia’da ilkçağ kenti, Malatya İline bağlı İlçe merkezi olan Arga/Akçadağ’dır.¹ Kelimenin Luwi dilinde; “Yukarı” anlamındaki Arga, “Yüksek” anlamındaki Barga kelimesiyle bağlantılı ve eski Anadolu dillerinde ışıldayan, parıldayan, ışıltı, pırıltı, ak, gümüş” anlamında kullanılmış olduğu iddia edilmektedir.² Hind-Avrupa dillerindeki Arg- kök sözcüğünün, genellikle “Parlayan, ışıltı”, “Beyaz” veya “Gümüş” anlamıyla bağlantılı sözcükler türetmek için kullanıldığı bilinmektedir.

Hitit belgelerinde anılan kent, ülke, dağ, akarsu adları arasında Arg- sesiyle başlayan bir kelime görülmüyor. Ancak, sözcüğün Hitit belgelerinde “Arkha, Arakha” biçiminde yazılması gözden kaçırılmamalıdır. Kesin olan Hellen ağızında yahut Hellenleşme dönemindeki Anadolu ağızlarında Arga biçiminde söylenip yazılan bir sözcüğün, Luwi kültüründen gelme adların yayılma bölgelerinde, üstelik içinde nd/nth sesi gibi Luwi dilinin bazı tipik öğelerini bulundurarak karşımıza çıkmıştır.³

Akçadağ, eski çağlardan bu yana yolların kavşak noktasında bulunması sebebiyle her dönemde önemini korumuştur. Melitene/Malatya ile Arabissos/Afşin arasındaki Roma askeri yollar “Arga/Akçadağ’dan” geçmiştir. Anti Toroslar boyunca belirlenen mil taşları bunun en güzel kanıtıdır.⁴

Günümüzde Akçadağ olarak bilinen ilçe, Malatya’nın 37 km batı ve kuzeybatısında yer almaktadır. Güneyinde Yeşilyurt ve Doğanşehir ilçeleri, batısında Kahramanmaraş iline bağlı Elbistan ilçesi, kuzeyinde Darende ve Hekimhan ilçeleri bulunmaktadır. İlçenin yüzölçümü 1193 kilometre kare olup⁵ coğrafyası şekil itibari ile üçgen gibidir.⁶

---

¹Bilge Umar, **Türkiye’deki Tarihsel Adlar**, İnkılap Kitapevi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1993, s.99

²Umar, a.g.e. , s.99

³Umar, a.g.e. s.98-100

⁴W.M. Ramsay, **Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası**, (çev. Mihri Pektaş), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1960, s.301-348

⁵<http://www.malatya.gov.tr/akcadag>, 03.01.2020

⁶**Yurt Ansiklopedisi**, Malatya Maddesi, C.VI.

Deniz seviyesinden yüksekliği 925 metredir.⁷ Güneydoğu Toros silsilesinin 2013 m. yüksekliğindeki Akçadağlar, Malatya Havzası'nın batı dağ topluluğunu oluşturmaktadır.⁸ Bir kısmı volkanik kökenli olan bu dağlar Üçüncü Zamanın ortasında sona eren bir kıvrılma ve yükselme sonucu oluşmuştur. Akçadağ tepeleri bir sıra üzerinde veya ayrı tepeler halinde bulunmaktadır. Dağlar düz hat şeklindedir. Bu tepeler; Karadağ (1932 m.), Kurugöl (1900 m.), Öğlekayası (2397 m.), Kartaltepe (2716 m.), Darbentdağı (2716 m.), ve Kekliceadağı (2747 m.)'dır. Karadağ volkanik hareketler sonucu oluşmuş bir lav kütesidir.⁹

Bölge, Erhaç Düzü, Arga Düzü ve Ören Düzü adıyla bilinen düzlüklerden oluşmaktadır. Tohma ve Sultansuyu ile onların kolları durumundaki küçük dereler bölgenin akarsularını oluşturmaktadır.¹⁰ Sultansuyu büyük bir akarsu olup kaynağını Doğanşehir çevresinden alır. Havzanın batısındaki suları toplayarak Tohma'ya dökülür. Tohma Çayı ise Sivas ili topraklarından doğarak Malatya ili topraklarına girer. 196 km uzunluğundadır. Gürün suyunu aldıktan sonra Gürün ve Darende İlçelerinden geçerek derin bir vadiden Malatya Ovası'na girmektedir. Batıdan doğuya doğru akan Tohma Çayı, Malatya Ovası'nı ikiye bölmektedir. Kuzeyde kalan kesime Yazıhan Düzü adı verilir. Güneyde kalan kısım ise Sürgü Çayı ile ikiye bölünmektedir.¹¹ Karadağ'ın eteklerinde kurulu Akçadağ'da, karasal iklim egemen olduğu için yazlar sıcak ve kurak, kışlar kar yağışlı ve soğuk geçmektedir.¹²

Akçadağ İlçesi tarihi hakkında bilgiler oldukça kısıtlıdır. Ancak tespit edilen yerleşim yerleri, gözetleme kuleleri, antik mezarlık alanları, kaya kabartmaları, mağara yerleşimleri, tümülüsler, höyük ve kaya mezar odaları ilçenin tarihsel süreç içerisinde önemli bir konumda olduğunu göstermektedir. Alanda yapılan çalışmalar bölge tarihinin Paleolitik dönemden Geç Roma-Bizans Dönemi'ne kadar yerleşim yeri olarak kullanıldığını göstermektedir.

---

⁷Gülhan Hazır, **Akçadağ Öğretmen Okulu**, Malatya Valiliği Malatya Kitaplığı Yayınları, s.67; Ramsay eserinde deniz seviyesinden yüksekliğini 3600 kadem (30.48 cm) olarak belirtmiştir.

⁸Talip Yücel, **Türkiye Coğrafyası**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1987, s.131-134

⁹Ali Tanoğlu, "Malatya Dolaylarında Coğrafi Geziler", **TCD, 1-2**, Ankara 1943, s.74; Ramsay, a.g.e. , s.302

¹⁰<http://www.akcadag.gov.tr/cografik-konum>, 03.01.2020

¹¹Tanoğlu, a.g.e, s.25 vd.

¹²Hazır, a.g.e. ,s.68

Akçadağ Bağköy Ebeler mevkiinde İn Mağarası yerleşim alanında yapılan çalışmalar mağaranın Paleolitik dönemden itibaren kullanıldığını göstermektedir. İkinciler Höyükte Erken Tunç Çağı ve Roma dönemine tarihlendirilen seramiklerin yanı sıra içlerinde saman yüzü açkılı maldan parçalar olup bu parçalar Kalkolitik çağa tarihlendirilmiştir.¹³

Höyüktepe yerleşim alanı, Kuyular arkeolojik yerleşim alanı, Örenhöyüğü, Örentepesihöyüğü ve Seyfolar-Mezarlıktepe Arkeolojik yerleşim yerlerinde bulunan Karaz tipi siyah ve koyu kırmızı seramik ile pithos parçaları alanın ETÇ ve OTÇ’nda yerleşim alanı olarak kullanıldığını göstermiştir.¹⁴ Tarihi dönemlerle beraber, Hitit, Geç Hitit, Med, Pers ve Helenistik bir krallık olan Selevkoslardan sonra Roma hâkimiyetine girmiştir.

Bölgenin önemi, Geç Hititler şehir devletlerinden olan Melid Krallığı döneminde artmıştır. Bunun sebebi, Urartu, Asur, Frig ve Tabal hudutlarının birleştiği noktada olmasıdır. Bağköy Nicer mevkiinde bulunan Bağköy Kaya Kabartmasında yapılan incelemeler ayakta durur vaziyette başı profilden vücudu cepheden tasvir edilen kral kabartmasının başındaki ponponlu başlığı, yüz teferruatı, cepheden yapılan iri patlak göz, kemerli burun, sakalsız sivri çenesi ve saç buklelerinden hareketle üslup bakımından MÖ. VIII. yy Arami etkili Geç Hitit sanatına tarihlendirilmektedir.¹⁵ Özellikle Asur ve Urartu devletleri arasında el değiştiren krallık MÖ 707 yılında Asur İmparatorluğu’nun hâkimiyetine geçmiştir.¹⁶ II. Sargon’un ölümünden sonra eski gücünü yitiren Asur İmparatorluğu, MÖ 612 yılında Med –Babil ittifakı sonrası Asur’dan intikam almak isteyen kavimlerin de birleşmesi sonucunda yıkılmıştır. Yapılan paylaşım sonrasında Anadolu Medlerin eline geçmiştir. MÖ VI. yy.’ın ortalarına doğru Ön Asya hâkimiyeti Medlerden Perslerin eline geçmiştir. Persler MÖ 546 yılında tüm Anadolu’ya hâkim olmuştur. Persler imparatorluk topraklarını 21 krallığa ayırmışlardır. Malatya Kapadokya krallığına bağlı on valilikten biri olmuştur.¹⁷ Persler’in Ege şehir devletlerini birer birer ele geçirmesi, vergi fazlalığı ve Fenike ticaretini korumaları gibi birçok nedenlerden dolayı Pers-Hellen savaşlarının çıkmasına neden olmuştur. MÖ 334’te Makedonyalı Büyük İskender,

¹³ [http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=1411&html=ages_detail_t.html&lay out=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=1411&html=ages_detail_t.html&lay out=web), 06.05.2020

¹⁴ **Malatya Kültür Envanteri**, Malatya Valiliği, Malatya 2014, s.141-146

¹⁵ **Malatya Kültür Envanteri**, s.112

¹⁶ Sebahattin Ağaldağ, **Malatya Eski Çağ Tarihi**, Malatya Kitaplığı Yayınları, İstanbul 2016, , s.132

¹⁷ Ağaldağ, a.g.e. , s.133- vd.

Perslerden Hellenlerin Granikhos intikamını almak için Asya seferine çıkmıştır. Büyük İskender Anadolu'ya geçerek Pers Kralı III. Darius'u önce MÖ 333'te İssos'da, daha sonra MÖ 331'de Gavgamela'da mağlup etmesiyle Anadolu'daki Pers hâkimiyeti sona ermiştir.¹⁸ Böylece Anadolu Makedonya hâkimiyetine geçmiştir.

Makedonyalı İskender'in Anadolu'daki hâkimiyeti ile birlikte Kapadokyalılar, Pers asilzadelerinden I. Ariarathes'i kral yaparak istiklallerini ilan etmişlerdir. Bir süre sonra Büyük İskender'in oğluna vasi seçilen Perdikkas, Kapadokya Kralını mağlup ederek Malatya'yı Makedonya Krallığına bağlamıştır.¹⁹ Persler zamanında huzur içerisinde yaşayan Malatya ve diğer Kapadokya şehirlerine, Makedonyalılar zamanında bitip tükenmeyen kavgalar ve ağır vergiler zor gelmeye başlamıştır. Makedonyalıların iç karışıklıklarını fırsat bilen I. Ariarathes'in kardeşi Orofermes'in oğlu II. Ariarathes, MÖ 301'de Kapadokya Krallığını yeniden kurmuştur.²⁰ II. Ariarathes'ten sonra Kapadokya Krallığının başına geçen Ariaramnes Selevkoslar ile dost geçinme siyaseti izlemiş ve oğlu III. Ariarathes'i Antiokhos Theos'un kızı ile evlendirmiştir. III. Ariarathes'in ölümünden sonra yerine geçen oğlu IV. Ariarathes, Selevkos Kralı Büyük Antiokhos'un kızıyla evlenmiş ve bu hükümdar zamanında Romalılar ile yaptıkları Mağnesi (Manisa) Muharebesinden (MÖ 190) sonra Kapadokya Krallığı ile Roma İmparatorluğu arasındaki münasebet başlamıştır. Kapadokya Kralı V. Ariarathes Roma'ya altın bir taç göndererek Roma'nın güvenini kazanma ve Roma'ya yaklaşma politikası izlemiş ve ölene kadar Roma'ya sadık kalmıştır. Ölümünden sonra Kapadokya Kralı olan VI. Ariarathes, Pontus Kralı VI. Mithridates Eupodor'un kızı ile evlenince Kapadokya Pontus Krallığı'nın etkisi altında kalmıştır. VII. Ariarathes'in VI. Mithridates tarafından öldürülmesi ile Ariarathes Sülalesi son bulmuş (MÖ 96) ve Kapadokya Krallığına VI. Mithridates oğlunu getirmiştir. Ancak Roma Senetosu duruma el koyarak geçici bir kral ilan etmiştir. Bu tarihten sonra Kapadokya-Roma-Pontus mücadelesi başlamıştır.²¹ Bu sırada Artaksias Sülalesinden Tigran, Küçük Ermenistan ile Büyük Ermenistan'ı birleştirmiş, Pontus Kralı Mithridates'in kızı ile evlenmiş ve Pontus Kralı ile bir askeri antlaşma imzalamıştır.

---

¹⁸Arif Müfit Mansel, **Ege ve Yunan Tarihi**, Ankara 2014, s.463 vd.

¹⁹ Ağaldağ, a.g.e. , s.137

²⁰ Ağaldağ, a.g.e. , s.138

²¹ Ağaldağ, a.g.e. , s.138 vd.

Tigran kayınpederi Pontus Kralı VI. Mithridates'in teşvikiyle MÖ 93 yılında Fırat'ı geçerek Kapadokya Krallığının bir şehri olan Malatya'yı alarak Mazaka (Kayseri) üzerine yürümüş, Kapadokya Kralı olan Ariabarzanes'i krallıktan indirmiştir. MÖ 88'de Part Kralı II. Mithridat'ın ölümünü fırsat bilen Tigran, Yukarı Mezopotamya'yı ele geçirmesi, Selevkos krallarının birbirleriyle olan mücadelelerinden ezilen Suriyeliler'in Tigran'dan yardım istemeleri sonucunda Suriye'nin Tigran tarafından alınması Ön Asya'da Tigran'ın güç kazanmasına neden olmuştur. İç meselelerini halleden Romalılar, Anadolu işlerine önem vermeye başlamışlar ve Consül Lucullus, Asia valiliği için görevlendirilmiştir. Lucullus, Pontus'u zapt etmek ve Mithridates'i esir almak için Pontus'a girerek Bithynia ve Pontus'u almıştır. Tigran'ı cezalandırmak isteyen Lucullus, Tigran'ın elinde bulundurduğu Malatya ve Sophene'yi almıştır. Lucullus'un bölgeden çekilmesini fırsat bilen Tigran Kapadokya'yı ele geçirirken, Mithridates ise tekrar ülkesini başına geçmiştir. Bu gelişmeler üzerine seneto tarafından geniş yetkiler ile Anadolu'ya gönderilen Consül Pompeius Mağnus, Pontus kuvvetlerini mağlup ederek Tigran'ın üzerine yürümüş ve Fırat'ı geçmiştir. Bu esnada babası Tigran'a karşı isyan ederek tahtta hak iddia eden oğlu genç Tigran, Romalıları babasının üzerine yürümeye teşvik etmiştir. Tüm bu olayları fırsat bilen Pompeius, Yukarı Fırat'ı geçip Ermenistan'ı istila etmiştir. Böylece Ermeni Krallığı Partlarla Romalılar arasında tampon bir devlet olmuş ve Melitene de Kapadokya Krallığına tekrar bağlanmıştır. Hellenistik krallıkları birer birer ele geçiren Roma, Malatya'nın güneyinde bulunan Kommagene (Adıyaman) ve Osrrhoene krallıklarını da Roma'yı tanımak mecburiyetinde bırakmıştır. Böylece Roma'nın doğu sınırını, Fırat'ın geçit noktaları olan Samosata (Samsat), Zeugma ve Malatya koruyacaktır. Ancak Romalılar ve Partlar'ın Ermenistan'a egemen olma mücadeleleri devam etmiş ve Ermenistan; Roma ile Partlar arasında çözülemeyen bir sorun haline gelmiş ve Part Roma mücadelesi devam etmiştir. Öyle ki bu mücadele Roma'nın, Ermeni tahtına Ermeni olmayan ve Roma taraftarı olan eski Kapadokya Kralı Archelaos'un torunu Tigran'ın geçirilmesine kadar devam etmiştir. Tigran'ın Ermenistan tahtına geçirilmeden önce Romalılar ve Partlar arasında yapılan mücadelede Malatya'daki tabi prensler, Roma ordusuna yardımcı kuvvet göndermiştir. Tüm bu olaylar bölgenin büyük bir mücadeleye sahne olduğunu ve Malatya'nın Roma ordusunun uğrak yeri haline geldiğini göstermektedir. Malatya'nın Roma ordusunun uğrak yeri olmasının en büyük nedeni Fırat'ın doğu ile batıyı birbirinden

ayırması, kuzeyi güneye, doğuyu batıya bağlayan nokta üzerinde yer almasından kaynaklanmaktadır.²²

Roma İmparatoru Vespasian, doğudaki vassal Kommagene ve Ermeni krallıklarında huzuru sağlamak ve Kapadokya'yı saldırılara karşı korumak için askeri birlikler yerleştirmeye karar vermiştir. Vespasian, Kommagene Kralı IV. Antiochus'un Partlarla gizli anlaşma yapma gerekçesi ile azletmiş ve Kommagene'yi Syria eyaletine bağlamıştır. Bu olaylar üzerine Malatya ve Samosata'ya birer lejyon yerleştirilmiştir. Malatya'ya yerleştirilen Lejyon XII. Fulminita, Roma'nın doğudaki en önemli askeri üssü olmuştur. Malatya'ya bir lejyon yerleştirilmesinin sebebi, bölgenin önemli yolların kavşağında bulunması, Fırat'ın buradan geçit vermesi, su kaynakları ve yiyecek depolarının bol olmasından kaynaklanmaktadır.²³ Lejyon XII. Fulminita'nın Malatya'ya yerleştirilmesiyle Arslantepe'de bulunan kent, bugün Eski Malatya diye adlandırılan yere taşınarak yeni bir şehir kurulmuştur. Şehrin etrafı MS 114 yılında doğu seferine çıkan, Lejyon XII. Fulminita'yı denetlemek için Malatya'ya uğrayan İmparator Traianus zamanında surlarla çevrilmiş ve Partlara karşı önemli bir sınır üssü olmuştur.²⁴ Roma İmparatorluğu'nun MS 395 yılında Theodosius Magnus tarafından iki oğlu arasında paylaşılmasıyla Malatya, Doğu Roma İmparatorluğu'nun sınırları içerisinde kalmış ve Bizans döneminde de bu önemini korumuştur.²⁵ Malatya'nın Partlara karşı önemli bir sınır üssü olması ve askeri yolların geçtiği önemli geçit noktası olmasından dolayı askeri yollar yapılmıştır. Malatya ile Afşin arasındaki Roma askeri yolların Akçadağ'dan geçtiği bilinmektedir.²⁶

Akçadağ/Sultansuyu Arkeolojik Yerleşim alanında, Akçadağ/Arga Höyüğünde yapılan yüzey araştırmalarında bulunan seramik parçalarından hareketle bölgenin Geç Roma Erken Bizans dönemine kadar yerleşim alanı olarak kullanıldığını göstermektedir. Bayramtepesi Arkeolojik Yerleşimi Alanında yapılan çalışmalarda Roma dönemine ait duvar kalıntıları ve seramik parçalarına rastlanılmıştır. Kale Arkeolojik Yerleşimi Gözetleme Yeri'nde yapılan incelemelerde beyaz kesme taşlı duvar izleri, Roma seramiği, ezgi taşlı parçalar, küçük demir obje parçaları tespit edilmiştir. Kalıntılardan hareketle bu

---

²² Ağaldağ, a.g.e. , s.139-142

²³ Recep Özman, "En Eski Çağlardan Müslümanların Fethine Kadar Malatya", **III Uluslar Arası Kervansaray Buluşması**, 17-27 Eylül 2010, s.112

²⁴ Ağaldağ, a.g.e. , s.143 vd. ; Özman, "En Eski Çağlardan Müslümanların Fethine Kadar Malatya", s.112

²⁵ Özman, "En Eski Çağlardan Müslümanların Fethine Kadar Malatya", s.112

²⁶ Umar, a.g.e. , s.301-348

alanın muhtemelen bir gözetleme kulesi veya karakol olabileceği belirtilmiştir.²⁷ Kışlayolu ve Kellerin Sayılığ²⁸ Tümülsleri, Bağköy Nicer Mevki'inde bulunan kaya nişi, Çatalfeyz Tümülsü, Çerkeztepe Tümülsü, Fırıntepe/Kalendertepe Tümülsü I-II-III-IV, Gölpınar Tümülsü, Güneşli Tümülsleri I-II, Kalmışat Tümülsü, Karaçağıl Tümülsleri ve Antik Mezarlık Alanları, Karaçakıl Tümülsleri I-II-II, Karadağ Tümülsleri I-II-III' Roma Dönemine tarihlendirilmektedir.²⁹

Üç bölümden oluşan çalışmamızın birinci bölümünde, ölü gömme gelenekleri ve mezar çeşitleri hakkında bilgiler verilmiştir. Gömme biçimleri, mezar yerleri, mezar tipleri başlıkları altında en eski çağlardan başlayarak Anadolu'da ilk olarak nerede ve ne zaman ortaya çıktıkları hakkında bilgiler örnekleriyle birlikte açıklanmıştır. Konumuz olması hasebiyle kaya mezar odalarının kökenine inilmiş ve tek odalı ile çift odalı kaya mezarları hakkında bilgiler verildikten sonra iç mimari öğeler (arcosolium ve kline) başlıklar halinde incelenmiştir. İkinci bölümümüzde arazi çalışmasını yaptığımız Akçadağ kaya mezar odalarının katalog çalışması yapılmıştır. Katalog kısmında; koordinat ve konuları verilen mezar odaların tanımları yapılmıştır. Tanımları yapılırken cephe özellikleri, giriş açıklıkları, gömü yerleri ve ölçüleri hakkında bilgiler verilerek bölge içerisinde öne çıkan özellikleri ile mimari uygulamalardaki farklılıklar vurgulanmıştır. Üçüncü bölümde ise; giriş yönleri, cephe düzenlemeleri, giriş açıklıklarının planları ve iç düzenlemeleri (arcosolium, kline) bakımından genel özelliklerine göre sınıflandırılmıştır. Genel özelliklerine göre sınıflandırılan mezar odalarının yakın çevreden başlayarak Anadolu'daki benzer örnekleri ile karşılaştırılarak kaya mezarların etkileşimleri ortaya konulmuştur. Sonuç kısmında ise genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra mezarların bölgede buldukları konuları ve öne çıkan özellikleri üzerinde durularak bir sonuca varılmıştır.

---

²⁷ Malatya Kültür Envanteri, s.106-147

²⁸ Çağatay Yücel, "Malatya Tümülsleri Hakkında Bir Değerlendirme", İnönü Üniversitesi Uluslar Arası Sosyal Bilimler Dergisi, C.6, S. 1, 2017, s.164

²⁹Malatya Kültür Envanteri, s.112-146

1. ÖLÜ GÖMME GELENEKLERİ VE MEZAR ÇEŞİTLERİ

Cesedin içine konulduğu, toprağa veya başka ortamlara göre değişen yerel malzemeye, kuma veya kayaya açılan ve ölüyü, önce ceset sonra iskelet olarak muhafaza eden çukura *mezar* denilmektedir.³⁰ Tarih boyunca insanlar ölümün bir son olmadığına, yaşamın ölümden sonra da devam edeceğine inanmışlar ve bu sebeple mezar yapılarına önem vermişlerdir.³¹ Eski Çağda; ölü ruhunun bedenden ayrılıp “ Ölüler Ülkesi” ne gidebilmesi için cesedin gömülmesi gerektiğine aksi takdirde ruhun acı çekeceğine inanılmıştır. Orta Asur dönemine ait bir yazıtta “Cesedi gömülemesin, ruhu atalarının ruhuna kavuşmasın” şeklindeki beddua, ölüleri gömmenin önemini göstermektedir. Ayrıca kralların düşmanlarının atalarının mezarlarını yağmalayarak onların ruhlarına acı çektirmek istemeleri³², ölümün bir son olmadığına inandıklarının göstergesidir. Bu yüzden insanlar, atalarının ruhu rahat etsin ve ölülerine bir zarar gelmesin diye cesetleri farklı şekillerde yapılan mezarlara gömmüşlerdir.

Gerek bireysel ve gerekse toplumsal içgüdü, cansız bedenini kendileriyle birlikte olamayacağını, ruhun bedenden ayrıldığı, boyut değiştirdiği bu nedenle artık başka bir ortamda kalması gerektiğini düşündürmüştür. Ölüye yeni bir yer arama düşüncesi, toplumların adet, gelenek inanç kültürlerin ışığında, fakat çevre şartları ve teknik bilgilerin etkisiyle arayışlar ve gelişmeler ile ortaya konulmuştur.³³ Ölen insan için ne yapılacağı konusunda bilgiye dini kaynaklarda da ulaşabiliyoruz. Buna göre Hz. Âdem’in oğullarından Kabil, kardeşi Habil’i öldürdüğünde ilk kez meydana gelen böyle bir olay karşısında şaşırıp ne yapacağını bilmediğinden ona, cesedi toprağa gömmesi gerektiği öğretilmiştir.³⁴ Belki de insan içgüdüğü gereği, çevresinde ölen birisini, olduğu yerde kendi halinde bırakmamakta, düşman dahi olsa onu gömme gereği duymaktadır. Bunda, sevdikleri ve saygı duydukları insanı, vahşi hayvanların parçalamasını önlemek, cesedin

³⁰ Tamay Tekçam, **Arkeoloji Sözlüğü**, Alfa Yayınları, 1. Basım: Kasım 2007, s.142

³¹ Recep Özman, “Arapgir Onar Köyü Kaya Mezarları”, **Tarih Dergisi**, S. 62 (2015/2) İstanbul 2016, s.2-3

³² A. Tuba Ökse, “Eski Çağdan Günümüze Ölü Gömme Ve Anma Gelenekleri”, **Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi**, S.5, Ankara 2005 , s.1.

³³ Rıfat Ergeç, **Güney Kommagene Bölgesindeki Antik Dönem Nekropol ve Mezarları**, (Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1995, s.51-53

³⁴ Ömer Faruk Harman, “Habil ve Kabil”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 14, İstanbul 1996, s.376-378

belli bir süre sonra alacağı ürkütücü görüntüsü ve salgın hastalıkların yayılmasını engellemek veya bir suç unsurunun ortadan kaldırılması gibi etkenler doğrultusunda yapılmış olabilir.³⁵ Ölenin arkasından sevdikleri tarafından yakılan ağıtlar, dualar, ziyafetler vb. olgulardan oluşan törenler ile cesedin hazırlanması, gömülmesi, hediyeler ve ayinler gibi hususlar *gömme geleneğini* oluşturmuştur.³⁶

Gömü biçimleri sonucunda ortaya çıkan maddi ve duygusal birikimler, coğrafya, iklim ve farklı kültürlere göre³⁷ değişen ölü gömme biçimlerinde, şekillerinde, ölü gömme yerlerinde ve gömü tiplerinde bazı farklılıkların olduğu görülmüştür. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için aşağıda bu terimler açıklanmaya çalışılacaktır.

1.1. Ölü Gömme Biçimleri

İnanç, etnik yapı ve kültürle açıklanabilen ölü gömme gelenekleri her toplulukta farklılıklar gösterir. Ölü gömme adetlerinin uygulanış biçimlerine bakıldığında, ölülerin iki farklı şekilde gömüldükleri görülmektedir: “İnhumasyon” yakmadan ve “kremasyon” yakarak gömü.³⁸ Bu gömü türlerinden ilki ve en yaygın olanı ölünün ceset halinde (inhumasyon) gömülmesidir. Diğeri ise çok yaygın olmasa da, Neolitik dönemden beri görülen ve E.T.Ç. bitiminde, yani MÖ 3. bin sonlarından itibaren Anadolu’da da iyi bilinen cesedin yakılarak (kremasyon) gömülmesidir.

1.1.1. Kremasyon

Kremasyon gömü, cesedin yumuşak dokuları tamamen, kemikleri ise belirli ölçülerde boyut ve biçimlerini kaybedinceye kadar yakılmasıdır. Peki, insanlar neden ölülerini yakmışlardır? Bununla ilgili çeşitli görüşler öne sürülmektedir. Bunlar; yeniden doğuş, kötülüklerin uzaklaştırılması, ruhun ve bedeninin temizlenmesi, bedeninin ve ruhunun öteki dünyaya eksiksiz olarak ulaşabilmesi gibi nedenlerdir.³⁹ Eğer ruh öteki dünyaya eksiksiz bir şekilde ulaşmaz ise burada kalarak hem kendisi için hem de yaşayanlar için

---

³⁵ Ergeç, a.g.e. , s.52

³⁶ Ökse, a.g.m. , s.1

³⁷Ergeç, a.g.e. , s.52

³⁸Sabahattin Erdoğan, **Doğu Anadolu Bölgesi Tek odalı Kaya Mezarları: Kökeni, Gelişimi ve Mimari Tipolojisi**, (Basılmamış Doktora Tezi), Van 2017, s.22

³⁹Hamza Ekmen, “Başlangıcından MÖ. II. Binin Sonuna Kadar Anadolu’da Yakarak (Kremasyon) Gömme Geleneği”, **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 5, S. 1, Haziran 2012, s.24; İ.M.Akyurt, **MÖ. 2. Binde Anadolu’da Ölü Gömme Adetleri**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014, s.5 vd.

tehlike ya da rahatsızlık yaratacağı düşünülmüştür.⁴⁰ Mezopotamya ve Suriye’de Neolitik Çağ’dan itibaren bilinen yakarak gömme geleneği Anadolu’da da kullanılmıştır.⁴¹ Kremasyon gömünün Anadolu’da ilk görüldüğü yer Orta Anadolu’da Akeramik Neolitik evreye tarihlendirilen Aşıklıhöyüktür.⁴² Bundan sonra gelen örnekler ise Aşıklı’dan sonra ortaya çıkan Batı’da Kalkık ve Güneydoğu Anadolu’da Gedikli’dir.⁴³

Doğu Anadolu bölgesinde ise yoğun olarak kullanıldığı bölge Urartu bölgesidir. Yakarak gömme geleneğinin tüm Urartu bölgesinde yaygın olduğu, hem halk, hem de yönetici sınıf arasında kullanıldığı anlaşılmaktadır.⁴⁴ Van Dilkaya’da İnhumasyon mezarların yanı sıra 20 adette kremasyon çömleği ele geçirilmiştir. Urnelerin bazıları mezar odaları içinde bulunmuş ve ceset yakma işleminin yapıldığı, özel yerler olan krematorium ortaya çıkarılmıştır.⁴⁵ Urartu’da inhumasyon ve kremasyon mezarlar birlikte kullanılmıştır. Kremasyonun Urartu’ya girmesinin VIII. yy’da Asur etkisinin azalması ve Kuzey Suriye ile artan ilişkilerin sonucunda olduğu ileri sürülmektedir. Her iki mezar geleneğinin de birlikte kullanılmasının farklı sınıflara ait olmadığı, her sınıftan halkın tercih ettiği mezar ve gömme biçimini kullanabildiği anlaşılmıştır.⁴⁶ Ancak, halk tabakalarının yanı sıra soyluların da kremasyon gömüyü kullandıkları, buna bağlı olarak kayalara oyulmuş anıtsal ve kutsal anlamda bir veya birkaç odalı “ Klumbarium”lar yaptırdıkları ve urnelerini burada saklayıp ölü hediyelerini oda içindeki nişlere yerleştirdikleri anlaşılmıştır.⁴⁷

1.1.2. İnhumasyon

İnhumasyon ölü bedeninin, toprakta açılan bir çukur veya toprak altına hazırlanmış, etrafı taşlarla çevrili bir sandık mezar veya pithos içine konularak gömülmesidir. İnsanoğlunun uyguladığı ilk ölü gömme biçimlerinden biri olan inhumasyon gömü Üst

⁴⁰ Ahmet Uhri, **Anadolu’da Ölümün Tarih Öncesi**, Ege Yayınları, İstanbul 2014, s.56

⁴¹ Yüksel Arslantaş, “Yukarı Fırat Bölgesi’nde 2006 Yılı Yüzey Araştırmalarında Tespit Edilen İki Yeni Urartu Kaya Mezarı”, **Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları**, C.6, S.2, 2008, s.108

⁴² Nazmiye Mutluay, **Anadolu Neolitik Çağ Uygarlığı**, Ankara 2010, s.127 vd. ; file:///D:/%C2%A0%C2%A0/%C2%A0%C2%A0/h%C3%B6y%C3%BCKler/a%C5%9F%C4%B1k%C4%B1%20h%C3%B6y%C3%BCK/a%C5%9F%C4%B1k%C4%B1%20h%C3%B6y%C3%BCK.htm, 08.06.2019

⁴³ Uhri, a.g.e. , s.57

⁴⁴ Arslantaş, a.g.m. ,s.108

⁴⁵ Altan Çilingiroğlu, “Van-Dilkaya Höyüğü Kazısı”, **KST, IX/ 1**,1991, s.29-38

⁴⁶ Altan Çilingiroğlu, **Urartu ve Kuzey Suriye**, İzmir 1984, s.37,94

⁴⁷ Ergeç, a.g.e. , s.68

Paleolitik Çağlardan itibaren uygulanmaktadır. Anadolu'nun Paleolitik, Neolitik, Kalkolitik ve Erken Tunç Çağı mezarları incelendiğinde yaygın gömme biçiminin inhumasyon gömü olduğu görülmüştür.⁴⁸ İlk aşamada bedenin toprağa gömülmesiyle başlayan bu süreç; ölüye olan özlem, sevgi ve saygıyı göstermekte olup, kültürler arası farklılıkların etkisiyle farklı nitelikteki mezar tiplerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Paleolitik Çağda Neanderthal insanının ölümlerini araç gereçlerle gömdüğü bilinmektedir.⁴⁹ Neanderthal insanının ölüsünü gömen ilk insan olduğunun kanıtı ise “çiçek gömü” adıyla bilinen K. Irak'ta Zağros Dağlarındaki Şanidar Mağarasında bulunan gömüdür.⁵⁰ Gömü günümüzde de o coğrafyada yetiştiği bilinen civanperçemi, peygamber çiçeği, devedikeni, kanarya otu, sümbül ve gülhatmi gibi şifa verici bitkiler ile süslenmiştir. Bunun diğer bir kanıtları ise La Chapelle-aux Saints, Le Moustier, La Ferrassie, Deşik-Taş ve Regourdou mağaralarındaki iskeletlerdir.⁵¹ İnhumasyon gömü, ölünün toprağa bırakılma şekline göre ikiye ayrılır.

1.1.2.1. Hocker

Hocker gömü, ölünün ana rahmindeki şekli olarak tanımlanan dizlerin ve kolların gövdeye doğru kıvrılarak gömülmesidir.⁵² Hocker şeklindeki gömü genel olarak basit toprak mezarlara ve pişmiş toprak mezarlara gömülmüştür. Bunun nedeni ise “mezarın yapısından kaynaklı” olarak açıklanmaktadır.⁵³ Ayrıca, hocker gömünün ana rahmindeki pozisyonu temsil ettiği ve bu uygulamanın öteki dünyaya geçişi sağladığına inanılan ritüellerin bir parçası olarak simgesel anlamları olduğu kabul edilmiştir. Bu uygulamanın yaygın olmasının nedeni olasılıkla öteki dünyaya geçişi sağlayacak ritüellerin bu inanış içinde gerçekleşmiş olmasıdır.⁵⁴

---

⁴⁸ Akyurt, a.g.e. , s.5 vd. ;Uhri, a.g.e. , s.55

⁴⁹ R.Braidwood, **Tarih Öncesi İnsan**, (Çev. Bilgi Altınok), İstanbul 1995, s.82; G. Childe, **Tarihte Neler Oldu**, (nşr. Mete Tunçay-Alaeddin Şenel), İstanbul 1990, s.29

⁵⁰ Uhri, a.g.e. , s.28

⁵¹Uhri, a.g.e. , s.29

⁵² Sevil Özterzi, **Anadolu'da Neolitik ve Kalkolitik Dönemdeki Mezar Tiplerinin ve Ölü Gömme Geleneklerinin Sosyokültürel Açından Değerlendirilmesi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji (Paleoantropoloji) Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2011, s. 25

⁵³Uhri, a.g.e. , s.83 vd.

⁵⁴Uhri, a.g.e. , 84-86

1.1.2.2. Dorsal

Dorsal gömü, ölünün sırtüstü yatırılmasına denir.⁵⁵ Dorsal gömünün Anadolu'da ilk görüldüğü dönem E.T.Ç.'dir. Bundan önceki dönemler olan Kalkolitik ve Neolitik çağlarda dorsal gömüye rastlanılmamıştır. Yapılan kazılarda dorsal gömünün az sayıda veya her iki (dorsal ve hocker) gömü biçiminin uygulandığı da görülmüştür. Bunun yanında dorsal gömüden çok hocker gömünün daha fazla olması ve dorsal gömünün az olması dorsal gömünün yerel bir gelenek olduğu şeklinde yorumlanmaktadır.⁵⁶

1.2. Mezar Yeri

Mezarlar genellikle yerleşim içinde "intramural" veya yerleşimin dışında "ekstramural" yer almaktadır.

1.2.1. Intramural

Yerleşim içi gömü, ölümler yerleşim yeri içinde, çoğunlukla günlük yaşamın geçtiği evlerde oda, bazen de avlu tabanının altına gömülmektedir. Orta Paleolitik Çağ⁵⁷'dan itibaren uygulanan bu uygulama Neolitik ve Kalkolitik Çağlarda da uygulanmış olup E.T.Ç. ile birlikte azalarak devam etmiştir.⁵⁸ İnamural gömülerin daha çok bebek, çocuk, seçkin ve doğaüstü güçleri olduğuna inanılan kadın ve erkeklere uygulandığı iddia edilir.⁵⁹ Neolitik Dönem ile birlikte yerleşik hayat düzenine geçen Neolitik insanı; ölüme verdiği değerden dolayı ölümlerini yerleşim içine gömerek uzun süreden beri devam eden bu geleneği (intramural/yerleşim içi) sürdürmüştür. Çayönü, Caferhöyük, Aşıklıhöyükte ve Çatalhöyük'te olduğu gibi yerleşim alanının içerisine, evin tabanına, evlerdeki platformların altına veya avluya açılan bir çukura genel olarak kuzey-güney doğrultuda baş sağa çevrilerek hocker şeklinde gömü yapılmıştır.⁶⁰ Türkiye'de Çayönü gibi Çanak-Çömleksiz Neolitik Döneme ait, Malatya Bölgesi'nin en eski yerleşim alanlarından biri olan Caferhöyük'te Erken Neolitik evresinde iki adet gömüye rastlanılmıştır.⁶¹ İlki mimari kalıntıları olmayan XI. tabakaya ait kafatası olmayan tüm bir gömüdür. İkincisi

---

⁵⁵ Özterzi, a.g.e. , s.26

⁵⁶Uhri, a.g.e. , s.86-88

⁵⁷Uhri, a.g.e. , s.60-61

⁵⁸Erdoğan, a.g.e. , s.21

⁵⁹Uhri, a.g.e. , s.74

⁶⁰Mutluay, a.g.e. , s.127 vd.

⁶¹Ağaldağ, a.g.e, s.44; Erdoğan, a.g.e, s.27

ise IX. tabakaya ait üzerine geniş düz bir taş yerleştirilmiş sol tarafa yatık “ fetüs” bir çocuğa ait olup kafası yoktur. Geç evreye ait 3 nolu yapının odalarından birinde de 8-9 yaşlarında hocker tarzda yatırılmış erkek çocuğa ait gömü tespit edilmiştir. İskelet kireç olduğu düşünülen beyaz bir madde ile kaplanmıştır.⁶²

Çanak Çömleksiz Neolitik yerleşmelerinden biri de Aşıklıhöyük'tür. Yerleşim içi gömü geleneği görülen höyükte ölümler; ev içlerinde tabana açılan çukurlar içerisinde genel olarak hocker pozisyonunda gömülmektedir. Gömü işleminden sonra ev tabanları yenilenmiştir. Bazı iskeletler yanmış bazı iskeletlerin üzeri hasır ile örtülmüştür. Höyüğün IV. Tabakasında yuvarlak planlı olan ortadaki ocağın üzerinde yaklaşık on yaşlarında bir çocuğa ait bir iskelet bulunmuştur.⁶³

Çanak- Çömlekli Neolitik yerleşmelerinden Çatalhöyük'te de yerleşim içi gömü anlayışının olduğu görülmüştür. Ölümler, evlerdeki platformların altlarına veya nadirde olsa evin başka bölümlerde taban altlarına gömülmektedir. Ölümler kumaş ya da deriye sarılmış, bazen hasır üstüne yatırılarak bazen de doğrudan toprağa yatırılarak gömme işlemi gerçekleştirilmiştir. Başlar genellikle odanın ortasına doğru çevrilirken vücutlar duvara doğru yerleştirilmiştir. Bulunan 400 iskeletin çoğu kadınlara ait olup bunların bir kısmı kırmızı, bir kısmı yeşil bir kısmı ise mavi boya ile boyanmıştır. Ölümler çeşitli süs eşyaları ve günlük eşyalar ile gömülmüştür.⁶⁴

1.2.2. Extramural

Yerleşim dışı gömü, mezarlıkların yerleşim alanların dışında bulunmasıdır.⁶⁵ Neolitik Çağ'ın sonlarında tarımsal üretimin artmasıyla birlikte yerleşik hayata geçen insanlar ölümlerini yerleşim alanlarının dışına gömmüşlerdir.⁶⁶ Bu uygulama yaygınlaşarak günümüze kadar gelmiştir. Anadolu'da ise yerleşim içi gömme geleneğinin Neolitik Dönemin sonuna kadar devam ettiği ve ölümlerin yerleşme alanı dışına gömülmesinin Neolitik Dönemin sonu itibari ile başladığı anlaşılmaktadır.⁶⁷ Örneğin; Hacılar'daki Geç

---

⁶²Erdoğan, a.g.e, s.28

⁶³ [http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=259&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=259&html=ages_detail_t.html&layout=web), 03.01.2020

⁶⁴ [http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=629&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=629&html=ages_detail_t.html&layout=web), 03.01.2020

⁶⁵Akyurt, a.g.e. , s.3

⁶⁶Uhri, a.g.e. , s.79

⁶⁷Mutluay, a.g.e. , s.127 vd.

Neolitik Dönem’indeki evrede; yapılan çalışmalar sonucunda II A’da yerleşmenin kuzeydoğusundaki kutsal yapıda taban altında biri tek, diğeri bir çocuk ile bir kadına ait üç gömü; I B’de ise taban altında beş gömü ortaya çıkarılmıştır. Bu az sayıdaki buluntu bu yerleşim alanında yerleşme dışı ölü gömme geleneğinin uygulanmadığını göstermektedir.⁶⁸

Geç Neolitik Dönemden itibaren görülmeye başlanan extramural gömü, Kalkolitik Dönemde de görülmeye devam edilmiştir. Doğu Anadolu Bölgesi’nde, Keban yöresinde bulunan Korucutepe’nin Geç Kalkolitik Dönem’e ait yapı katlarında, dolgu içinde extramural gömü anlayışında 3 mezar bulunmuştur. Bunlardan ikisi basit toprak mezar olup, alt kısmı kerpiç döşelidir. Bu mezarlardan birisinde sadece bir kadın iskeleti bulunurken, diğesinde bir kadın ve bir erkeğin birlikte gömülmüş olduğu anlaşılmıştır. İskeletler hocker pozisyonda olup yanlarında oldukça zengin ölü hediyeleri bulunmuştur. Korucutepe’deki üçüncü mezarın ise bir çocuğa ait küp mezar olduğu tespit edilmiştir.⁶⁹

Göller Bölgesinde bulunan Kuruçayhöyüğü’nün Erken Kalkolitik Dönemi’nde üç mezar tespit edilmiştir. Ele geçen üç basit toprak mezarda iskeletler hocker pozisyonunda bulunmuştur. Yatış yönleri değişik olan iskeletlerden birinin göğsü üzerinde yassı bir taş bulunmuş, bir tanesinde ise ölü gömüldükten sonra ceset üzerine birkaç iri taş konulduğu anlaşılmıştır. Diğer iki iskelet de erişkinlere ait ve etrafında herhangi bir hediye tespit edilmemiştir.⁷⁰ MÖ 5. binlere tarihlendirilen Can Hasan Kalkolitik yerleşmesinde de extramural gömünün yapıldığı görülmüştür. Kazılarda 12 bebek ve çocuktan oluşan bir grup mezar açığa çıkartılmıştır.⁷¹

1.3. Mezar Tipi

Ölü ruhunun bedenden ayrılıp ölümler ülkesine gidebilmesi için cesedin gömülmesi gerektiğine aksi halde ruhun acı çekeceğine inanılması⁷² insanların ölümlerini bugün mezar olarak tanımladığımız ve etrafı çevrili ya da topraktan bir dereceye kadar soyutlanmış

⁶⁸ [http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=1384&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=1384&html=ages_detail_t.html&layout=web), 03.01.2020

⁶⁹ Özterzi, a.g.e. , s.89-90

⁷⁰ Özterzi, a.g.e. , s.87

⁷¹ Hasan Bahar, “Avrasya’da Ölüm ve Türklerde Mezar Kültürü”, **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Prof. Dr. Nejant Göyünç Armağanı**, Konya 2013,s.269; file:///D:/ / /höyükler /canhasan/canhasan.htm, 08.06.2019

⁷² Ökse, a.g.e. , s.1

olarak gömmesine neden olmuştur. Gömme işlemi yapılırken uygulanan yöntemlerin farklı olması mezarların sınıflandırma işlemini doğurmuştur. İlk olarak “bedenin toprağa gömülmesi”⁷³ ile başlayan uygulama daha sonrasında birbirinden bağımsız şekilde gelişmiş ve toprak kökenli malzeme içerisine veya etrafı düz plaka taşlarla çevrili bir yere gömme şeklinde bir çizgi izlemiştir. Gömme eylemi, yaşadığı yerle ilişkili olarak oda veya ev tipi mezar yapmak gibi bir mezar tipinin ortaya çıkmasıyla çeşitlenmiştir.⁷⁴ Dolayısıyla prehistorik dönem insanların Orta Paleolitik Dönem’den itibaren başlayan ölüsünü gömme uygulamaları içinde mezar tipleri gelenek, inanç ve inancın gerektirdiği ritüeller açısından çeşitlenmekte ve bu çeşitler esas olarak basit toprak mezar, pişmiş toprak mezar, taş sandık mezar, lahit mezar, tümülüs, oda mezar ve kaya mezar gibi gruplara ayrılmaktadır.⁷⁵

1.3.1. Basit Toprak Mezar

Basit toprak mezarlar temel olarak, kazılan bir mezar çukuruna düz ya da cenin pozisyonunda cesedin gömülmesidir.⁷⁶ Anadolu’da Üst Paleolitik Dönem’den itibaren bilinmektedir. Farklı coğrafyalarda fakat aynı zamanlarda ortaya çıkan bu mezar tipinin yapım tekniğindeki basitlik varlığını uzun süre korumasındaki ana etken olarak değerlendirilmektedir.⁷⁷ Basit toprak mezarlarda gömü çukurundan çıkartılan toprak tekrar mezarı örtmede kullanılmıştır. Bazı basit toprak mezarların tabanları kum, çakıl veya kırık çanak çömlek parçaları ile kaplanmış olarak da tespit edilmiştir. Az sayıda örnekte (Çatalhöyük) tabana hasır döşendiği bilinmektedir.⁷⁸ Her dönemde önemini koruyan basit toprak mezarlar Paleolitik, Neolitik ve Kalkolitik Dönem’in en çok kullanılan gömme biçimidir. Akeramik Neolitik Dönemde; Aşıklıhöyük, Çayönü, Nevala Çori, Caferhöyük ve Musalar’da yaygın olarak görülmektedir. Bu tip mezarlar evlerin tabanlarına açılan oval çukurlara gömme şeklinde yapılmışlardır. Seramikli Neolitik Dönem’de; Çatalhöyük, Köşkhöyük, Yümüktepe, Fikirtepe, Pendik, Öküzini, Kuruçay

⁷³Özman, “Arappir Onar Köyü Kaya Mezarları”, İstanbul 2016, s.3

⁷⁴Uhri, a.g.e, s.97

⁷⁵Uhri, a.g.e, s.97

⁷⁶Akyurt, a.g.e, s.4 vd. ;Uhri, a.g.e, 98 vd.

⁷⁷H. Kübra Ensert, **Erken Tunç Çağı Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye Bölgesi Ölü Gömme Gelenekleri Işığında Oylum Höyük Mezarları**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji-Sanat Tarihi Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1995, s. 248

⁷⁸Nihal Akıllı, **Anadolu Erken Tunç Çağ Mezarlıklar Kataloğu ve Ölü Hediye İşığında Dönemin Sosyal Yapısı**, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın 2015, s. 69

gibi yerleşim alanlarına hocker şeklinde genellikle sol tarafa yatırılmış ve taban altlarına gömülmüşlerdir.⁷⁹

Kalkolitik Dönem’de; Göller Bölgesin’de Hacılar, Kuruçay, Güney Anadolu’da Köşkhöyük, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Çavi Tarlası, Kurbanhöyük, Doğu Anadolu Bölgesi’nde Korucutepe, Tilkitepe, Amik Ovası’nda Tell el-Cüdeyde gibi merkezlerde gömü için basit toprak mezarlar kullanılmıştır.⁸⁰

1.3.2. Pişmiş Toprak Mezar

Pişmiş toprak mezar pithos/küplerin ya da çömleklerin içine ölünün cenin pozisyonunda/bükülmüş olarak yerleştirildiği mezarlardır. Pişmiş toprak mezar kilden yapılan ve pişirildiğinde yumuşaklığını yitiren kap türüdür.⁸¹ Büyüklüğüne göre çömlek ve küp/pitos gibi değişik türleri de vardır. Bebek ve küçük çocuklar için çömlek tipi kaplar, yetişkinler için ise küp kaplar kullanılmaktadır. Çömlekler ceset halinde gömmeler için kullanıldığı gibi yakılmış cesetlere ait kalıntıların korunması için de kullanılmaktadır.⁸² Yani hem inhumasyon/yakmadan hem de kremasyon/yakarak gömme için kullanılmıştır. Kökeni, çanak çömleğin ilk kullanıldığı Neolitik Dönem’e kadar götürülmektedir. Anadolu’da Kalkolitik Dönem’de görülmeye başlanan küp mezarlar, Erken Tunç Dönem’inde yoğun kullanımıyla dikkati çekmektedir ve Demir Çağın’a kadar kesintisiz bir şekilde devam etmiştir.⁸³

Kalkolitik Dönem’de; Bakla Tepe, Değirmentepe, Gözlükule, Ilıpınar, Samsat gibi merkezlerde pişmiş toprak mezar tespit edilmiştir. Bölgenin önemli yerleşmelerinden biri olan Değirmentepehöyüğü’nün Kalkolitik Dönem’e ait üç tabakası tespit edilmiştir.⁸⁴ Tabakalarda yapılan incelemelerde Kalkolitik (Obeyd) Dönem tabakalarında çömlek mezar gömülerin daha fazla olduğu görülmüştür. Özellikle çocuklar açık renkli Obeyd ve koyu yüzlü açkılı mallardan yapılmış çömleklere gömülmüştür.⁸⁵ Bebekler ise pişmemiş topraktan yapılan”petek” içerisine hocker biçimde gömülmüştür.⁸⁶

---

⁷⁹ Österzi, a.g.e. , s.32-34

⁸⁰ Österzi, a.g.e. , s.85

⁸¹Uhri, a.g.e, s.103

⁸²Akyurt, a.g.e, s.4; Erdoğan, a.g.e, s.23

⁸³Akyurt, a.g.e, s.4; Uhri, a.g.e, s.103 vd. ;Erdoğan, a.g.e, s.23

⁸⁴Ufuk Esin, “1980 Yılı Değirmentepe (Malatya) Kazısı Sonuçları”, **III. KST**, Ankara 1981, s. 40

⁸⁵Ufuk Esin, “Değirmentepe (Malatya) Kurtarma Kazısı 1983 Yılı Raporu”, **VI. KST**, İzmir 1984, , s. 15

⁸⁶Ufuk Esin, “1981 Yılı Değirmentepe (Malatya) Kazı Sonuçları”, **IV. KST**, Ankara 1982, s.41.vd.

Tunç Çağında Demircihöyük, Panaztepe, Tilmenhöyük, Oylumhöyük, Gediklihöyük ve Kırıskalhöyük ile bölgemizde bulunan Köşkerbabahöyüğü'nde küp mezar gömüsü tespit edilmiştir.⁸⁷ Malatya Köşkerbaba kazısında iki küp mezar ele geçirilmiştir. Birincisi çok renkli nakışlı bir küp mezar, ikincisi ise ağız kısmı levha ile kapatılmış olan yetişkin bir insana ait olan küp mezardır.⁸⁸

1.3.3. Taş Sandık Mezar

Dikdörtgen planlı, etrafı bir sıra taş ile veya kerpiç ile çevrili, zemini toprak veya taş döşeli olup üzeri iri yassı taşlar ile kapalı mezarlardır.⁸⁹ Taş sandık mezarların kökeni Orta Paleolitik Dönem'e kadar gitmektedir. Anadolu'da ise Paleolitik Dönem'den itibaren var olduğuna dair herhangi bir kanıt bugüne kadar bulunmamıştır. Anadolu'daki ilk örneğine Neolitik Dönem'de Köşkhöyük'te rastlamaktayız.⁹⁰

Tunç Çağının gömü biçimlerinden olan sandık mezarlar genelde taş plakalardan veya kerpiç bloklardan oluşmaktadır. İnamural veya extramural yapıda düzenli nekropoller oluşturdukları gibi tek tek mezarlar da bulunmaktadır. Sandık mezarların çeşitli tipleri bilimsel kazısı yapılan nekropollerde ölü hediyeleri ile birlikte tespit edilmiş ve gömme adetleri ile ilgili önemli bilgiler elde edilmiştir.

Bölgenin önemli yerleşim yerlerinden biri olan Arslantepe Höyüğü'nde "Krali mezar" olarak adlandırılan taş sandık mezar; Arslantepe'nin VI A yapı katının sonları VI B'nin 2. evresinde bulunmuştur. Dikdörtgen planlı olan taş sandık mezar, önceden açılmış çukur içerisine dikine yerleştirilmiş iri yassı taş blok levhalar ile kaplanmış ve mezarın üzeri ise kalın taş bloklarla örtülmüştür.⁹¹ Mezar kapağı açıldığında içerisinde soylu bir kişinin çok sayıda mezar armağanları ile gömüldüğü anlaşılmıştır. Taş sanduka kapağının üzerinde ise 4 bireye ait iskeletler bulunmuştur.⁹²

---

⁸⁷Ergeç, a.g.e. , s.61

⁸⁸ [http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=8969&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=8969&html=ages_detail_t.html&layout=web), 03.01.2020

⁸⁹Akyurt, a.g.e, s.4

⁹⁰Uhri, a.g.e, s.115

⁹¹Umut Parlıtı, **MÖ. III. Binyıl Doğu Anadolu Bölgesi'nin Ölü Gömme Gelenekleri ve Mezar Tipleri**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2019, s.119

⁹² Marcella Frangipane ve Nocera Gian Mari Di, vd. , "Niw Symbols of a New Power in a Royal Tomb from 3000 BC. Arslantepe, Malatya" , *Paleorient, Annee*, Vol. 27/2, 2001, s.108

Demirci Höyük, Panaztepe, Balıbalığı, Girnevazhöyük kazılarında sandık mezar tipinin çeşitli varyasyonları belirlenmiştir. Bu tür mezarlarda ikinci hatta üçüncü gömünün de yapıldığı, önceki iskeletlerin kenara çekildiği görülmekte ve bu bağlamda artık ölümlerden korkulmadığı anlaşılmaktadır. Buna rağmen önceki iskeletler dışarı atılmamış, saygı ile ya bir kenara itilmiş yahut tüm iskeletler bir araya toplanarak yer açılmıştır.⁹³

1.3.4. Lahit Mezar

Lahit'in kelime anlamı eski Yunancada *sarkophagos* (*Σαρκόφαγος*) yani et yiyici anlamına gelmektedir. Lahit Homeros'da *soros* ya da *larnaks* olarak geçmektedir. Lahitler, ölü gömme geleneklerine paralel olarak gelişmiş bir mezar tipidir. Küçük mezar evler olarak da bilinmekte olup genelde 2-3 metre uzunluğundaki bütün ceset koruyucu kaplar, lahit olarak adlandırılmaktadır. Antik Çağ'da içine ölünün yatırıldığı ahşap, pişmiş toprak, taş, kireç taşı ve mermerden yapılmış özel sanduka olarak bilinen lahit, Antik Yunan ve Roma'da en yaygın gömü türü olarak kullanılmıştır.⁹⁴

Gerçek anlamdaki ilk lahitler Mezopotamya ve Mısırda ortaya çıkmıştır. (III. Sülale Dönemi 2686-2613)⁹⁵Lahitler daha çok pişmiş topraktan basit tekneler olarak yapılarak, üstü aynı malzemeden düz levha şeklindeki bir kapakla örtülmekteydi. Taştan yapılmış lahitler Mısır'da MÖ yaklaşık 2600 yıllarında, saraylara benzetilerek tasarlanmış üzerlerine kapı ve pencere gibi detaylar işlenmiştir. MÖ yaklaşık 1600 yıllarında pişmiş toprak, ahşap ya da taştan insan biçiminde (Antropoid) lahitler yapılmıştır. MÖ IX. yüzyılın ikinci yarısında Asur'da teknesi ve kapağı taştan lahitler yapılmaya başlanmıştır. Bu lahitler MÖ VIII. yüzyılın ortalarında Urartular tarafından da benimsenmiştir. MÖ VI. yüzyılda İtalya'da lahit kapaklarının üstünde ölüyü yatar vaziyette gösteren pişmiş toprak lahitler bezemeye başlanılmıştır.⁹⁶ Lahit mezar düşüncesi Mısır'a ait olup buradan Akdeniz memleketlerine ve Yunanistan'a oradan da Romalılara geçmiştir.

---

⁹³ Ergeç, a.g.e. , s.61 vd.

⁹⁴ İbrahim Ethem Koçak, **Magnesia Ad Maeandrum Mezar Tipolojisi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji (Klasik Arkeoloji) Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2013, s.22

⁹⁵ Tuna Akçay, "Lahitlerin Tarihsel Gelişimi", **Arkeoidea**, S.5, (2), s.22

⁹⁶ Tekçam, a.g.e. , s.194

Anadolu’da en eski lahitler pişmiş topraktan yapılmış MÖ. 7.yy’ın sonu 6.yy’ın başına tarihlenen Klozomenia lahitleridir.⁹⁷ Lahit mezar, Roma dünyasında temel mezar tiplerinden biridir. Başlangıçta lahit kullanımı olmamasına rağmen İmparatorluk döneminde lahit kullanımında yoğunluk fazlaşır. MÖ. 2. yy’ın başlangıcından itibaren tam olarak nedeni bilinmese de Roma İmparatorluğu’nun gömü geleneği değişir. Kremasyondan inhumasyona geçişle birlikte lahit kullanımı artmaya başlar ve Roma İmparatorluğu’nda moda haline gelir.⁹⁸

1.3.5. Tümülüs

Latince “tumulo” “tumulus”, Almanca “hügelgrab” veya İngilizce “barrow” veya “tumulus”⁹⁹ olarak isimlendirilen tümülüsler, içerisinde taş sanduka ya da oda tipi mezar barındıran suni taş ya da toprak tepe olarak tanımlanmaktadırlar. Bu mezarlar, çağının mimarları tarafından inşa edilirdi. Kral, kraliçe ve prens gibi önemli kişiler için yapılmışlardır.¹⁰⁰

MÖ 8. yy’da Orta Anadolu’da görmeye başladığımız tümülüs geleneği, Anadolu’da Frig ile özdeşleşen bir gelenektir. Tümülüsler Anadolu’da ilk kez Gordion Nekropolü’nde görülmektedir. Friglere ait olan tümülüs geleneğinin kökenlerini Frigler’in Trakya üzerinden Anadolu’ya girdikleri tezi ışığında, Trakya ve Doğu Avrupa üzerinde aramak gerekir.

Temel olarak bir mezar ve mezarı örtecek bir dolgu tabakasından oluşan tümülüsler, her yerden fark edilebilecek boyutta ve konumda yapılmış olmaları, bir takım sosyal, siyasal anlamlar yüklü olması bakımından, diğer tüm gömme geleneklerinden ayrılmaktadır. Tümülüs geleneği yapısal form olarak değerlendirildiğinde; kurgan ve megalit anıt ile yakın benzerlikler taşıdığı görülür.¹⁰¹

---

⁹⁷ Akçay, a.g.m. , s.22

⁹⁸ Akçay, a.g.m. , s.22

⁹⁹ Yücel, a.g.m. , s.162

¹⁰⁰ Tekçam, a.g.e. , s.236; Meryem Şahan, **Roma Mezar Mimarisi ve Tipleri**, Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, (Basılmamış Lisans Tezi), Ankara 2017, s.26-31

¹⁰¹ İsmail Ernur Öztekin, **MÖ. I.Bin’de Anadolu’da Tümülüs Geleneğinin Kronolojik Gelişimi ve Coğrafi Yayılımı**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2006, s.25-27; Şahan, a.g.e. ,s.44-47

Megalit, etimolojik olarak Hellence “mega” ve “lithos” kelimelerinden türetilmiş olup, büyük taş anlamını taşımaktadır.¹⁰² Batıl inanç ve ayinler gibi bazı dinsel olgular için büyük taşlardan yapılmış anıtlar olarak tanımlanan megalit anıtlar tıpkı tümülüsler gibi mezar içermekte, üzeri dolgu ile örtülmekte ve bir takım sosyo politik mesajlar vermektedir. Bünyesinde dolmenler, kapalı yollar, nehirler, sıra ile dizilmiş dik taşları barındıran megalit anıtlar; dönemleri farklı olmakla birlikte Avrupa, Afrika, Asya ve Amerika’da olmak üzere yeryüzünün çok çeşitli bölümlerinde görülmüştür.¹⁰³

Megalit anıtlar, MÖ 4. binin ikinci yarısında Karadeniz’in batısından Avrupa içlerine ve Britanya’ya yayılırken, kurganlar diğer taraftan Balkanlara doğru yayılmıştır. Nitekim Britanya’da MÖ 4. binin sonlarında görülmeye başlanan megalitler, Balkanlarda ise Tunç Çağı’yla birlikte görülmeye başlar. Trakya’da MÖ 1.300-700 yılları arasında boyutları küçülen ve yalnızca dolmenler olarak karşımıza çıkan megalit anıtlar, MÖ 8. yy’ın ikinci yarısından itibaren İç Anadolu Bölgesi’nde tümülüslere dönüşür. MÖ 8. yy’ın ikinci yarısında Erken Frig Dönemi’yle birlikte Orta Anadolu’da Gordion nekropolünde ortaya çıkan tümülüs geleneği, MÖ 7. yy’ın sonlarına doğru Lidya Krallık Dönemi’nde Batı Anadolu Bölgesi, Greko-Pers Dönemi’yle birlikte ise Anadolu’nun farklı bölgelerine yayılmıştır. Tümülüsler Hellenistik Dönem’de ise, çok daha geniş bir coğrafyaya yayılmıştır.¹⁰⁴

Akçadağ Bölgesi’nde ise MS II. ve III. yy’la tarihlendirilen ve bilimsel kazıları yapılmayan tümülüsler, çevresinde bulunan seramik parçalarından hareketle Roma Dönemine tarihlendirilmiştir. Bölgede; Çatalfeyz Tümülüsü, Çerkeztepe Tümülüsü, Fırıntepe/Kalendertepe Tümülüsü I-II-III- IV, Gölpınar Tümülüsü, Güneşli Tümülüsleri I-II, Kalmışat Tümülüsü, Karaçağıl Tümülüsleri ve Antik Mezarlık Alanları, Karaçakıl Tümülüsleri I-II-II, Karadağ Tümülüsleri I-II-III¹⁰⁵, Kellerin Saylığı Mevkii Tümülüsü ve Kışlayolu Tümülüs’leri mevcuttur.¹⁰⁶ Kışlayolu Tümülüsünde kaçak kazılar sonrasında kesme taşlarla yapılmış odanın bir bölümü ve dromos girişi açığa çıkartılmıştır.¹⁰⁷

---

¹⁰²Yücel, a.g.e. , s.162

¹⁰³ Öztekin, a.g.e. , s.25 vd.

¹⁰⁴ Yücel, a.g.m. , s.162; Akçay, a.g.e. , s.237

¹⁰⁵ **Malatya, Kültür Envanteri**, s.119-140

¹⁰⁶ Yücel, a.g.m. , s.164

¹⁰⁷ **Malatya Kültür Envanteri**, s.140

Tümülüs geleneği ile yapısal olarak büyük benzerlik taşıyan bir diğer gelenek, kurgan geleneğidir. Kurgan kavram olarak; Türkçe “korumak” fiilinden gelen, mezarı koruyan anlamında kullanılmaktadır.¹⁰⁸ Kurgan, kist mezar (sanduka/sandık mezar) veya mezar odası üzerine geniş bir daire biçiminde toprak veya taş yığılarak oluşturulan tümsek olarak tanımlanmaktadır.¹⁰⁹ Kurganlar kutsal olarak kabul edilen dağ ve tepe etekleri, yayla, orman, ırmak yatakları veya göl kenarlarına yapılmaktadır. Özenle seçilen alanlara yapılan kurganlar, stel veya balbal olarak adlandırılan stilize insan biçimli taş bloklara sahiptir.¹¹⁰

1.3.6. Oda Mezar

Toprağa açılan çukur içine taş veya tuğla ile örülerek yapılan, üst örtü tonoz veya sahte kubbeyle örtülü olan mezar türüdür. Plan olarak kare, dikdörtgen, oval olup daha çok toplu gömülerde tercih edilmektedir.¹¹¹ Mezarlara girişler merdiven ya da rampayla sağlanmaktadır.¹¹² İlk olarak Kuzey Suriye ve Mezopotamya'da Sümerler-Erhanedanlar Dönemi'nden (MÖ. 2.850-2.350) itibaren ortaya çıkan bir mezar geleneğidir. Bu mezar “ölü evi” düşüncesinin bir yansıması olarak görülmektedir.

Anadolu'da MÖ 3. bin ortalarından itibaren görülmeye başlanmıştır.¹¹³ Başta Alacahöyük olmak üzere; Horoztepe, Arslantepe, Hayazhöyük, Gedikli/ Karahöyük, Tilmenhöyük ve Tiriş'te oda mezar, ya da Hayazhöyük'te olduğu gibi “yeraltı oda mezar” olarak adlandırılan mezarlar ortaya çıkarılmıştır. Bu mezarlardan Gedikli/Karahöyük, Tilmenhöyük, Hayazhöyük, Alacahöyük ve Horoztepe'deki mezarlar GTÇ. II. (MÖ 1400-1300) Dönemi sonuna ya da GTÇ. III. Dönemi'ne tarihlenirken, Arslantepe, ve Tiriş ise GTÇ. I ve II. (MÖ 1550-1300) Dönemleri'ne tarihlenmektedir.¹¹⁴

Oda mezarların Demir Çağları içerisinde en iyi izlenebildiği bölge Urartu Bölgesi'dir. Urartular, Asur ve Kuzey Suriye ile olan ilişkileri sonucu etkilendikleri oda mezarları sonsuzluğun simgesi olarak düşünmüşler ve taklit ederek yaygın biçimde

¹⁰⁸Öztekin, a.g.e. , s.6; Akçay, a.g.e. , s.236

¹⁰⁹ Yücel, a.g.m. , s.162

¹¹⁰ Öztekin, a.g.e. , s.28

¹¹¹Akyurt, a.g.e. ,s.4

¹¹²Emrah Özdemir, **Alaban'da Klasik Dönem Oda Mezarları**, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın 2014, s.46-47,

¹¹³ A. Tuba Ökse, “Gre Virike: Frat Kenarında Bir MÖ. 2 Bin Kutsal Alanı”, **Haccettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C. 19, S.2, 2002,s.58

¹¹⁴Uhri, a.g.e. , s.121-129

kullanmışlardır. Sonraları büyük kaya kütlelerini oyarak yaptıkları mezarları anıtsal hale getirmişlerdir. Bu bağlamda kayalardan anıtsal oda mezarı yapan ilk kültürdür. Ön Asya'nın Pers hâkimiyetine girdiği 6. yüzyılda da Girit'te olduğu gibi Pers dinindeki yeraltı mezarlarının aynı zamanda tapınak olarak da kullanılması gerek yüzey kayasına gerekse zemin altına oyulan oda mezar geleneğinin devam etmesinde etkili olmuştur. Demir Çağ içerisinde özellikle Urartu ile ardından adalarda varlığını devam ettiren oda mezarlar doğrudan ana kayanın oyulmasıyla şekillendirilen ve her detayı aynı aşama içerisinde düşünülen mimari bir kimlik kazanmıştır. Oda mezarlar zamanla *örme* ya da *oyma* şeklinde iki ayrı türün ortaya çıktığı bir değişim süreci başlamış ve bu mezar modeli Anadolu insanı tarafından çok uzun bir süreç boyunca kullanılarak kaya mezarlarına alternatif bir mezar mimarisi haline gelmiştir.¹¹⁵

1.3.7. Kaya Mezar

Kayalık zemine yapılan her türlü mezar kaya mezar kapsamına girmektedir. Kaya mezar, kayalık bir alana oyularak yapılan oda şeklindeki mezarlardır. “Kuyu-Oda Mezarlar” olarak adlandırılmaktadır. Bunlara kuyu mezar denilmesi, yüzey ile mezar odası kapısının arasında oluşan basamaklı veya rampalı boşluğun (dromos), bazen 3.00 m. derinliklere ulaşmasına dayanılarak yapılan tanımlamadır.¹¹⁶

Anadolu'da kayaya oyma ve kayaya mezar açma geleneği ilk olarak MÖ. 9. yüzyılda Urartularla başlamıştır.¹¹⁷ Kaya mezar geleneği tarihi süreç içerisinde farklı boyut ve anlamlar kazanarak Erken Hıristiyanlığın Kappadokia'sında kaya kentlerine dönüşmüştür. Kayayı işleme becerisi gelişmiş olan Urartular, yer altı oda mezar anlayışını başarılı ve özgün bir biçimde kayalara uygulamışlardır.¹¹⁸ Bu mimari anlayış Urartu sanatı içinde kalmamış, komşuları tarafından alınmış ve her kültürde yeni boyutlar kazanarak yaygınlaşmış ve gelişmiştir.¹¹⁹

Kaya mezarları gerçek anlamda Urartu ile ortaya çıkmış olmasına rağmen Urartular kaya mezar yapma fikrini Hurri etkili Hititlerden almış olmalıdır. Nevzat Çevik,

---

¹¹⁵ Özdemir, a.g.e. , s.48-50

¹¹⁶ Ergeç, a.g.e. , s.101

¹¹⁷ Nevzat Çevik, **Urartu Kaya Mezar Odaları ve Ölü Gömme Gelenekleri**, Ankara 2000, s.104

¹¹⁸ Serdar Berber, **Isparta İli Keçiborlu İlçesi ve Çevresi Kaya Mezarları**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2015, s.29

¹¹⁹ Çevik, a.g.e. , s.104

Urartu'nun kaya mezarı mimarisinin Asur, Hitit ve Doğu Anadolu'da var olduğunu bildiğimiz “yer altı örme-mezar” düşüncesinden kaynaklandığı görüşündedir.¹²⁰

Özellikle MÖ. I. binin ilk yarısı içerisinde değerlendirilen kaya mezarların kökeni, gelişimi ve etkileşim yönü günümüzde halen tartışma konusu olmaya devam etmektedir.¹²¹ Urartu'da ortaya çıkış sorunu bazı önerilere karşın açıklık kazanmış değildir. Öneriler daha çok Yeni Asur'un ve Mısır'ın kaynaklık ettiği doğrultudadır.

Köken saptamanın koşulu olarak görülen tarihsel ve coğrafik olarak yakınlık, kültür ve sanatta da sık ilişkileri olan komşu kavimlere yönelmektir. Bu bağlamda İran, Kafkasya ve Anadolu'da Urartu kaya mezar odalarına öncü kaya mezar aramak boşunadır. Bilinen tek örnek Asur yapıtıdır ki o da kayaya oyulmuş bir oda mezar değil, bir yeraltı kuyu mezarıdır ve tektir öncü kabul edilmez. MÖ. II. binyıl başlarına kadar, özellikle konglomera tipi kayaların iç kısmının oda ya da odalar biçiminde oyularak oluşturulmuş mezar yapılarına rastlanmamasına karşın, yer altına taşlarla örülmüş Urartu öncesi gömütler özellikle Asur'da yaygın görülen bir uygulamadır.¹²² Bu türde Anadolu'da, Asur etkili ilk örnek Kültepe Ib'de görülmüştür.¹²³ Hitit Gavurkalesi'nde de bu geleneğin sürdüğü görülmektedir. Hititlerin Gavurkalesi'nde¹²⁴ görülen bu oda-mezar, anlayışı Anadolu'ya yabancı olmayan bir geleneğin ürünüdür. Bunun en güzel örneği ise Hitit Yazılıkaya'sıdır. Erken Demir Çağı'nda Van ve Patnos çevresinde sıkça görülen Urartu içindeki yaygınlığını Altıntepe, Erivan, Alishar ve Taniktepe gibi örneklerle belgeleyen yeraltına taşlarla örülü tek ya da çok odalı mezarlar, yapılaş tekniğinde değilse bile genel tasarım, iç düzenleme ve gömü geleneğinde kaya mezarlarından ayrılmazlar.¹²⁵ Asur'dan alınan çok odalı mezar fikrinin adım adım Urartu'da izleneceği kadar güçlü olmadığı görülmüştür. Mimari gelişimi düşünüldüğünde, biri tuğla diğeri kaya olan birbirinden çok farklı malzeme aynı biçimlerde gelişmemiştir. Asur'da doğal malzemeye karşın tuğla ile yapılan yeraltı oda mezarları Van bölgesinde taşla örülmüş benzerleriyle karşımıza çıkmaktadır. Ve kaya mezarlarına yansıyan Asur'un kiremit işçiliği değil, Anadolu'nun taş-kerpiç-ahşap işçiliğidir. Hatta çoğu mezarların düz bir örtü sistemine

---

¹²⁰ Çevik, a.g.e. , s.71

¹²¹ Berber, a.g.e. , s.29

¹²² Çevik, a.g.e. , s.93; Berber, a.g.e. , s.29

¹²³ Çevik, a.g.e. , s.29

¹²⁴ Rudolf Nauman, **Eski Anadolu Mimarlığı**, Ankara 1975, s.128; Berber, a.g.e. , s.29

¹²⁵ Çevik, a.g.e. , s.29

sahip olması Doğu Anadolu evlerinden yansımıştır. Urartu oda mezarlarını Asur oda mezarlarından ayıran en önemli özellik tasarımıdır. Asur'da bir salonun etrafını çevreleyen çok odalı plan yoktur.¹²⁶

Urartu öncesi kaya mezarına sahip tek uygarlık Mısır'dır. Antik Dünya'da kaya oyma mezar tiplerinin en erken örneklerinin MÖ. III. binyıla, Mısır'a dayandığı öne sürülmektedir.¹²⁷ Mısır'ın Urartu'ya bu konuda öncülük yapmış olması tarihsel ve özellikle coğrafi uzaklığından dolayı olanaksız görünmektedir. Bu konuda Çevik; "Nil vadisi boyunca yayılan Mısır'ın kaya mezar geleneğini aracısız verilebilmesi zordur. Kaldı ki, Mısır örnekleri tamamen farklı mimari ve teknik özellikler içermektedir" görüşünü dile getirmektedir.¹²⁸ Ussishkin Urartu kaya mezarlarının kökeninde Mısır'ı aramakta ve taşıyıcı olarak Fenikelileri göstermektedir.¹²⁹ "Fenikeliler geleneği Mısır'dan Silvan'a taşırlar oradan da Van'a..." Silvan; Akdeniz'in doğu sahillerinden Mezopotamya'ya doğru çıkıldığında Kidon Vadisinde bir köydür. Köyün kayalıklarında 60 mezardan oluşan nekropol bulunmaktadır. Nekropolde bulunan mezarlar mimari açıdan değerlendirildiğinde çok yalın mezarlar, bağımsız mezarlar, çok odalı, iki odalı ya da Mısır sitilinde ince uzun arka uzantılara sahip örnekler bulunmaktadır. Silwan ve Mısır örneklerinin ortak ve farklı yanları olmakla birlikte farklılıklar baskındır. Örneğin hiçbir Silwan mezarında Mısır'da olduğu gibi sütunlara rastlanmaz ve ince uzun yollara sahip değillerdir. Asıl önemli olan mimari tarzdan çok öncelikli olan mezarların yapım tarihleridir. Ussishkin'in "9-6. yy'lar arası" gibi oldukça geniş tarihlendirilmesi destekleyecek somut bir belge yoktur. Tüm mezarlar boş ele geçmiştir. Ussishkin salt paleografik veriler kullanır. Ele geçen dört yazıt I. Tapınağın Babillilerce yağmalanmasından önce kullanılan karakterle yazılmıştır. Bu da 8. yy.'ın sonu anlamına gelmektedir. Oysa Urartu'da 9. yy.'ın ortasından itibaren, artık resmen oluşmuş olan devlete paralel başkent Van'da kral mezarları bulunmaktadır. Ve üstelik Van'daki en erken mezar da değildir. Genel tasarım ve çatı, ölü yatakları gibi mimari gelişkinlikleri düşünüldüğünde Silvan mezarlarının 7. yy ve sonrası bir tarihte olmaları beklenmektedir.¹³⁰

---

¹²⁶ Çevik, a.g.e. , s.93-94

¹²⁷ Berber, a.g.e. , s.30

¹²⁸ Çevik, a.g.e. , s.94

¹²⁹ Ussishkin, Silwan 43'den naklen, Firig. 27-39; Çevik, a.g.e. , s.95

¹³⁰ Çevik, a.g.e. , s.94-97

Bir diğ er tartışmalı konu da Akamenid (Pers) sorunudur. “Akamenidlerin kaya mezar geleneğini Urartu’dan aldıkları belirtilmektedir.”¹³¹ Muhtemelen Perslerin Anadolu’ya gelmeleriyle MÖ. 6. yüzyılın 2. yarısından itibaren kaya mezar geleneği yaygınlaşır¹³² Mimarisinde önemli Urartu etkileri olan Akamenid kaya mezarları da oluşumlarını Urartu kaya mezarlarına borçlu olmalarına karşın Akamenid dönemi Anadolu’da sütunlu kaya mezarı yapmanın başlangıcı olmuştur.¹³³ Yüzyılın ilerleyen evrelerinde, kaya mezarlara getirilen alınlık ve sütunlu cephe anlayışında, Akamenid sanatındaki Dükkan-ı Daud ve Fakhrikah örneklerinin büyük etkisi görülmektedir.¹³⁴

Diğ er taraftan Urartu, sanatta ve kaya mimarisinde Frig Uygarlığı’nı da etkilemiştir. Anadolu’nun kaya işçiliğinde dönemin en üretkeni ve en yetkini olan Urartular başka sanat dallarının yanı sıra kaya anıtlarında da Friglere örnek olmuşlardır. Doğudan ve Anadolu’dan aldıklarını Batı’ya aktarmadaki rolünü başarıyla oynayan Frig’in, tarihsel ve kültürel olarak en iç içe olduğu topluluk Urartu’dur. İlk kez Bittel’in, Midas Kenti’ndeki kaya basamakları ve tünelleri için Tuşpa ve Rusahimili örneklerini öncü göstermesinin ardından, Işık; Urartu-Frigya ilişkilerinin beklenen yoğunluğ un, kaya anıtlarının genelinde gözler önüne serildiğini, kabartma ve mimaride Friglerin Urartu’ya öykündüklerini belirtmektedir.¹³⁵

Dağlık Frigya Bölgesi’nde, kayalık platolar üzerinde yer alan Frig kalelerinin hemen hemen hepsinde bulunan kayadan oyulmuş su sarnıçları, yer altı geçitleri ve sur temel yuvaları, Frig’lerin bu konuda ulaşmış oldukları yetkinliği açıkça gözler önüne serer. Gerçekten de ayrıntıda bulunabilecek farklılıklar bir yana; genelde Urartu kayadan ne üretmiş ise Frigya ülkesinde de o vardır. Kaya anıtlarının yanında, kaya mezarlarında da kaynak Urartu’dur. Daha sonraki süreçlerde kaya mezar geleneği Frigya’dan Paphlagonia ve Likya’ya kadar yayılır.¹³⁶

Likya’da ise farklıdır. Urartu ve Friglerden etkilendikleri kaya mezar geleneğini taklit ederek kendilerine özgü hale getirmişlerdir. Artık kabartmalı, yazıtlı ve cepheli

---

¹³¹ Çevik, a.g.e. , s.97-99

¹³² Berber, a.g.e. , s.31

¹³³ Berber, a.g.e. , S.31

¹³⁴ Hacer Kumandaş Yanmaz, “Ordu İli Ünye İlçesi Kaya Mezarları,” **Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)**, C.5, S.5, 2018, s.106-126

¹³⁵ Çevik, a.g.e. , s. 99-100

¹³⁶ Berber, a.g.e. , s.31-32

kaya mezar mimarisi söz konusudur. Ve artık mezarın kapısı yanlara sürülerek farklı bir yöntemle açılmaktadır.¹³⁷

Kaya mezar odaları;

1. Tek odalı
2. Çok odalı

Olarak ikiye ayrılmaktadır.

1.3.7.1. Tek Odalı Kaya Mezar

Tek odalı kaya mezar odaları; ana kaya yüzeyine açılmış bir giriş, küçük bir kapı açıklığı ve arkasındaki tek odadan oluşmaktadır. Oda tabanı kapı açıklığından daha derindir. Mezarların çoğunda arka ve yan duvarların birine veya ikisine birden yapılan yüksek sekiler (ölü yatağı) bulunur. Bu tür mezarların plan anlayışı bir iki veya en az üç kişi için yapıldığı düşünülmektedir. Günümüze kadar Doğu Anadolu’da bulunan bu tür mezarlar genellikle çok odalı kaya mezarlarıyla birlikte ele alınmış ve Urartu Dönemi’ne tarihlenmiştir.¹³⁸ Tek odalı mezarları tarihleme ve Urartu ile ilişkilendirmede; kaya basamakları, sur temel yatakları, suya inen merdivenli tüneller ve sarnıçlar veri olarak kullanılmıştır. Merdivenli tüneller Geç Demir çağında tüm Anadolu’da yaygın olarak görülmüştür. Özellikle Frig mezarlarında örneklerini görmekteyiz.¹³⁹ Dolayısıyla bu özellikler yalnızca Doğu Anadolu ve Urartu’ya özgü değil, Demir Çağ ve sonrasında bütün Anadolu’da var olduğu anlaşılmaktadır. Kemalettin Köroğlu; Tek Odalı Mezarlar, yalnızca plan tipi ve boyutları bakımından dikkate alınırsa bu mezar odalarının, Frigya ve Kilikia bölgelerindeki bazı kaya mezarları ile benzerliklerinden hareketle Urartu sonrasında Pers, Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu’nun tümüne egemen kültürlerle ilişkilendirilmesi gerektiğini belirtmektedir.¹⁴⁰

---

¹³⁷ Çevik, a.g.e. , s.99-107

¹³⁸ Kemalettin Köroğlu, “Urartu Kaya Mezar Geleneği ve Doğu Anadolu’daki Tek Odalı Kaya Mezarlarının Kökeni”, *Arkeoloji Sanat*, CXXVII, İstanbul 2008, s.28-30

¹³⁹ Çevik, a.g.e. , s.100

¹⁴⁰ Köroğlu, a.g.m. ,s.23-32

1.3.7.2. Çok Odalı Kaya Mezar

Çok odalı kaya mezar odaları; girişte bir platform, büyük bir kapı ile girilen geniş bir ana oda ve bu odadan bir kapı ile geçilen yan oda veya odalardan oluşur. Oda sayısı birden fazla olup en fazla 6-7 odalı olabilmektedir.¹⁴¹ Çok odalı kaya mezarlarının belirleyici özellikleri, bir ana oda ve buna bağlı odalardan oluşan, güvenlik için surların içinde bir konuma yapılmaları, önlerinde bir platform yer alması ve kaya basamaklı veya patika bir yolla ulaşılabilmesi sürekli kullanıldığı için bir kapısının olması gerekliliğinden girişlerde kapı için mil yataklarının bulunması, silmelerin yapılması.¹⁴² Bunun dışında istisnai durumların görüldüğü diğer özellikler ise; Tuşpa Neft Kuyu Mezarında olduğu gibi dış duvarların bazılarının işlenerek daha anıtsal ve düz bir cephe oluşturulması iç duvarlarda genellikle niş açıklıkları yapılması, oda tabanında çoklu gömünün bir sonucu olarak kullanıldığı düşünülen kuyu biçimli atık veya alternatif çukurların bulunması, duvarların birleşme noktalarının çeşitli bezemelerle süslenmiş olmasıdır.¹⁴³

1.3.8. Arcosolium

Latince arcus (kemer) ve solium (mezar) sözcüklerinin bir araya gelmesi ile ortaya çıkan mimari bir terimdir. Antik çağlarda yeraltı mezar odalarında ve özellikle Roma Döneminde catacombların/fazla derin olmayan çukur, ana kayanın yay biçiminde oyularak üstünün kemer biçiminde şekillenmesiyle oluşturulan, mezar yeri olarak da uygun olan taban kısmı dikdörtgen şeklinde açılan ya da tabandan yukarı sanduka bırakılarak üzeri lahit kapağı ile kapatılan hücreler ve nişlerdir.¹⁴⁴

Anadolu'da kayaya oyulmuş arcosoliumlu mezarların en yaygın kullanıldığı dönem II. ve III. yy'lardır. Kommagene, Kilikia, Frigya gibi, arazi yapısının izin verdiği kayalık ve dağlık bölgelerde sık ve yoğun olarak kullanılmıştır.¹⁴⁵

---

¹⁴¹ Şahan, a.g.e. , s.20

¹⁴² Köroğlu, a.g.m. , s.23

¹⁴³ Yasin Topaloğlu, "Yeni Buluntular Işığında Kuzeydoğu Anadolu Kaya Mezarları", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 10, 2012, s.134

¹⁴⁴ Tekçam, a.g.e. , s.21; Şahan, a.g.e. ,s.33-34

¹⁴⁵ Kartonoğlu, a.g.e. , s.52

Ancak yapılan incelemeler ve araştırmalar neticesinde en erken örneklerin I. yy'a tarihlendirmenin daha doğru olabileceği belirtilmektedir. Kilikia ve Kommagene Bölgesi'nde bulunan arcosoliumların Kuzey Suriye örneklerinden etkilenmiş olabileceği düşünölmektedir.¹⁴⁶

Kilikia Bölgesi'nde farklı mezar tiplerinde özellikle tapınak tipli mezar yapılarına ait mimari öğeler ile (sütun başlıkları, pilasterler ve bezemeler) Kuzey Suriye'deki kimi uygulamaları ile benzerliği dikkat çekicidir.¹⁴⁷

Roma döneminde ise arcosoliumların erken örneklerinin İtalya'dan eyaletlere yayıldığı düşünölmüştür. İtalya/Etrurya'da arazinin yapısı gereği kuzey bölgesinde kremasyon güney bölgesinde ise inhumasyon gömü yapılmıştır. IX. ve VIII. yüzlöllerde urneler "pozza" denilen çukurlara, ölüer ise "fossa" denilen dikdörtgen şekilde araziye açılan mezarlara gömölmekteydi. Bu uygulama en basit gömü şekli olarak Roma'da da devam etmiştir. Roma İmparatorluk döneminde kremasyon tercih edilen bir gelenek ölmüş ve ölü külleri nişlere yerleştirilen urne mezarlara konulmuştur. Geç Cumhuriyet dönemi'nden itibaren urne ve kemik muhafaza kapları, büyük ve geniş mezar odalarında, çok sayıda düzenlenen "columbarium" adı verilen nişlere yerleştirilmiştir. Bu uygulama MÖ I. ve MS I. yy arasında yoğun bir şekilde uygulanmıştır. II. yy'da hem kremasyon hem inhumasyon gömü geleneği, III. yy'da ise sadece inhumasyon gömü geleneği tercih edilmiştir. Ölü gömmede erken dönemde kullanılan columbarium nişlerinin lahit alacak şekilde geliştirildiği ve böylece arcosolium uygulamasının da bunun bir sonucu olarak ortaya çıktığı, dolayısı ile arcosoliumların İtalya'dan eyaletlere yayıldığı düşünölmüştür. Fakat arcosoliumların kökeni üzerine kesin bir saptama yapılamamış olup çeşitli görüşler öne sürölmüştür.¹⁴⁸

Sonuç olarak Anadolu'da arcosoliumların I.-IV. yy'lar arasına tarihlenmesi ve Bizans Döneminin erken uygulamalarında devam etmiş olmalıdır.¹⁴⁹

---

¹⁴⁶ Kartonoğlu, a.g.e. , s.52-53

¹⁴⁷ Er-Söğüt, a.g.m. ,s.106

¹⁴⁸ Kartonoğlu, a.g.e. , s.48-52

¹⁴⁹ Kartonoğlu, a.g.e. , s.53

1.3.9. Kline

Antik Yunan'da, mezar içerisinde üzerine ölülerin yatırıldığı, genellikle taştan yapılmış sedir. Antik çağda, uyumak, dinlenmek ve yemek yemek için üzerine uzanılan kanepelere anlamına gelmektedir.¹⁵⁰ Yunan kültüründe ölüler sedir üzerine uzanarak ölü kültürünün adetlerine göre yakınları tarafından verilen cenaze yemeğini yiyeceğine inanılırdı. Mezar odası genellikle ziyaret odalarında tercih edilen üç klineli /“triclinium” şeklinde düzenlenmiştir.¹⁵¹ Anadolu'da başta Urartu¹⁵² olmak üzere, Kommagene¹⁵³, Kikya¹⁵⁴ gibi kayalık ve dağlık bölgelerde sıkça karşılaşılan bir gömü tipidir.

---

¹⁵⁰ Tekçam, a.g.e. , s.118

¹⁵¹ Er-Söğüt, a.g.m. , s.100-101

¹⁵² Çevik, a.g.e. , 124-131

¹⁵³ Ergeç, a.g.e. , s.158-160

¹⁵⁴ Er-Söğüt, a.g.e. , s.100-101

2. KATALOG

KATALOG NO: 1

Aktepe 1 Nolu Kaya Mezarı			
Resim	8-9	Çizim	1
Koordinat	Enlem: 38.34627655 Boylam: 37.96503479	Cephe Düzeni	Kemer Nişli
Üst Örtü	Beşik Tonoz	Pencere	-
Ölü Yatağı/Kline	3	Tekne	-
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Akçadağ İlçesi, Aktepe Mahallesi sıra kayalık alanın doğu yamacında bulunmaktadır. TOKİ konutlarına çıkan merdivenlerin hemen altında yer almaktadır.

Tanım: Mezarın cephesi, kayalık alanın düzleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Kemer formu bir cephe düzenlemesine sahiptir. Mezar odası doğu-batı doğrultuda yerleştirilmiştir. Kolay ulaşımına sahiptir. Mezarın doğu yönünde açılan girişi zemin seviyesinde bulunmaktadır. (Res:8) Kapı, 70 cm. genişliğinde 70 cm. yüksekliğinde kare planlı olup büyük oranda korunmuş olmakla beraber tahribata maruz kalmıştır. Kapı iç tarafından dikdörtgen bir çerçeve içerisine alınmış olup kapının alt ve üst kısımlarında mil yuvaları ve kilit yuvası bulunmaktadır. Kare planlı kapıdan 185 cm. genişliğinde 215 cm. uzunluğunda dikdörtgen planlı kaya mezar odasına girilmektedir. Mezar, ortada bir hareket çukuru, sağında, solunda ve karşısında birer klineden oluşmaktadır.(Res:9) Hareket çukuru 165 cm. uzunluğunda 80 cm. genişliğindedir. Aktepe mevkiindeki diğer mezarların hareket alanlarına kıyasla daha küçük bir hareket alanına sahiptir. Girişin sağında bulunan kline 240 cm. uzunluğunda 70 cm. genişliğinde ve 70 cm. yüksekliğindedir. Girişin karşısında bulunan kline 180 cm. uzunluğunda 70 cm. genişliğinde ve 70 cm yüksekliğindedir. Girişin solunda bulunan kline 240 cm. uzunluğunda 58 cm. genişliğinde ve 70 cm.

yükseklindedir. Klinelerde hareket alanında ve duvarlarda tahribatlar olup bu tahribatlar, aşınma ve kırılma şeklindedir. Girişin solundaki klinenin duvarında sonradan 2 numaralı mezara geçiş sağlayan 110 cm. uzunluğunda 40 cm. genişliğinde kırık bir alan bulunmaktadır. Kaya mezarının yerden tavana yüksekliği 175 cm. olup üst örtüsü sağ ve sola doğru meyilli olup beşik tonoz şeklindedir. Mezarda herhangi bir süslemeye yer verilmemiştir. Oyma işçiliği kaba ve özensizdir.

KATALOG NO: 2

Aktepe 2 Nolu Kaya Mezarı			
Resim	10-11	Çizim	2
Koordinat	38. 34622086 – 37.96504050	Cephe Düzeni	Kemer Nişli
Üst Örtü	Düz Tonoz	Pencere	1
Ölü Yatağı/Kline	3	Tekne	-
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Akçadağ İlçesi, Aktepe Mahallesi sıra kayalık alanın doğu yamacında bulunmaktadır. TOKİ konutlarına çıkan merdivenlerin hemen altında bulunan 1 nolu mezarın 220 cm. solunda yer almaktadır.

Tanım: Kaya mezarının cephesi, dağ yamacının düzleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Mezar cephesinde tahribatlar nedeniyle nasıl bir cepheye sahip olduğu hakkında net bir tanımlama yapılamamaktadır. İzlerden hareketle muhtemelen kemer nişli bir cepheye sahip olduğu söylenebilir. Mezar odası doğu-batı doğrultuda yerleştirilmiştir. Girişi doğu yönünde açılmış olup, girişin önünde çok sayıda irili ufaklı taşlar bulunmaktadır. Bu taşlar muhtemelen TOKİ konutlarının inşaatı sırasında girişin önüne dolmuş olmalıdır. Kolay ulaşımına sahiptir. Girişi zemin seviyesinde bulunmaktadır. Kapı 70 cm. genişliğinde 80 cm yüksekliğinde dikdörtgen plana sahiptir. Tahrip olan kapının, alınlık kısmında 10 cm. genişliğinde 17 cm. yüksekliğinde ve 62 cm. derinliğe sahip bir penceresi bulunmaktadır. (Res: 10) Pencerenin alt kısmı sonradan kırılmış olup, kapının üst kısmı ile aralarındaki bağlantı kopmuştur. Bu tahribat mezar odasının cephesini tahribat ettiği için bu konuda bir yorum yapılamamaktadır. Dikdörtgen planlı kapıdan 241 cm. uzunluğunda, 212 cm. genişliğinde hareket alanına girilmektedir. Genel olarak mezar 291 cm. uzunluğunda, 330 cm. genişliğinde dikdörtgen planlı olup, girişin sağında, solunda ve karşısında birer arcosoliumlu klinesi bulunmaktadır. (Res:11) Girişin sağında bulunan arcosoliumlu kline 53 cm. genişliğinde, 189 cm uzunluğunda ve 66 cm. yüksekliğindedir. Girişin sağ tarafında bulunan arcosoliumlu klinede 1 numaralı mezara geçiş sağlayacak muhtemelen sonradan defneciler tarafından açılmış 110 cm. uzunluğunda 40 cm. genişliğinde kırık bir alan bulunmaktadır. Ayrıca arcosoliumlu klinenin kline kısmında 80 cm.'lik sonradan

oluşmuş bir kırıklık bulunmaktadır. Girişin karşısında bulunan arcosoliumlu kline 181 cm. uzunluğunda 61 cm. genişliğinde 66 cm. yüksekliğindedir. Arcosoliumlu klinenin klinesi büyük oranda sonradan kırılarak tahrip olmuştur. Girişin solunda bulunan arcosoliumlu kline ise, 186 cm. uzunluğunda 66 cm. genişliğinde ve 66 cm. yüksekliğindedir. Girişin sağında bulunan arcosoliumlu kline büyük oranda korunmuştur. Mezarın klineleri büyük oranda tahrip olmuştur. Mezarın zemini taşlar ile dolu olduğundan zemini tam olarak incelenememiştir. Mezarın taş ile dolu zemininden tavana kadar olan yüksekliği 148 cm. olup, tavanı düz tonozdur. Mezarın oygu işçiliği kaba ve özensiz olup herhangi bir süslemeye yer verilmemiştir.

KATALOG NO: 3

Aktepe 3 Nolu Kaya Mezarı			
Resim	12-13	Çizim	3
Koordinat	38. 34639809 – 37.96538317	Cephe Düzeni	Kemer Nişli
Üst Örtü	Düz Tonoz	Pencere	1
Ölü Yatağı/Kline	3	Tekne	-
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Akçadağ İlçesi, Aktepe Mahallesi kayalık alanın doğu yamacında bulunmaktadır. TOKİ konutlarına çıkan merdivenlerden sağ tarafa doğru 150 cm. kadar güneye ilerledikten sonra ulaşılmaktadır.

Tanım: Kaya Mezarının cephesi, kaya yüzeyinin düzleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Kemer formlu cephe düzenlemesine sahiptir. Mezar odası doğu-batı doğrultuda yerleştirilmiştir. Kolay ulaşımına sahiptir. Girişi zemin seviyesinde yer almaktadır. (Res: 12) Doğu yönünde bulunan cephe 220 cm. genişliğinde olup büyük oranda kırıktır. Bu kırıklar 30 cm ve yer yer 130 cm.'e kadar yükselen kırık açıklık bulunmaktadır. Öyle ki bu kırıklar kapı girişinin net olarak ölçülememesine neden olmuştur. İzlerden hareketle ölçülerini almaya çalıştığımız kapı girişi, 130 cm. yüksekliğinde 65 cm. genişliğinde dikdörtgen planlı olup kapı alınlık kısmında 20 cm. yüksekliğinde 17 cm. genişliğinde pencere açıklığı bulunmaktadır. Kapı 187 cm. yüksekliğinde 165 cm. genişliğinde kemer formlu niş içerisine alınmıştır. Genel itibari ile mezar 330 cm. uzunluğunda, 350 cm. genişliğinde kareye yakın bir plana sahip olup girişin sağında, karşısında ve solunda birer arcosoliumlu kline bulunmaktadır. (Res: 13) Dikdörtgen planlı kapıdan 266 cm. uzunluğunda 210 cm genişliğinde bir hareket alanına girilmektedir. Girişin sağında, 210 cm. uzunluğunda 60 cm. genişliğinde 52 cm. yüksekliğinde arcosoliumlu kline bulunmaktadır. Arcosoliumlu klinenin 100 cm.'lik kısmı kırılmıştır. Girişin karşısında yer alan arcosoliumlu kline, 213 cm. uzunluğunda 67 cm. genişliğinde 32 cm yüksekliğinde olup, klinenin büyük çoğunluğu kırılmıştır. Bu kline ile sağ klinenin kesiştiği noktada 48 cm kadar sonradan kırılmış bir oyuk bulunmaktadır. Girişin sol tarafında bulunan arcosoliumlu kline tamamen kırık olup izlerinden hareketle 207 cm. uzunluğunda 65 cm. genişliğinde

ve 52 cm. yüksekliğine sahiptir. Mezarın yerden tavana yüksekliği 183 cm. olup tavanı düz tonozdur. Büyük oranda tahrip olan mezarda tahribi, cephe duvarı ve klinelerinde olduğu gibi kırıklar, sprej boya ile boyanması ve doğal tahribatlar mevcuttur. Mezarın oygu işçiliği kaba ve özensiz olup herhangi bir kabartma, silme, bitkisel boyalı bezemelere yer verilmemiştir.

KATALOG NO: 4

Aktepe 4 Nolu Kaya Mezarı			
Resim	14-15	Çizim	4
Koordinat	38.34528623 -37.96544001	Cephe Düzeni	Kemer Nişli
Üst Örtü	Beşik Tonoz	Pencere	-
Ölü Yatağı/Kline	3	Tekne	-
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Akçadağ İlçesi, Aktepe Mahallesi kayalık alanın doğu yamacında, Ahmet Develi'ye ait bahçenin içerisinde TOKİ konutlarına çıkan merdivenin sağında, 1,2,3 nolu kaya mezarların güneybatısında yer almaktadır.

Tanım: Kaya mezarının cephesi kaya bloğunun düzleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Doğu-Batı doğrultuda yerleştirilmiştir. Kemer formu cephe düzenlemesine sahiptir. Giriş doğuya açılmış olup, 150 cm. yüksekliğinde 130 cm. genişliğinde kemer formu niş içerisinde bulunmaktadır. (Res: 14) Kolay ulaşım olan mezarın girişi zemin seviyesinde yer almaktadır. 117 cm yüksekliğinde 84 cm genişliğindeki tahrip olan kapı düzensiz şekildedir. Kapı girişi sonradan bahçe sahibi tarafından demir kapı ile kapatılmıştır. Kapıdan 15 cm. derinliğinde 24 cm. genişliğinde tahrip olmuş basamak ile 219 cm. uzunluğunda 128 cm. genişliğinde hareket alanına girilmektedir. 285 cm. uzunluğunda 256 cm. genişliğinde dikdörtgen plana sahip olan kaya mezar odası, girişin sağında, karşısında ve solunda olmak üzere toplamda üç klineye sahiptir. Girişin sağında bulunan kline 287 cm. uzunluğunda 80 cm. genişliğinde 50 cm. yüksekliğinde, girişin karşısında bulunan kline 290 cm uzunluğunda 80 cm. genişliğinde 50 cm. yüksekliğinde, girişin solunda bulunan kline 280 cm uzunluğunda 73 cm. genişliğinde 50 cm. yüksekliğindedir. Girişin solunda yer alan klinenin duvar kısmında 5 numaralı mezara geçişi sağlayan sonradan açılmış 248 cm. uzunluğunda 69 cm. genişliğinde kırık alan bulunmaktadır. Mezar kline ve duvarlarında kırık ve aşınmalardan kaynaklı tahribatlar mevcut olup bahçe sahibi tarafından giriş açıklığına yapılan demir kapı bulunmaktadır. Giriş açıklığının demir kapı ile kapatılması kapı mil yuvalarının olup olmadığı konusunda fikir sahibi olmamızı engellemektedir. Bu sebeple mezar odasının kapı sisteminin nasıl kapandığı anlaşılamamaktadır. Mezar beşik

tonozlu olup yerden tavana yüksekliği 200 cm.'dir. (Res:15) Mezarın oygu işçiliği kaba ve özensizdir. Herhangi bir süsülemeye yer verilmemiştir. Kaya mezarının içi bahçe sahibi tarafından çeşitli eşyalar ile doldurulduğundan sağlıklı bir inceleme gerçekteştirilememiştir.

KATALOG NO: 5

Aktepe 5 Nolu Kaya Mezarı			
Resim	16-17	Çizim 5	
Koordinat	38.34528541 -37.96545056	Cephe Düzeni	Kemer Nişli
Üst Örtü	Beşik Tonoz	Pencere	-
Ölü Yatağı/Kline	3	Tekne	-
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Akçadağ İlçesi, Aktepe Mahallesi kayalık alanın doğu yamacında Ahmet Develi'ye ait bahçenin içerisinde TOKİ konutlarına çıkan merdivenin sağında, 1,2,3 nolu kaya mezarların güneybatısında, 4 nolu kaya mezarının 86 cm. batısında yer almaktadır.

Tanım: Kaya mezarının cephesi kaya bloğunun düzleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Doğu-batı doğrultuda yerleştirilmiştir. Kemer formulu bir cephe düzenlemesine sahiptir. Girişi doğuya açılmış olup, 162 cm. yüksekliğinde 129 cm. genişliğinde kemer formulu niş içerisinde yer alır. (Res:16) Kolay ulaşılabilir olan mezarın girişi zemin seviyesinde yer almaktadır. 128 cm. yüksekliğinde 83 cm. genişliğindeki tahrip olan kapı düzensiz görünümlüdür. Giriş bahçe sahibi tarafından demir kapı ile kapatılmıştır. Kapıdan 168 cm. uzunluğunda 116 cm. genişliğinde hareket alanına girilmektedir. Hareket alanı geniş ve düzgün bir zemine sahiptir. Mezar odası 286 cm. uzunluğunda 237 cm. genişliğinde dikdörtgen plana sahip olup, girişin sağında, karşısında ve solunda olmak üzere üç klineden oluşmaktadır. Girişin sağında bulunan kline 259 cm. uzunluğunda 58 cm. genişliğinde 52 cm. yüksekliğinde, girişin karşısında bulunan kline 227 cm. uzunluğunda 69 cm. genişliğinde 52 cm. yüksekliğinde ve girişin solunda bulunan kline 272 cm. uzunluğunda 65 cm. genişliğinde 52 cm. yüksekliğindedir. Girişin karşısında ve solunda bulunan klinenin kestiği köşede sıva izleri olup bu alanın nedenini bilmediğimiz bir maksattan dolayı kırıldığı ve sonradan köylüler tarafından sıva ile kapatılmış olduğu anlaşılmaktadır. (Res:17) Girişin sağında bulunan kline duvarında 4 numaralı mezara geçişi sağlayan sonradan açılmış kırık bir bölüm bulunmaktadır. Mezarda kırılma ve aşınmadan kaynaklı tahribatlar bulunmaktadır. Bu tahribatların yanı sıra tıpkı Aktepe 4 numaralı mezar oda kapısında olduğu gibi giriş açıklığına sonradan bahçe sahibi tarafından yapılan demir kapı, kapının

nasıl kapandığı yönündeki ipuçlarını yok etmiştir. Kaya mezarı beşik tonozlu bir üst örtüye sahip olup yerden tavana yüksekliği 194 cm'dir. Oygu işçiliği kaba ve özensizdir. Herhangi bir süslemeye yer verilmemiştir. Kaya mezarının içi bahçe sahibi tarafından çeşitli eşyalar ile doldurulduğundan sağlıklı bir inceleme gerçekleştirilememiştir.

KATALOG NO: 6

Aktepe 6 Nolu Kaya Mezarı			
Resim	18-19	Çizim	6
Koordinat	38. 34493920 – 37. 96508315	Cephe Düzeni	Kemer Nişli
Üst Örtü	Düz Tonoz	Pencere	1
Ölü Yatağı/Kline	3	Tekne	-
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Akçadağ İlçesi, Aktepe Mahallesi kayalık alanın doğu yamacında bulunmaktadır. TOKİ konutlarına çıkan merdivenin solunda Hüseyin İnci'ye ait evin bahçesinde bulunmaktadır.

Tanım: Kaya mezarın cephesi, kaya bloğunun düzleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Kayalık alanın doğu yamacında güneydoğu- güneybatı doğrultuda yerleştirilmiştir. Girişi güneydoğuya açılmıştır. Kolay ulaşımına sahip mezarın girişi zemin seviyesindedir. Mezarın bahçe sahibi tarafından kümese çevrilmesi mezar cephesinde tam anlamıyla incelemede bulunmamıza engel olmuş dolayısıyla kapıyı çevreleyen kemer formulu nişin yüksekliği ve genişliği ölçülememiştir. 86 cm. yüksekliğinde 93 cm. genişliğindeki kapının alınlık kısmında 55 cm. yüksekliğinde 52 cm. genişliğinde pencere ve bu pencerenin her iki yanında oval nişler bulunmaktadır. Niş ölçülerinin küçük olması törenler sırasında kandil koymak için yapılmış olabileceğini akıllara getirmektedir. Mezarın kapı cephesinde alınlık kısmında bulunan niş uygulaması Akçadağ bölgesinde bulunan diğer mezarlarda bulunmamaktadır. Ebeler 2 nolu mezar kapısının iç kısmında da böyle bir niş bulursa da kapının cephesinde bu uygulama sadece bu mezarda uygulanmıştır.

Kapı iç taraftan çerçeve içerisine alınmış olup kapının alt ve üst kısımlarında mil yuvaları ve kilit yuvası bulunmaktadır. (Res:18) Dikdörtgen planlı kapıdan 270 cm. uzunluğunda 200 cm genişliğinde hareket alanına girilmektedir. Hareket alanı düz bir zemin ve geniş bir alandan oluşmaktadır. Mezar odası, 360 cm. uzunluğunda 315 cm. genişliğinde kareye yakın plana sahip olup, girişin sağında, karşısında ve solunda arcosoliumlu klineler bulunmaktadır. (Res:19) Girişin sağında bulunan arcosoliumlu kline 190 cm. uzunluğunda 66 cm. genişliğinde 59 cm. yüksekliğinde olup klinenin orta kısmı

ve duvarlarında kırıklar bulunmaktadır. Girişin karşısında bulunan arcosoliumlu kline 176 cm. uzunluğunda 85 cm. genişliğinde 59 cm. yüksekliğinde olup, klinenin sol tarafında 112 cm. derinliğinde 83 cm. genişliğinde sonradan kırılmış alan bulunmaktadır. Girişin sol tarafında bulunan arcosoliumlu kline 179 cm. uzunluğunda 63 cm. genişliğinde 59 cm. yüksekliğinde olup kline duvarında sonradan açılmış ve 7 numaralı mezara geçişi sağlayan 85 cm'lik bir kırık alan bulunmaktadır. Mezar kline ve duvarlarında kırılma ve aşınmadan kaynaklı tahribatlar bulunmaktadır. Mezarın yerden tavan yüksekliği 138 cm. olup tavanı düz tonozdur. Oygu işçiliği kaba ve özensiz olup süslemeye yer verilmemiştir.

KATALOG NO:7

Aktepe 7 Nolu Kaya Mezarı			
Resim	13	Çizim	-
Koordinat	38.34492168 – 37.965243	Cephe Düzeni	-
Üst Örtü	-	Pencere	-
Ölü Yatağı/Kline	-	Tekne	-
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Akçadağ İlçesi, Aktepe Mahallesi kayalık alanın doğu yamacında bulunmaktadır. TOKİ konutlarına çıkan merdivenin solunda Hüseyin İnci'ye ait evin bahçesinde 6 nolu kaya mezarın 50 cm solunda bulunmaktadır.

Tanım: Kaya mezarın cephesi, kaya bloğunun düzleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Kayalık alanın doğu yamacında güneydoğu- güneybatı doğrultuda yerleştirilmiştir. Girişi güneydoğuya açılmıştır. Kolay ulaşımına sahip olan mezar girişi zemin seviyesinde yer almaktadır. Mezarın kapı açıklığı taş ve toprak ile tamamen kapanmıştır. Taş ve toprak ile dolu olan mezara giriş sağlanamadığından ancak 50 cm doğusunda bulunan mezarın giriş açıklığının solunda bulunan arcosoliumlu klinenin 85 cm.'lik kırık alanında incelenmiş ve fotoğrafları çekilmiştir. Yapılan, incelemelere göre kaya mezarın tamamına yakını taş ve kum ile dolu olduğundan mezarın nasıl bir düzenlemeye sahip olduğu hususunda bir tespit bulunulamamıştır. (Res:20)

KATALOG NO:8

Aktepe 8 Nolu Kaya Mezarı			
Resim	21-22	Çizim	7
Koordinat	38.34463135 – 37. 96513407	Cephe Düzeni	Kemer Nişli
Üst Örtü	Beşik Tonoz	Pencere	-
Ölü Yatağı/Kline	3	Tekne	-
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Akçadağ İlçesi, Aktepe Mahallesi kayalık alanın doğu yamacında bulunmaktadır. TOKİ konutlarına çıkan merdivenin solunda Hüseyin İnci'ye ait evin bahçesinde 6,7 nolu mezarların 200 m. solunda bulunmaktadır.

Tanım: Kaya mezarının cephesi, kaya bloğunun düzleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Kemer formu cephe düzenlemesine sahiptir. Doğu-batı doğrultuda yerleştirilen mezarın girişi doğu yönde açılmıştır. Girişi 130 cm. yüksekliğinde 110 cm. genişliğinde kemer formu niş içerisine yerleştirilmiştir. Zemin seviyesinde bulunan girişi, kolay ulaşımına sahiptir. Girişi 50 cm. yüksekliğinde 102 cm. genişliğinde dikdörtgene yakın bir açıklıktan sağlanmaktadır. Giriş açıklığının bu denli geniş olması tahribattan kaynaklı olmalıdır. Tahribatın olması giriş açıklığının bulunduğu duvar kısmının ölçüsünün tam olarak doğru bir şekilde alınamamasına neden olmuştur. Ayrıca kapı yüksekliğinin 50 cm. olması da zeminin toprak ile dolmasından kaynaklı olmalıdır. Girişten 230 cm. uzunluğunda 200 cm. genişliğinde, düzgün bir plana ve zemine sahip hareket alanına girilmektedir. Mezar, 320 cm. uzunluğunda 330 cm. genişliğinde kareye yakın plana sahip olup, girişin sağında ve karşısında birer arcosoliumlu kline, solunda ise bir kline bulunmaktadır. (Res: 21) Girişin sağında bulunan arcosoliumlu kline 185 cm. uzunluğunda 65 cm. genişliğinde 40 cm yüksekliğinde olup, hem klinede hem de duvarda tahribatlar söz konusudur. Girişin karşısında bulunan arcosoliumlu kline 180 cm. uzunluğunda orta kısmında (tahribat nedeniyle) 55 cm. kenarlardan 75 cm. genişliğinde, 50 cm. yüksekliğe sahip olup, girişin solunda kalan kline ile bitişik olarak yapılmıştır. Girişin solunda yer alan kline 185 cm. uzunluğunda 70 cm. genişliğinde 30 cm. yüksekliğindedir. Mezar odasının yüksekliği 115 cm. olup üst örtüsü beşik tonozludur. Oygu işçiliği kaba ve özensiz olup, süslemeye

yer verilmemiştir. Girişin sağında ve karşısında yer alan klineler arcosolium içerisine alınmış ancak girişin solunda yer alan kline arcosolium içerisine alınmamıştır. Ayrıca mezar içerisinde yer alan arcosoliumlu klinelerin yükseklikleri bir birlerinden farklı olarak yapılmıştır. Bu uygulama bölgede bulunan diğer mezarlarda görülmemiştir. (Res:22)

KATALOG NO:9

Aktepe 9 Nolu Kaya Mezarı			
Resim	23-26	Çizim	8
Koordinat	38.34439466 – 37. 96498972	Cephe Düzeni	Kemer Nişli
Üst Örtü	Düz Tonoz	Pencere	-
Ölü Yatağı/Kline	5	Tekne	-
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Akçadağ İlçesi, Aktepe Mahallesi kayalık alanın doğu yamacında bulunmaktadır. TOKİ konutlarına çıkan merdivenin solunda Hüseyin İnci'ye ait ev ile aynı parsel içerisinde 6,7,8 nolu kaya mezarların solunda bulunmaktadır.

Tanım: Kaya mezarın cephesi, kaya bloğunun düzleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Kemer formu cephe düzenlemesine sahiptir. Girişi doğu yönde açılmış olup, 122 cm. yüksekliğinde 100 cm. genişliğinde kemer formu niş içerisinde bulunmaktadır. Kapı 90 cm. yüksekliğinde 68 cm. genişliğinde dikdörtgen bir plana sahiptir. Zemin seviyesinde yer alan giriş kolay ulaşımına sahiptir. Kaya mezarı genel itibari ile 610 cm. uzunluğunda, giriş kısmında 310 cm. olup ilerledikçe 380 cm. genişliğe ulaşan bir plana sahiptir. Girişten geriye doğru genişleyen bir iç düzenleme Akçadağ Bölgesinde bulunan mezar odalarında uygulanmamış olup geriye doğru genişleyen tek örnek olması nedeniyle önemli bir yere sahiptir. (Res:23) Mezarın büyük kısmı tahribata uğradığı için yapılan gözlemler sonucunda izlerden hareketle mezarın ölçüleri alınmıştır. (Res:24) Buna göre mezar iki hareket alanı ve beş arcosoliumlu klineden oluşmaktadır. Bunlardan sadece girişin solunda bulunan arcosoliumlu kline büyük oranda sağlam bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı kapıdan 210 cm. uzunluğunda 170 cm. genişliğinde birinci hareket alanına girilmektedir. Birinci hareket alanında iki arcosoliumlu kline bulunmaktadır. Bunlardan girişin sağında büyük çoğunluğu kırık olan arcosoliumlu kline 179 cm. uzunluğunda 96 cm. genişliğinde olup tahribat nedeniyle yüksekliği ölçülememiştir. Girişin solunda bulunan arcosoliumlu kline 167 cm. uzunluğunda 88 cm. genişliğinde 65 cm. yüksekliğine sahiptir. (Res:25) Birinci hareket alanının karşısında 313 cm. uzunluğunda 196 cm. genişliğinde ikinci hareket alanına girilmektedir. İzlerden hareketle hareket alanının sağında ve solunda birer

arcosoliumlu kline, karşısında ise kline nişi bulunmaktadır. Hareket alanının sağında bulunan arcosoliumlu kline 169 cm. uzunluğunda 91 cm. genişliğinde olup yüksekliği ölçülememiştir. Hareket alanının karşısında bulunan kline 347 cm. uzunluğunda 87 cm. genişliğinde bir niş olup zemin toprak ile dolu olduğundan yükseklik ölçülememiştir. Hareket alanının solunda bulunan arcosoliumlu kline ise, izlerden hareketle 165 cm. uzunluğunda 91 cm. genişliğinde ve 62 cm. yüksekliğindedir. Tavanı düz tonoz olup yerden tavan yüksekliği 155 cm.'dir. Kaya mezar Aktepe bölgesinde bulunan diğer mezarlardan plan özelliği ile farklı yapılmıştır. Buna göre mezar beş klineden oluşmakta, mezar giriş kısmında dar olup geriye gittikçe genişleyen bir plana sahiptir. Ayrıca ikinci hareket alanının karşısında bulunan klinenin bir niş mi yoksa arcosoliumlu bir kline mi olduğu anlaşılmamaktadır. (Res:26) Oygü işçiliği kaba ve özensiz yapılmış olup süsülemeye yer verilmemiştir.

KATALOG NO:10

Aktepe 10 Nolu Kaya Mezarı			
Resim	27-28	Çizim	9
Koordinat	38.34442731 – 37. 96476638	Cephe Düzeni	Kemer Nişli
Üst Örtü	Düz Tonoz	Pencere	-
Ölü Yatağı/Kline	3	Tekne	-
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Akçadağ İlçesi, Aktepe Mahallesi kayalık alanın doğu yamacında doğu-batı doğrultuda yerleştirilmiş, TOKİ konutlarına çıkan merdivenin solunda 6,7,8,9 nolu kaya mezarı ile aynı parsel içerisinde ve 9 nolu mezarın 40 m. kadar güneybatısında bulunmaktadır.

Tanım: Kaya mezar cephesi, kaya bloğunun düzleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Girişi doğu yönde açılmış olup, tamamen kırılmıştır. İzlerden hareketle giriş, 70 cm. yüksekliğinde 65 cm. genişliğine sahiptir. Kareye yakın kapıdan 350 cm. uzunluğunda 315 cm. genişliğinde mezara girilmektedir. Mezar odasının sağında, solunda ve karşısında birer arcosoliumlu kline bulunmaktadır. (Res: 27-28) Mezar klineleri tamamen kırılmıştır. Girişte sağda bulunan arcosoliumlu kline 233 cm. uzunluğunda 87 cm. genişliğinde, girişin karşısında bulunan arcosoliumlu kline 208 cm uzunluğunda 65 cm. genişliğinde ve girişin solunda bulunan arcosoliumlu kline 181 cm. uzunluğunda 86 cm. genişliğindedir. Tavanı düz tonoz olup yerden tavan yüksekliği 134 cm.'dir. Mezar gerek işçilik açısından gerekse plan açısından oldukça düzensizdir. Mezarda herhangi bir süslemeye yer verilmemiştir.

KATALOG NO:11

Sarıhacı (Dum Dum) Kaya Mezarı			
Resim	29-31	Çizim	10
Koordinat	38.39270436 – 37. 87009882	Cephe Düzeni	Kemer Nişli
Üst Örtü	Düz Tonoz	Pencere	-
Ölü Yatağı/Kline	3	Tekne	-
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Malatya- Kayseri yolunun 46. km.'sinde Sarıhacı Mahallesi'ne dönen yoldan itibaren 3 km. uzaklıkta köyün içerisinde, yolun sağ tarafında buluna tek katlı evin bahçesindeki kaya külesine oyulmuştur.

Tanım: Kaya mezar odasının cephesi, kaya külesinin oyulması ile oluşturulmuştur. Girişi güneydoğu yönüne açılmıştır. Tipik bir kaya mezar odası girişini tam manasıyla yansıtan planlı ve usta işçilikli kemer formu bir cephe düzenlemesine sahiptir. (Res:29) Giriş zeminden 70 cm. yüksekte yer almaktadır. Kolay ulaşımli bir mezardır. Kaya mezarın girişi 150 cm. yüksekliğinde 30 cm. derinliğinde 100 cm. genişliğinde kemer formu bir niş içerisine yerleştirilmiştir. Kapı, 88 cm. yüksekliğinde 60 cm. genişliğinde 20 cm. derinliğinde dikdörtgen bir plana sahiptir. İyi işçilikli, düzgün planlı, genel olarak korunmuş olan kapıdan, 175 cm. uzunluğunda 120 cm. genişliğinde düz zemine sahip, iyi planlanmış hareket alanına girilmektedir. (Res:30) Mezar 250 cm. uzunluğunda 250 cm. genişliğinde 180 cm. yüksekliğinde kare bir plana sahip olup girişin sağında, solunda ve karşısında birer kline bulunmaktadır. (Res:31) Girişin sağındaki bulunan kline 169 cm. uzunluğunda 70 cm. genişliğinde 75 cm. yüksekliğindedir. Girişin karşısında 150 cm. uzunluğunda 80 cm. genişliğinde 75 cm. yüksekliğe sahip olup, kemer formu içerisine alınmıştır. Girişin solunda yer alan kline 168 cm. uzunluğunda 70 cm. genişliğinde 75 cm. yüksekliğindedir. Özellikle Aktepe mezarları ile kıyaslandığında duvarları daha düzgün traşlanmış ve daha simetrik yapılmıştır. Tahribat az olmakla birlikte günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır. Tavanı beşik tonoz şeklindedir.

KATALOG NO:12

Bağköy Ebeler 1 Nolu Kaya Mezarı			
Resim	33-35	Çizim	11
Koordinat	38.45761562 – 37. 89382534	Cephe Düzeni	Kemer Nişli
Üst Örtü	Düz Tonoz	Pencere	-
Ölü Yatağı/Kline	3	Tekne	-
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Akçadağ İlçesine 16 km uzaklıkta bulunmaktadır. Bağköy Ebeler Mahal-lesinde yolun solunda bulunan ve yöre halkı tarafından “Yassıkaya” olarak adlandırılan kayalığa 100 m. kadar tırmanarak ulaşılır. (Res.32) 2 m. mesafe ile oyulan Ebeler (2,3,4,5,6) kaya mezarların kuzeydoğusunda bulunmaktadır.

Tanım: Kaya mezar odasının cephesi, bölge halkı tarafından “Yassıkaya” olarak adlandırılan kaya bloğunun batı yamacına doğu-batı doğrultuda yerleştirilmiş ve girişi batıya açılmıştır. Mezar odası bütünüyle özen gösterilmiş bir işçiliğe sahiptir. Düzgün bir şekilde traşlanmış kemer formulu cephe düzenlemesine sahiptir. (Res:33) Girişi 155 cm. yüksekliğinde 133 cm. genişliğinde kemer formulu niş içerisinde bulunmaktadır. Kapı, 55 cm. genişliğinde 62 cm. yüksekliğinde bir plana sahip olup, iç taraftan çerçeve içerisine alınmıştır. Çerçeve kenarları ise kırmızı aşı boyası ile çevrelenmiştir. Kapının alt ve üst kısımlarında kapı mil yuvaları ve kilit yuvası bulunmaktadır. Kareye yakın kapıdan 30 cm. genişliğinde 50 cm. uzunluğunda ve 30 cm. yüksekliğinde bir basamak 200 cm. uzunluğunda 185 cm. genişliğinde zemini düz, alanı geniş hareket alanına girilmektedir. Basamak büyük oranda kırılmıştır. Mezar, 305 cm. genişliğinde 288 cm. uzunluğunda ve 180 cm. yüksekliğinde olup, girişin sağında karşısında ve solunda olmak üzere üç arcosoliumlu klineden oluşmaktadır. Arcosoliumlar kayanın yay biçiminde oyulması ve tabanının düzleştirilmesi ile oluşturulmuştur. (Res:34) Girişin sağında bulunan arcosoliumlu kline 175 cm. uzunluğunda 58 cm. genişliğinde 80 cm. yüksekliğindedir. Arcosolium kemerleri kırmızı aşı bayası ile çevrelenmiştir. Aynı şekilde kırmızı aşı boyası ile arcosolium duvarlarında da belli belirsiz iki şerit halinde dikdörtgenler çizilmiştir. Girişin kar-

şısında bulunan arcosoliumlu kline 180 cm. uzunluğunda 75 cm. genişliğinde 80 cm. yüksekliğindedir. Girişin sol tarafında bulunan arcosoliumlu kline 175 cm. uzunluğunda 50 cm. genişliğinde 80 cm. yüksekliğindedir. Aynı şekilde girişin karşısında ve solunda bulunan arcosolium kemerleri ve duvarları da kırmızı aşı boyası ile çevrelenmiş ve duvarları iki şerit halinde dikdörtgen şekiller çizilmiştir. Girişin karşısında bulunan arcosoliumlu klinenin orta kısmı yan taraflara göre alçak tutulmuş böylece yan kısımlarında bir yükseklik oluşmuştur. Mezar genel itibari ile düzgün bir plana sahiptir. (Res:35) Ayrıca mezara yükseklik, zeminin kapıdan alçak tutulması ile sağlanmış dolayısıyla zemine inmek için bir basamak uygulamasına gidilmiştir. Oyma işçiliği Aktepe nekropol alanındaki mezarlara göre daha özenli daha düzgün ve simetrik olarak yapılmıştır.

KATALOG NO:13

Bağköy Ebeler 2 Nolu Kaya Mezarı			
Resim	36-39	Çizim	12
Koordinat	38.45761905 – 37. 89344849	Cephe Düzeni	-
Üst Örtü	Düz Tonoz	Pencere	-
Ölü Yatağı/Kline	5	Tekne	-
Niş	2	Bezeme	silme

Konum: Akçadağ İlçesine 16 km. uzaklıkta bulunmaktadır. Bağköy Ebeler Mahallesiinde yolun solunda bulunan “Yassıkaya” olarak adlandırılan kayalığa 50 m. kadar tırmanılarak ulaşılmaktadır. 2 m. mesafe ile oyulan Ebeler (3,4,5,6) kaya mezarları ile aynı hizada bulunmaktadır.

Tanım: Kaya mezar odasının cephesi, “Yassıkaya” olarak adlandırılan kaya bloğunun batı yamacına doğu-batı doğrultuda yerleştirilmiş ve girişi batıya açılmıştır. Kaya mezar odasının girişi taş ve toprak ile dolu olup 67 cm. genişliğindeki açıklıktan içeri girilmiştir. Mezar odası genel olarak gerek kaya yapısı ve işçiliği gerekse düzgün planı açısından Akçadağ Bölgesi kaya mezarları içerisinde bu özellikleri ile dikkat çekicidir. Mezarda başta kapı girişinin kum ile dolu olması, kapı iç kısmındaki mumluk olarak planlanmış nişin kırılması, ikinci hareket alanının sağında, solunda ve karşısında bulunan klineler ve duvarlarındaki kırıklar başta olmak üzere tahribatlar söz konusudur. Tahrip olmasına rağmen kapı hariç mezar ölçüleri alınmıştır. Buna göre; mezar iki hareket alanı ve üçü arcosoliumlu ikisi klineli olmak üzere toplamda beş klineden oluşmaktadır. (Res:36) Kapının iç alınlık kısmında mumluk olarak düşünülen iki niş bulunmakta olup kapının sol üst köşesindeki niş tahrip olmuştur. Nişler 32 cm. yüksekliğinde 21 cm. genişliğindedir. (Res:37) Birinci hareket alanının sağında ve solunda birer arcosoliumlu kline bulunmaktadır. Girişin sağında bulunan arcosoliumlu kline 173 cm. uzunluğunda 65 cm. genişliğindedir. Girişin solunda bulunan arcosoliumlu kline 186 cm. uzunluğunda 68 cm. genişliğindedir. (Res:38) Birinci hareket alanının zemini toprak ile dolu olduğundan kline yükseklikleri ölçülememiştir. Arcosoliumlu kline kemerlerinin etrafı silmeler ve kırmızı aşı boyası ile çevrelenmiştir. Tavanı düz tonoz şeklindedir. Birinci hareket

alanının hemen gerisinde ikinci hareket alanına girilmektedir. İkinci hareket alanının sa-
ğında, solunda birer kline ve karşısında ise bir arcosoliumlu kline bulunmaktadır. İkinci
hareket alanının sağında bulunan kline 193 cm. uzunluğunda 64 cm. genişliğinde 52 cm.
yüksekliğindedir. Hareket alanının solunda bulunan kline 186 cm. uzunluğunda 68 cm.
genişliğinde 52 cm. yüksekliğindedir. Karşıda bulunan arcosoliumlu kline 183 cm. uzun-
luğunda 66 cm. genişliğinde 52 cm. yüksekliğindedir. (Res: 39) Tavanı beşik tonoz şek-
lindedir. Oyma işçiliği özenli olup düzgün traşlanmış ve simetrik bir şekilde yapılmıştır.
Kapı çevresinde ve kemer çevrelerinde kırmızı aşı boyalı çizgiler bulunmaktadır. Konum
olarak bölgenin iç kısımlarında kalan Ebeler mevkiinde bulunan mezar odalarında olduğu
gibi bu mezar odasında da her ne kadar doğal tahribat olsa da insan eliyle yapılan tahri-
batların pek olmaması en azından mezarın mimarisini korunmasına neden olmuştur. Bun-
dan dolayıdır ki bu mezar odasındaki arcosolium kemerlerini çevreleyen silme ve kırmızı
aşı boya büyük oranda korunmuştur. Mimari plan olarak farklı olan mezar odasının iç
düzenlemesinde kapı alınlık kısmında iki aedricula bulunması ve beş gömü yerinden
oluşması bu mezar odasını bölgede bulunan diğer mezarlardan ayırmaktadır.

KATALOG NO:14

Bağköy Ebeler 3 Nolu Kaya Mezarı			
Resim	40	Çizim	13
Koordinat	38.45770845 – 37. 89343902	Cephe Düzeni	Kemer Nişli
Üst Örtü	-	Pencere	-
Ölü Yatağı/Kline	-	Tekne	-
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Akçadağ İlçesine 16 km uzaklıkta bulunmaktadır. Bağköy Ebeler Mahallesiinde yolun solunda bulunan “Yassıkaya” olarak adlandırılan kayalığa 50 m, kadar tırmanılarak ulaşılmaktadır. 2 m. mesafe ile oyulan Ebeler (2,4,5,6) kaya mezarları ile aynı hizada bulunmaktadır.

Tanım: Kaya mezar odasının cephesi, kayanın düzleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Kemer formulu bir cephe düzenlemesine sahiptir. Doğu-batı doğrultuda yerleştirilen mezarın kapı kısmı belirlenerek yarım bırakılmıştır. Kapısı batı yönedir. Kapı girişi 100 cm. genişliğinde 102 cm. uzunluğunda kare bir kapı planına sahiptir. Yarım kalmış olan kaya mezarda yapılan incelemede anlaşılmıştır ki kaya mezarlarda ilk cephe düzenlemesi ve kapının düzenli bir şekilde yapıldığı anlaşılmaktadır. (Res:40)

KATALOG NO:15

Bağköy Ebeler 4 Nolu Kaya Mezarı			
Resim	41-43	Çizim	14
Koordinat	38.45775819 – 37. 89346458	Cephe Düzeni	Kemer Nişli
Üst Örtü	Beşik Tonoz	Pencere	1
Ölü Yatağı/Kline	3	Tekne	-
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Akçadağ İlçesine 16 km uzaklıkta bulunmaktadır. Bağköy Ebeler Mahal-lesinde yolun solunda bulunan “Yassıkaya” olarak adlandırılan kayalığa 50 m. kadar tır-manılarak ulaşılmaktadır. 2 m. mesafe ile oyulan Ebeler (2,3,5,6) kaya mezarları ile aynı hizada bulunmaktadır.

Tanım: Kaya mezar odasının cephesi, kaya bloğunun düzleştirilmesi ile oluşturul-muştur. Büyük oranda sağlam olan kemer nişli cephe düzenlemesine sahiptir. Doğu-batı doğrultuda yerleştirilen mezarın girişi batıya açılmıştır. Kapı girişi 176 cm. yüksekliğinde 119 cm. genişliğinde kemerli bir niş içerisine yerleştirilmiştir. Kapı alınlık muhtemelen kırılmaçlar tarafından toprak ile doldurulmuş bir pencere bulunmaktadır. Düzgün traş-lanmış ve simetrik bir kapısı bulunmaktadır. (Res.41) Kapı 57 cm. genişliğinde 64 cm. yüksekliğinde dikdörtgen planlıdır. Kapı iç kısmında alt ve üst kısımlarda kapı mil yuva-ları ve kilit yuvası bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı kapıdan, kapı ile aynı hizada olan hareket alanına girilmektedir. Hareket alanı düz bir zemine sahip olup, 180 cm. uzunlu-ğunda 151 cm. genişliğindedir. Kaya mezar odası 266 cm. uzunluğunda 254 cm. genişli-ğinde kareye yakın planlı olup üç klineden oluşmaktadır. (Res:42) Genel olarak sağlam bir şekilde günümüze ulaşmıştır. Mezar girişinin sağında bulunan kline, 223 cm. uzunlu-ğunda 70 cm. genişliğinde ve 89 cm. yüksekliğindedir. Girişin karşısında yer alan kline yarım kemer içerisine alınmış olup, 212 cm. uzunluğunda 97 cm. genişliğinde 89 cm. yüksekliğindedir. (Res.43) Yarım kemer uygulaması bakımından bir örneğinin olmaması açısından önemlidir. Sadece Akçadağ Bölgesi’nde değil, Malatya İl çevresinde de böyle bir uygulama bulunmamaktadır. Mezar odasının solunda yer alan kline 230 cm. uzunlu-ğunda 58 cm. genişliğinde ve 89 cm. yüksekliğindedir. Mezar odasının tavanı beşik tonoz

şeklindedir. Girişte solda yer alan kline tavanın köşesinde 30cm. yüksekliğinde 30 cm. genişliğinde kırık bir açıklık bulunmaktadır. Mezarın yüksekliği 208 cm. olup Akçadağ Bölgesindeki mezarlara göre yüksektir ve bu yükseklik sağlanırken Ebeler -1 ve Bağköy/Ebeler- 7 kaya mezar odasında olduğu gibi zemini kapı girişinden alçak tutularak verilmemiştir. Mezar odasında kırılmalar sonucunda oluşan tahribatlar olmakla birlikte düzgün traşlanmış taş işçiliğine sahiptir.

KATALOG NO:16

Bağköy Ebeler 5 Nolu Kaya Mezarı			
Resim	44-47	Çizim	15
Koordinat	38.45777693 – 37. 89355502	Cephe Düzeni	Kemer Nişli
Üst Örtü	Beşik Tonoz	Pencere	1
Ölü Yatağı/Kline	3	Tekne	1
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Akçadağ İlçesine 16 km uzaklıkta bulunmaktadır. Bağköy Ebeler Mahallesiinde yolun solunda bulunan “Yassıkaya” olarak adlandırılan kayalığa 50 m. kadar tırmanarak ulaşılmaktadır. 2 m. mesafe ile oyulan Ebeler (2,3,4,6) kaya mezarları ile aynı hizada bulunmaktadır.

Tanım: Kaya mezar odasının cephesi, kaya bloğunun düzleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Doğu - batı doğrultuda yerleştirilen mezarın girişi batıya açılmıştır. Kapı girişi 180 cm. yüksekliğinde 119 cm. genişliğinde 35 cm. derinliğinde kemerli bir niş içerisinde bulunmaktadır. (Res: 44) Mezar odası kayalık alanın başlangıcından yaklaşık 150 cm. yüksekte yer almaktadır. 64 cm. yüksekliğinde 55 cm. genişliğinde dikdörtgen planlı kapıdan mezar odasına doğrudan giriş yapılmaktadır. Kapının alınlık kısmında 20 cm. uzunluğunda 12 cm genişliğinde tahrip olmuş pencere açıklığı bulunmaktadır. 239 cm. genişliğinde 239 cm. uzunluğunda kare plandan oluşan mezar, hareket alanı, tabana açılmış mezar teknesi ve üç klineden oluşmaktadır. (Res.45) Ölü teknesi,133 cm. uzunluğunda 80 cm. genişliğinde 51 cm. derinliğinde dikdörtgen planlı ve giriş yönünün dikine açılmış olup zemini toprak ile doludur. Ölü teknesinin üzerini kapatan kapak yeri bulunmaktadır. (Res:46) Hareket alanından 82 cm. yükseklikte, zeminden 133 cm. yükseklikte bulunan klineler, girişin sağında 233 cm. uzunluğunda 60 cm. genişliğinde, girişin karşısında 234 cm. uzunluğunda 63 cm. genişliğinde, girişin solunda 230 cm. uzunluğunda 57 cm. genişliğinde kline bulunmaktadır. (Res.47) Klineler düz bir zemine sahip olup planlı bir şekilde yapılmamıştır. Klineler düzgün taşlanmış bir işçiliğe sahiptir. Mezar tavanı beşik tonoz olup, yerden yüksekliği 230 cm.'dir. Oygu işçiliği iyi olup mezar odası simetrik bir şekilde yapılmıştır. Mezar odası gerek kayaç yapısı, gerek planlanması (zemine açılan ölü

teknesi, hareket alanı ve üç klinesi), gerek kaya işçiliği ve simetrik bir şekilde yapılmış olması ile bölgede bulunan tüm mezarlardan ayrılmaktadır. Duvarlarda iki şerit halinde ve kapı kenarlarında kırmızı aşı boyalı çizgiler bulunmaktadır.

KATALOG NO:17

Bağköy Ebeler 6 Nolu Kaya Mezarı			
Resim	48-50	Çizim	16
Koordinat	38. 45768841 – 37. 89371177	Cephe Düzeni	Kırık
Üst Örtü	Düz Tonoz	Pencere	-
Ölü Yatağı/Kline	3	Tekne	-
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Akçadağ İlçesine 16 km uzaklıkta bulunmaktadır. Bağköy Ebeler Mahal-lesinde yolun solunda bulunan “Yassıkaya” olarak adlandırılan kayalığa 50 m. kadar tır-manarak ulaşılmaktadır. 2 m. mesafe ile oyulan Ebeler (2,3,4,5) kaya mezarları ile aynı hizada bulunmaktadır.

Tanım: Kaya mezar odasının cephesi, kaya bloğunun düzleştirilmesi ile oluşturul-muştur. Doğu - batı doğrultuda açılan mezarın girişi batıya açılmıştır. Giriş cephesi tama-men kırık olup, 268 cm. genişliğinde açıklık bulunmaktadır. (Res:48) Mezar girişin sa-ğında, solunda ve karşısında olmak üzere üç arcosoliumlu kline bulunmaktadır. (Res:49) Mezar, 340 cm. genişliğinde 270 cm. uzunluğunda dikdörtgen planlı bir hareket alanı olup, hareket alanın zemini toprak ile doludur. Girişte sağda bulunan arcosoliumlu kline-nin uzunluğu 185 cm. genişliği 60 cm. yüksekliği 37 cm.’dir. Girişin karşısında bulunan arcosoliumlu kline 185 cm. uzunluğunda 50 cm. genişliğinde 37 cm. yüksekliğindedir. Girişin sol tarafında bulunan arcosoliumlu kline 153 cm. uzunluğunda 52 cm. genişli-ğinde 37 cm. yüksekliğindedir. Girişin sağında mezarın tabanı toprak ile dolu olduğundan mevcut olan durumdan hareketle mezarın yüksekliği 148 cm. olup, tavanı düz tonozdur. Mezar girişinin sağında ve solunda bulunan arcosoliumlu klinelerin alt kısımlarında içe doğru bir ovallik söz konusudur. Bu ovallik akıllara tıpkı Nicer 1 kaya mezarındaki gibi bir sekinin olabileceğini akıllara getirmektedir. Ancak mezarın taban kısmının toprak ile dolu olmasından dolayı net bir şey söyleyemiyoruz. Girişin karşısında bulunan arcosoli-umlu klinenin alt kısmında ise 24 cm. yüksekliğinde 21 cm. genişliğinde bir niş bulun-maktadır. Nişte is izlerine rastlanılmıştır. (Res:50) Bu is izlerinin daha sonraki dönemlere

ait olduğu düşünölmektedir. Arkosolium kemerlerin etrafı silmeler ile çevrelenmiştir. Ayrıca girişin karşısında bulunan arcosoliumlu klinenin duvarında ve arcosolium kemerinin çevresinde kırmızı aşı boyası ile yapılmış çizgiler bulunmaktadır. Diğer arcosoliumlu klinelerde herhangi bir çizgi veya süslemelere rastlanmamıştır. Mezar duvarları düz ve pürüzsüz değildir. Duvarlardaki izler mezarın geniş ağızlı bir keski ile oyulmuş olabileceğini göstermektedir.

KATALOG NO:18

Bağköy Ebeler 7 Nolu Kaya Mezarı			
Resim	51-53	Çizim	17
Koordinat	38. 45895509 – 37. 89519411	Cephe Düzeni	Kemer Nişli
Üst Örtü	Düz Tonoz	Pencere	-
Ölü Yatağı/Kline	3	Tekne	-
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Akçadağ İlçesine 16 km. uzaklıkta bulunmaktadır. Bağköy Ebeler Mahallesi'nde "Yassıkaya" olarak adlandırılan ve Ebeler (1,2,3,4,5,6) kaya mezarlarının güneybatısında yolun solunda bulunan kayalığa 50 m. kadar tırmanarak ulaşılmaktadır.

Tanım: Kaya mezar odasının cephesi, kayalığın düzleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Kemer formu bir cephe düzenlemesine sahiptir. Güneybatı- Kuzeydoğu doğrultuda oyulan mezar odasının girişi güneybatı yönünde açılmıştır. Mezar kolay ulaşılabilir. Giriş zemin seviyesinde olmayıp basamak yardımı ile girilmektedir. Kapı açıklığı 155 cm. yüksekliğinde 133 cm. genişliğinde 25 cm. derinliğinde kemer formu niş içerisinde bulunmaktadır. Kapı 82 cm. yüksekliğinde 80 cm. genişliğinde kareye yakın bir plana sahiptir. (Res: 51) Kapı iç kısmında çerçeve içerisine alınmış olup kapının alt ve üst kısımlarında mil yuvaları bulunmaktadır. Kareye yakın kapıdan 30 cm. genişliğinde 50 cm. uzunluğunda bir basamak ile 175 cm. yüksekliğinde 314 cm. uzunluğunda 297 cm. genişliğinde kareye yakın mezar odasına girilmektedir. (Res:52) Mezar odası 207 cm. uzunluğunda 176 cm. genişliğinde düz zeminli hareket alanına sahiptir. Girişin sağında bulunan arcosoliumlu kline 180 cm. uzunluğunda 68 cm. genişliğinde 66 cm. yüksekliğinde, girişin karşısında bulunan arcosoliumlu kline 168 cm. uzunluğunda 90 cm. genişliğinde 66 cm. yüksekliğinde, girişin solunda bulunan arcosoliumlu kline 200 cm. uzunluğunda 69 cm. genişliğine 66 cm. yüksekliğindedir. (Res:53) Mezarda bulunan arcosoliumlu kline-lerin kenarları yüksek orta kısımları alçak tutulmuştur. Mezarda özellikle arcosoliumlu kline-lerde bazı tahribatlar olsa da genel olarak günümüze sağlam ulaşmıştır. Mezar genel olarak incelendiğinde kapı mil yuvalarının bulunması ile Ebeler 1,4,5 nolu, Nicer 1 me-

zarları ile benzerken, merdiven uygulaması ile Aktepe 4, Ebeler1, Dümğklü 1 ve Dümüklü 2 nolu mezar ile aynı plana sahiptir. Mezarlar zemini kapı girişinden alçak tutularak mezara derinlik verilmiştir. Bu uygulanırken de basamak uygulamasına yer verilmiştir.

KATALOG NO:19

Culfabağı 1 Nolu Kaya Mezarı			
Resim	54-55	Çizim	18
Koordinat	38. 46200157 – 37. 89545939	Cephe Düzeni	Kemer nişli
Üst Örtü	Düz Tonoz	Pencere	-
Ölü Yatağı/Kline	3	Tekne	-
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Akçadağ İlçesine 16 km uzaklıkta bulunmaktadır. Bağköy Ebeler Mahallesiinde Culfabağı mevkiinde bulunmaktadır. Bağköy merkezinden kuzey yönünde giden yoldan 500 m. ilerledikten sonra Ebeler Mahallesi Tantahanlar Bölgesine giden yolun karşı yönüne doğru 300 m. kadar gittikten sonra yolun sağında kalan kayalık alandan 100 m. tırmandıktan sonra ulaşılmaktadır.

Tanım: Kaya mezar odasının cephesi, kayalığın kuzey yamacına Kuzeydoğu- Güneybatı yönünde oyulmuştur. Girişi kuzeydoğuya açılmış olup kemerli bir cephe düzenlemesine sahiptir. Giriş zemin seviyesinde bulunmaktadır. Mezara doğrudan giriş yapılmaktadır. Cephesi kemer nişli olup kemer yüksekliği bölgede bulunan diğer kaya mezarlarından daha yüksek yapılmış olup yüksekliği 163 cm.'dir. (Res:54) Kemer nişi 163 cm. yüksekliğinde 119 cm. genişliğinde olup derinliği girişin sağında ve solunda aynı olmayıp girişin sağında 82 cm., girişin solunda 50 cm.'dir. Kapı 85 cm. yüksekliğinde 75 cm. genişliğinde 25 cm. derinliğindedir. Kaya mezarı genel plan olarak hareket alanı ve üç arcosoliumlu klineden oluşmaktadır. Ancak mezar odasının içi köylüler tarafından arı kovanları ile doldurulduğundan ölçüleri alınamamıştır. (Res:55)

KATALOG NO:20

Culfabağı 2 Nolu Kaya Barınağı			
Resim	56	Çizim	19
Koordinat	38. 46187107 – 37. 89503611	Cephe Düzeni	Kırık
Üst Örtü	Düz Tonoz	Pencere	-
Ölü Yatağı/Kline	-	Tekne	-
Niş	2	Bezeme	-

Konum: Akçadağ İlçesine 16 km. uzaklıkta bulunan Bağköy Ebeler Mahallesinde Culfabağı mevkiinde bulunmaktadır. Bağköy merkezinden kuzey yönünde giden yoldan 500 m. ilerledikten sonra Ebeler Mahallesi Tantahanlar Bölgesine giden yolun karşı yönüne doğru 300 m. kadar gittikten sonra yolun sağında kalan kayalık alana 100 m. tırmandıktan sonra Culfabağı 1 nolu mezarın 50 m. kadar sağında bulunmaktadır.

Tanım: Kaya barınağının cephesi, kayalığın düzleştirilmesi ile oluşturulmuş sade bir düzenlemeye sahiptir. Kayalık alanın kuzey yamacında Kuzeydoğu- Güneybatı yönünde oyulmuştur. Girişi kuzeydoğuya açılmıştır. Barınağın girişi zemin seviyesinde olup mezara doğrudan giriş yapılmaktadır. Cephe kısmında 100 cm.'lik açıklık bulunmaktadır. (Res:56) Barınak girişinin sağında bulunan duvar uzunluğu 193 cm. girişin karşısında bulunan duvar uzunluğu 246 cm. girişin solunda bulunan duvar uzunluğu 170 cm.'dir. Gömüyle ilgili herhangi bir mimari öge bulunmamaktadır. Girişin karşısında bulunan duvarda iki niş olup, altta bulunan oyuk 30 cm. uzunluğunda 30 cm. genişliğinde, onun bir üstünde çaprazında bulunan ikinci oyuk 29 cm. uzunluğunda 26 cm. genişliğinde olup her iki oyuk 26 cm.'lik derinliğe sahiptir. Kaya barınağı 196 cm. yüksekliğinde olup tavanı düz tonoz şeklindedir.

KATALOG NO:21

Nicer 1Nolu Kaya Mezarı			
Resim	57-60	Çizim	20
Koordinat	38. 45160449 – 37. 89477266	Cephe Düzeni	Kemer Nişli
Üst Örtü	Düz Tonoz	Pencere	1
Ölü Yatağı/Kline	3	Tekne	-
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Akçadağ İlçesine 16 km. uzaklıkta bulunan Bağköy Ebeler Mahallesinde Nicer mevkiinde bulunmaktadır. Bağköy merkezinde bulunan çeşmeden sol yönde giden yoldan 500 m. ilerledikten sonra Nicer Mahallesine giden yolun sol tarafında bulunmaktadır.

Tanım: Kaya kütesine oyulan mezar, kemer formlu girişi olan bir cephe düzenlemesine sahiptir. (Res:57) Kolay ulaşımli zemin seviyesinde bulunan girişi, 60 cm. genişliğinde 68 cm. yüksekliğinde dikdörtgen bir plana sahiptir. Dikdörtgen planlı kapının alınlık kısmında 12 cm. genişliğinde 12 cm. yüksekliğinde pencere bulunmaktadır. Kapı iç kısmında dikdörtgen bir çerçeve içerisine alınmış olup kapı pervazlarında alt ve üst kısımlarında kapı mil yuvalarına ve kilit yuvalarına yer verilmiştir. Kapıdan 144 cm. genişliğinde 160 cm. uzunluğunda zemini ve planı düzgün hareket alanına girilmektedir. Zemini giriş kapısı ile aynı seviyede bulunmaktadır. Mezar odası genel olarak 205 cm. uzunluğunda 197 cm. genişliğinde kare planlı olup üç arcosoliumlu klineden oluşmaktadır. (Res:58) Girişin sağında bulunan arcosoliumlu kline 157 cm. uzunluğunda 50 cm. genişliğinde 85 cm. yüksekliğindedir. (Res.59) Girişin karşısında bulunan arcosoliumlu kline 162 cm. uzunluğunda 65 cm. genişliğinde olup yüksekliği 65 cm.'dir. Girişin solunda yer alan arcosoliumlu kline 155 cm. uzunluğunda 54 cm. genişliğinde olup 90 cm. yüksekliğe sahiptir. Kaya mezar odasında diğer mezarlarda bulunmayan ölü kemiklerinin konulduğu sekiler bulunmaktadır. Girişin sağında ve karşısında muhtemelen ölü kemiklerinin konulduğu sekiler, girişin sağında 155 cm. uzunluğunda 52 cm. genişliğinde ve 17 cm. yüksekliğindedir. Girişin karşısında bulunan seki, 160 cm. uzunluğunda, 40 cm. genişliğinde olup yüksekliği 19 cm.'dir. (Res:60) Mezarın zeminden yüksekliği 170 cm.

olup üst örtü düz tonoz şeklindedir. Girişin karşısında bulunan arcosoliumlu klinenin duvarında kırmızı aşı boyalı belli belirsiz çizgiler bulunmaktadır. Kırmızı aşı boyalı çizgiler tıpkı Ebeler 6 numaralı kaya mezar odasında da bulunmaktadır. Sadece girişin karşısında yer alan arcosoliumlu klinelerde kırmızı aşı boyasının kullanılmış olması aile mezarı olarak düşündüğümüz mezarlarda bu alana aile büyüklerinin gömüldüklerini düşünmemize neden olmaktadır. Günümüze büyük oranda sağlam ulaşan mezar, düzgün bir taş işçiliğine ve plana sahiptir.

KATALOG NO:22

Nicer 2Nolu Kaya Mezarı			
Resim	61-62	Çizim	21
Koordinat	38. 45161589– 37. 88914422	Cephe Düzeni	Yalın
Üst Örtü	Düz Tonoz	Pencere	-
Ölü Yatağı/Kline	3	Tekne	-
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Akçadağ İlçesine 16 km. uzaklıkta bulunan Bağköy Ebeler Mahallesinde Nicer mevkiinde bulunmaktadır. Bağköy merkezinde bulunan çeşmeden sol yönde giden yoldan 500 m ilerledikten sonra Nicer Mahallesine giden yolun sol tarafında bulunmaktadır. Yol kenarında kaya kütesine oyulmuş “Kral Kabartması” olarak adlandırılan kabartmanın 100 m. kadar üst kısmında bahçe içerisinde yer almaktadır.

Tanım: Kaya kütesine oyulan kaya mezar odası kuzeydoğu- güneybatı doğrultuda yerleştirilmiştir. Kolay ulaşım olan mezarın girişi yerden yaklaşık olarak 50 cm. yüksekte bulunmaktadır. Mezar yalın bir cepheye sahiptir. Girişi sağlayan açıklıkta tahribat bulunmaktadır. Tahribata uğrayan kapı girişi düzensiz görünümlüdür. Düzensiz kapı açıklığı 135 cm. genişliğinde 115 cm. yüksekliğindedir. (Res:61) Düzensiz kapıdan düz tonozlu üç klineli ve orta kısmında hareket alanı bulunan büyük oranda tahribata uğramış mezar odasına girilmektedir. Mezar 270 cm. uzunluğunda 210 cm. genişliğinde kareye yakın bir plana sahiptir. Kayaç yapısı kötü olan mezar odasının kaya oyma işçiliği geniş ağızlı keskiner ile yapıldığından düzgün bir görünüme sahip değildir. Kareye yakın bir plana sahip olan mezar üç klineden oluşmaktadır. (Res:62) Girişte sağda bulunan kline 255 cm. uzunluğunda 65 cm. genişliğinde 50 cm. yüksekliğinde, girişin karşısında bulunan kline 210 cm. uzunluğunda 65 cm. genişliğinde 50 cm. yüksekliğinde, solda bulunan kline ise 260 cm. uzunluğunda 60 cm. genişliğinde 50 cm. yüksekliğe sahiptir. Hareket alanı 130 cm. uzunluğunda 90 cm. genişliğinde olup tahrip olmuştur. Mezarın zeminden yüksekliği 175 cm.’dir. Oygu işçiliği kaba ve özensiz olup herhangi bir süslemeye yer verilmemiştir.

KATALOG NO:23

Ortaköy(Dümüklü) 1Nolu Kaya Mezarı			
Resim	64-66	Çizim	22
Koordinat	38. 31874070– 37. 84183318	Cephe Düzeni	Üçgen Alınlıklı
Üst Örtü	Düz Tonoz	Pencere	1
Ölü Yatağı/Kline	1	Tekne	2
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Malatya Kayseri yolunun 59. km.'sinde Karahan Tüneline varmadan sağa döndükten sonra 2 km. kadar gidilir. Ortaköy Dümüklü Mahallesi (yayla) 50 m. uzaklıkta yolun sağında bulunan dağa 100 m. tırmandıktan sonra ulaşılmaktadır. Dağın güney yamacında bulunmaktadır. (Res:63)

Tanım: Kaya mezar odası dağ yamacının düzleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Kuzeydoğu- güneybatı doğrultuda yerleştirilen mezar girişi güneybatı yönünde açılmıştır. Kolay ulaşılabilir olan mezarın girişi zemin seviyesinde bulunmaktadır. 81 cm. yüksekliğinde 72 cm. genişliğe sahip kapıdan 17 cm. yüksekliğinde 28 cm. genişliğinde ve 50 cm. yüksekliğindeki basamak yardımı ile mezara giriş yapılır. Düzensiz bir girişe sahip olan kaya mezar odasının giriş kapısı üzerinde çok belirgin olmayan pencereyi içine alan basit bir üçgen alınlık bulunmaktadır. (Res:64) Üçgen alınlıklı düzenlemesi ile bölgede tek örnek olması bakımından önemlidir. Dikdörtgen planlı olan kapının alınlık kısmında bulunan pencere 24 cm. yüksekliğinde 20 cm. genişliğindedir. Kapı iç taraftan düzgün dikdörtgen bir çerçeve içerisine alınmıştır. Kapının alt ve üst kısımlarında kapı mil yuvaları ve kilit yerleri bulunmaktadır. Basamak yardımı ile indiğimiz hareket alanı 227 cm. genişliğinde 200 cm. uzunluğundadır. Zeminde toprak dolgu bulunmaktadır. Mezar odasının sağında ve solunda iki tekneli arcosoliumlu kline ve girişin karşısında bir arcosoliumlu klineden oluşmaktadır. Girişte sağda bulunan tekneli arcosoliumlu kline 195 cm. uzunluğunda 67 cm. genişliğinde 58 cm. yüksekliğindedir. (Res:65) Girişin karşısında yer alan arcosoliumlu kline 186 cm. uzunluğunda 63 cm. genişliğinde 58 cm. yüksekliğindedir. (Res:66) Girişin solunda yer alan tekneli arcosoliumlu kline 195 cm. uzunlu-

ğunda 83 cm. genişliğinde 58 cm. yüksekliğe sahiptir. Arcosoliumlu kline günümüze sağlam bir şekilde ulaşırken girişin sağında ve solunda bulunan tekneli arcosoliumlar kırık bir şekilde günümüze ulaşmıştır. Ölçüleri alınan tekneli arcosoliumların teknelirinin iç kısımları toprak ile dolu olduğundan derinlikleri ölçülmemiştir. Mezarın yerden yüksekliği 170 cm. olup tavanı düz tonoz şeklindedir. Mezarda herhangi bir süslemeye yer verilmemiştir. Mezar odasının üçgen alınlıklı bir cephe düzenlemesinin olması, iç düzenlemesinin tekneli arcosoliumlara yer verilmesi ile ayrı bir öneme sahip olması ile birlikte herhangi bir süsleme ya da kabartmalara yer verilmemesi bakımından dikkat çekicidir. Oysa Anadolu'da benzer özelliklere sahip mezar odalarının sıvalı, fresk süslemeli, silmeli, kemerlerin üzerine oturduğu sütun ve sütun başlıkları olup ayrıca mezar iç düzenlemesinde bir duvarda altlı üstlü tekneli arcosoliumlara yer verildiği yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştur.¹⁵⁵ Tekneli arcosoliumlu klineye sahip olması bu kaya mezarını Akçadağ Bölgesinde bulunan diğer mezar odalarından bu özelliği ile ayırmaktadır.

---

¹⁵⁵ Turgut H. Zeyrek, "Yukarı Söğütlü Nekropollerinden Kaya Mezarları", **Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi**, 2007, s.117-135

KATALOG NO:24

Ortaköy(Dümüklü) 2 Nolu Kaya Mezarı			
Resim	59-60	Çizim	23
Koordinat	38. 31865928– 37. 84198693	Cephe Düzeni	Yalın
Üst Örtü	Beşik Tonoz	Pencere	-
Ölü Yatağı/Kline	3	Tekne	-
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Darende Kayseri yolunun 59. km.'sinde Karahan Tüneline varmadan sağa döndükten sonra 2 km kadar gidilir. Ortaköy Dümüklü Mahallesi (yayla) 50 m. uzaklıkta yolun sağında bulunan dağa 100 m. tırmandıktan sonra ulaşılmaktadır. Dağın güney yamacında Ortaköy (Dümüklü) 1 nolu mezarın 18 m. sağında bulunmaktadır.

Tanım: Kaya mezar odası dağ yamacının düzleştirilmesi ile yapılmıştır. Dağ yamacının güney cephesine açılan kapı ile girilen mezar odası kuzey - güney doğrultuda yerleştirilmiştir. Tahrip olmuş kapı açıklığı düzensiz bir görünüme sahiptir. (Res:59) Kolay bir ulaşımına sahiptir. Girişi zemin seviyesinde bulunmaktadır. Mezar odasına 97 cm. yüksekliğinde ve 92 cm. genişliğinde oldukça tahrip olmuş kapı açıklığından 73 cm. uzunluğunda 17 cm. genişliğe sahip basamak yardımı ile girilmektedir. Mezar odasının ortasında 164 cm. uzunluğunda 97 cm. genişliğinde hareket alanı bulunmaktadır. Mezar odası yamağa yakın bir dikdörtgen planda olup üç klineye sahiptir. (Res: 60) Girişte sağda bulunan kline 223 cm. uzunluğunda 40 cm. genişliğinde 50 cm. yüksekliğinde, girişin karşısında yer alan kline 193 cm uzunluğunda 53 cm. genişliğinde 50 cm. yüksekliğinde, girişte solda yer alan kline ise 238 cm. uzunluğunda 50 cm genişliğinde 50 cm. yüksekliğindedir. Sağında bulunan klinenin yatak kısmı tahrip olmuştur. Mezar odasının yerden yüksekliği 156 cm. olup üst örtüsü beşik tonoz şeklindedir. Mezarda her hangi bir süslemeye yer verilmemiştir. Oygu işçiliği kaba ve özensizdir.

KATALOG NO:25

Çay Kaya Mezarı			
Resim	61-63	Çizim	24
Koordinat	394253.16-4253606.58	Cephe Düzeni	Kemer Nişli
Üst Örtü	Beşik Tonoz	Pencere	-
Ölü Yatağı/Kline	3	Tekne	1
Niş	-	Bezeme	-

Konum: Malatya-Kayseri yolunun 41. km. 'den sağa dönüş yaptıktan sonra 20 km. sonra Kol Mahallesi'ne ulaşılmaktadır. Mahalleden güneybatıya doğru devam eden yolu takip ederek Kasımuşağı Mahallesi ile Kol Mahallesi arasında doğal sınırı oluşturan dere yatağına inilmektedir. Dere yatağından 400 m. patika yoldan ilerlendiğinde kaya mezar odasına ulaşılmaktadır.

Tanım: Kayalık yamacın doğu yönüne açılan girişi olup mezar doğu-batı şeklinde yerleştirilmiştir. Girişi doğuya bakmaktadır. Mezar cephesi kemer nişli bir düzenlemeye sahiptir. Giriş 55 cm. genişliğinde 75 cm. yüksekliğindeki dikdörtgen planlı kapı açıklığı ile sağlanmaktadır.(Res:61) Kapı pervazlarının alt ve üst kısımlarında kapı mil yuvaları bulunmaktadır. Mezar odasına bir basamak yardımı ile girilmektedir. Ancak günümüzde kırılmıştır. Dikdörtgen planlı olan kapı kaya mezar odası zemininden 30 cm. kadar yükseklikte yapılmıştır. Kaya mezar odası zemine açılmış ölü teknesi ve üç klineden oluşmaktadır. Ölü teknesi 130 cm. uzunluğunda 50 cm. genişliğinde 30 cm. derinliğindedir. (Res:62) Ölü teknesinde Ebeler 5 numaralı mezar odasında bulunan ölü teknesi gibi girişin dikine açılmış olup ölü teknesini kapayan kapak izine rastlanmamıştır. Ayrıca Ebeler 5 numaralı mezar odasında olduğu gibi üç yanı çevreleyen hareket alanı bulunmamaktadır. Girişin karşısında hareket alanının bulunmaması basamak uygulamasına yer verilmesinden kaynaklı olmalı. Klineelerin zeminden yükseklikleri 88 cm. olup girişin sağında bulunan kline 240 cm. uzunluğunda 65 cm. genişliğinde, girişin karşısında bulunan kline 282 cm. uzunluğunda 68 cm. genişliğinde ve girişin solunda bulunan kline 220 cm. uzunluğunda 68 cm. genişliğindedir. (Res:63). Üst örtü beşik tonoz şeklindedir. Kaya mezar

odasının Oygü işçiliği özenli olup duvarlarında kırmızı aşu boyası ile yapılmış çizgi ve üçgenler mevcuttur.

3. AKÇADAĞ KAYA MEZAR ODALARININ GENEL ÖZELLİKLERİ

3.1. Dağılım Alanları

Bölge kaya mezarları, fiziki olarak birbirine yakınlık, arazide bağımsız oluşu veya bir nekropole bağlı oluşları bakımından çeşitlilik arz etmektedir. Kaya mezarları bölgenin özellikle batı ve kuzey batısında yoğunlaşmıştır. Şehir merkezinden başlayarak batı, kuzeybatı ve güneybatı şeklinde bir dağılım söz konusudur. Şehir merkezinin batısında bulunan Aktepe sıra kayalık alanda 10, kuzeybatı Levent Bölgesinde Bağköy Ebeler mevkiinde 11, Sarıhacı mevkiinde 1, Dümüklü mevkiinde 2, Kolköy Çay mevkiinde 1 kaya mezar odası bulunmaktadır. Bu dağılım kaya mezar sayısının fazla olduğu Aktepe ve Levent Bölgeleri'nde (Res:1), Roma dönemine ait bir yerleşim yerinin varlığına işaret edebilir.

Aktepe sıra kayalık alanda bulunan mezar odaları harap bir halde olup oldukça yıpranmış durumdadır. Her ne kadar orijinal mimari özelliklerini korumuş olsalar da mezarların harap bir şekilde olmaları mezar ölçülerinin sağlıklı bir şekilde alınmasını engellemiştir. Ölçülerin sağlıklı bir şekilde alınmaması autocad çizimlerinde hatalı çizimlere neden olmuş ve iki-üç kez araziye çıkıp ölçü alınmasına rağmen çizimlerin yapılmasını zorlaştırmıştır.

3.2. Kaya Mezarlarının Yönleri

Mezarların yapımında, mezar odalarının yönleri ana kayanın zorunlu olarak görünen tek tarafına oyuldukları gibi bazen coğrafya ve manzaranın uygunluğundan kaynaklanan yön tercihinin bulunduğu kaya mezarları da mevcuttur.

Akçadağ Bölgesi'nde bulunan kaya mezar odalarının yön kaygısı olmadan yapıldığı tespit edilmiştir. Bölgede bulunan kaya mezar odaları, jeolojik oluşumların sebep olduğu tipolojik zorlamanın neticesinde oluşmuş dağ bloğunun tek yönlü eğimli yamaçlarına yapılmıştır. Yapılan çalışmalar Anadolu'da genel olarak kaya mezar odalarının aynı jeolojik zorlamanın neticesinde hiçbir yön kaygısı olmadan yapıldıkları yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştur. Yapılan çalışmalarda Malatya İl sınırları içerisinde bulunan ve Roma dönemine tarihlendirilen Arapgir (Onar, Ormansırtı,

Gebenarası mevkii, Never Mevki Otoba Mevkii, Budamabaşı, Çekmecenin, Dinlencek, Temürük Mevkii, Yazılı Köyü), Darend; (Dım Dım, Dum Dum, Ergiören, Şuğul), Doğanşehir; (Bentağzı, Kale Mevkii, Kilisecik Mevkii), Hekimhan; (Gelengeç/Dum Dum, Sulutarla, Ziyaret Tepe) bölgelerinde bulunan kaya mezar odalarında da yön kaygısının olmadığı görülmüştür.¹⁵⁶ Akçadağ ve çevresinde bulunan kaya mezarların yanı sıra Kommagene Bölgesi’de bulunan Perre/Pirin, Turuş, Antik Edessa Kenti¹⁵⁷ oda mezarları, Yukarı Söğütlü Nekropol Kaya mezarları¹⁵⁸, Dağlık Kilikya¹⁵⁹, Pahargiya¹⁶⁰ ve Doğu Anadolu Bölgesi’nde; Elazığ/Ağın-Bademli¹⁶¹ /Karakoçan¹⁶², Tunceli/Mazgirt/Pertek/Pülümür/Merkez İlçe¹⁶³ Erzurum/Horasan¹⁶⁴, Kars/Sarıkamış¹⁶⁵, Muş/Mollakent¹⁶⁶ Nekropol’ünde de yön kaygısının olmadığı görülmüştür. Görüldüğü üzere Roma Dönemi tek odalı kaya mezarlarında genellikle bir yön kaygısının olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Ancak jeolojik oluşumların sebep olduğu topolojik zorlanmanın dışında kaya bloğunun çok yönlü olmasına rağmen belli bir yönün tercih edildiği mezar odaları da bulunmaktadır. İsauria bölgesinde bulunan Göktepe Köristanı 1-2, Güneyyurt İkizin 1-2, Barcın Yaylası gibi kaya mezarlarında akarsu, yol ve uygun manzara önemli rol oynamıştır.¹⁶⁷

3.3. Cephe Düzenlemesi Ve Tipoloji

Akçadağ İlçesi’nde yer alan kaya mezarların cephe mimarisi açısından değerlendirdiğimizde kaya cephesinin düzeltilerek, mezar girişi açılması için uygun duruma getirilmesi ile giriş cephesi oluşturulmuştur. Çalışmamızda yer alan bütün

¹⁵⁶Malatya Kültür Envanteri, s.165-413

¹⁵⁷Zeynep Nida Yıldırım İlaslan, **Urfa İli Roma Dönemi Kaya Mezarları**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana (2019), s.55-70

¹⁵⁸Turgut H. Zeyrek, ” Yukarı Söğütlü Nekropollerinden Kaya Mezarları”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 6(2), Gaziantep (2007), s.117-144

¹⁵⁹ Yasemin Er-Bilal Söğüt, “Dağlık Kilikya’da Olba-Diocearea Nekropollerinde Kaya Mezarları”, **Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi**, S.5, (2005), s.97-110

¹⁶⁰ Kartonoğlu, a.g.e.

¹⁶¹ Harun Danışmaz- Bülent Demir, “Elazığ –Ağın İlçesi Bademli Nekropolü”, **Arkeoloji ve Sanat Dergisi**, S.161, (2019), s.69-75

¹⁶² Erdoğan, a.g.e. , s.278

¹⁶³ Erdoğan, a.g.e. , s.287-296

¹⁶⁴ Erdoğan, a.g.e. , s.279-281

¹⁶⁵ Erdoğan, a.g.e. , s.281-282

¹⁶⁶ Hanifi Biber-Erdoğan, “Bulanık’a Bir Hellenistik- Roma Dönemi Nekropolü: Mollakent”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.22, S.2, (2018), s.1029-1052

¹⁶⁷Osman Doğanay, **İsauria Bölgesi Kaya Mezar Odaları ve Ölü Gömme Gelenekleri**, (Basılmamış Doktora Tezi), Konya (2008), s.65

mezarlar bu özelliği göstermektedir. Yarım bırakılmış Bağköy-3 numaralı mezarda bunu açıkça görmekteyiz. Çalışmada yer alan bütün mezarlar Ortaköy/Dümüklü-1 üçgen alınlıklı, Bağköy/Nicer-2 ve Ortaköy/Dümüklü-2 numaralı yalın cepheye sahip mezar odaları hariç tüm kaya mezar cepheleri kemer nişli olarak yapılmıştır. Yani Akçadağ bölgesinde bulunan kaya mezarların cephelerinde nispeten bir birlik söz konusudur diyebiliriz. Mezarların kemer niş derinlikleri farklı olabilmektedir. Derinlik farkının nedeni niş açılırken mezar odası için uygun kaya alanına ulaşıncaya kadar kayanın oyulmasından kaynaklanan bir durum olmalıdır.¹⁶⁸ Mezar cephelerinde herhangi bir bezeme ve kabartma yapılmamıştır. Mezar cephelerinde herhangi bir bezeme ve kabartmaların yapılmamış olması mezar cephesinin durağan olmasına neden olmuştur.

Akçadağ Bölgesi kaya mezarlarını cephelerindeki belirgin özelliklerine göre 3 tipolojide değerlendirmek mümkündür.

- 1.1. Kemer nişli olanlar
- 1.2. Yalın cepheli olanlar
- 1.3. Üçgen alınlıklı olanlar

3.3.1. Kemer Nişli Kaya Mezar Odaları

Bölge kaya mezarları arasında cephe düzenlemesi kemer nişli olanların sayısı fazladır. Kemer nişli Aktepe 1,2,3,4,5, 6,8, 9,10, Ebeler 1,3,4,5,7, Culfabağı-1, Nicer-1, Sarıhacı, Çay Mevkii'nde olmak üzere toplamda 18 kaya mezarın cephe düzenlemesi kemer nişli olarak yapılmıştır. Malatya İl sınırları içerisinde bulunan Arapgir ve Darende İlçelerinde bulunan kaya mezar odalarında da genellikle kemer nişli cephe düzenlemesine yer verilmiştir.¹⁶⁹ Kommagene Bölgesi'nde bulunan Yukarı Söğütlü Nekropolü¹⁷⁰, Elazığ/Bademli Nekropolü,¹⁷¹ Dağlık Kilikia¹⁷² Bölgeleri'nde bulunan kaya mezar odaların cephe düzenlemelerinde kemer niş uygulamasına yer verilmiştir.

Kemer nişli kaya mezar odalarından Aktepe (2-3-6), Ebeler (4-5), Nicer-1 numaralı kaya mezar odalarında ise kemer niş ve pencere açıklığı uygulamasına yer verilmiştir.

---

¹⁶⁸ Öztürk, a.g.e. , s.20

¹⁶⁹ Malatya Kültür Envanteri, s.156-328

¹⁷⁰ Zeyrek, a.g.e. , s.117-144

¹⁷¹ Danişmaz-Demir, a.g.m. 67-71

¹⁷² Er-Söğüt, a.g.m. , s. 100-110

Kemer niş ve pencere açıklığı uygulamasını Malatya Bölgesi'nde bulunan Arapgir/Onar Köyü M-1, M-4, M-5, M-13'te de görmekteyiz.¹⁷³

Aktepe-6 numaralı kaya mezar odasında ise, kemerli bir niş ve bu kemerli nişin içerisine yerleştirilen pencere ve pencerenin her iki tarafına oyulan nişlerden (kandillik) mevcuttur. Pencerenin her iki tarafına yerleştirilen bu niş uygulaması bölgede tek örnek olması hasebiyle önemlidir.

3.3.2. Yalın Cepheli Kaya Mezar Odaları

Cepheye yönelik detaylı bir çalışmanın yapılmadığı ve giriş açıklığının kaya yüzeyine doğrudan açıldığı¹⁷⁴ kaya mezarlarıdır. Akçadağ Bölgesi'nde az rastlanılan bir örnektir. Bağköy/Nicer-2 ve Dümüklü-2 kaya mezar odalarında karşımıza çıkmaktadır. Aynı cephe düzenlemesine sahip olan bu mezarlar iç düzenlemeleri bakımından da birbirine benzemektedir. Söz konusu mezarların iç düzenlemeleri bir hareket alanı ve üç yanı çevreleyen klinelerden oluşmaktadır. Giriş açıklığının kaya yüzeyine doğrudan açıldığı kaya mezar odalarına Arapgir İlçesinde bulunan¹⁷⁵ kaya mezar odalarında da rastlamaktayız.

3.3.3. Üçgen Alınlıklı Kaya Mezar Odaları

Düzensiz bir girişe sahip olan Dümüklü-1 numaralı kaya mezar odasının giriş kapısı üzerinde çok belirgin olmayan ve pencereyi içine alan basit bir üçgen alınlık bulunmaktadır. Akçadağ Bölgesi'nde bulunan kaya mezar odalarının cephe düzenlemesinde üçgen alınlıklı niş uygulaması olmayıp tek örnek olması bakımından diğer kaya mezar cephe düzenlemelerinden bu yönü ile ayrılmaktadır. Üçgen alınlıklı cephe düzenlemesine sahip olan mezar odasının iç düzenlemesi iki tekneli arcosolium ve bir arcosoliumlu klineden oluşması bakımından da bölgedeki diğer kaya mezarlar odalarından farklı olarak yapılmıştır. Akçadağ çevresinde bulunan Arapgir Onar M-6¹⁷⁶ ve Darende Ergiören-2¹⁷⁷ numaralı kaya mezar odasının cephe düzenlemesi tıpkı

¹⁷³Özman, "Arapgir Onar Köyü Kaya Mezarları", s.5-13

¹⁷⁴Doğanay; a.g.e. , s.73

¹⁷⁵ **Malatya Kültür Envanteri**, s.163

¹⁷⁶ Onar M 6 kaya mezarı, her ne kadar üçgen alınlıklı olsa da basit bir üçgen alınlıktan oluşmamaktadır. Bkz. Özman, "Arapgir Onar Köyü Kaya Mezarları", s.9

¹⁷⁷ **Malatya Kültür Envanteri**, s.307

Dümüklü-1 kaya mezar cephesi gibi pencere açıklığını içine alan üçgen bir alınlıktan oluşmaktadır.

3.4. Kapı (Giriş) Açıklıkları

Mezarların kapı (giriş) açıklıkları mezarların niteliği ve niceliğine göre farklılık gösterebilir. Kolay ulaşımına sahip tek odalı, genellikle halka ait kaya mezar odalarında giriş açıklıkları küçük (bir insanın eğilerek geçebileceği) boyutlarda yapılmıştır. Ulaşılması güç sarp kayalık alanlara yapılan Urartu dönemine tarihlendirilen çok odalı ve genellikle kral ya da yönetici bir sınıfa ait mezarlarda bir insanın rahatlıkla geçebileceği anıtsal boyutlarda yapıldığı görülmüştür. Bölgemizde bulunan tek odalı kaya mezar odalarının kapı açıklıkları Urartu kale kayalıklarındaki mezarların kapıları kadar büyük boyutta değildir. Bunun nedeni, anıtsal girişlere gerek duyulan törensel boyutta ana odaların olmaması ve güvenlikten kaynaklanan nedenler olabilir.¹⁷⁸ Çünkü tek odalı kaya mezar odaları kaya eteklerine, ulaşımı kolay alanlara yapılmıştır. Urartu kaya mezarlarında olduğu gibi ulaşılması güç sarp kayalıklara yapılmamıştır.¹⁷⁹ Kapı açıklıklarının anıtsal boyutta olmamasının nedenlerinden biri de belki de Roma döneminde bu mezar geleneğinin çok yaygınlaşması sonucu kral ve prens dışındaki daha alt tabakalar tarafından yaptırılmış olmalarındandır.

Akçadağ Bölgesi'ndeki kaya mezar kapılarında basit pervazlar uygulanmıştır. Uygulanan bu pervazlar mezara hiçbir hareketlilik katmamıştır. Bölgemizde bulunan kaya mezar odalarının giriş açıklıkları bir insanın eğilerek geçebileceği boyutta kare, dikdörtgen ve düzensiz girişli olmak üzere üç ayrı formda görülmektedir.

3.4.1. Dikdörtgen Planlı Kapılar

Akçadağ Bölgesi'nde bulunan kaya mezar odalarının genelinde giriş açıklıkları dikdörtgen planlıdır. Bölgede giriş açıklığı dikdörtgen planlı 14 kaya mezar odası bulunmaktadır. Aktepe 2, Aktepe 3, Aktepe 4, Aktepe 5, Aktepe 6, Aktepe 8, Aktepe 9, Sarıhacı, Ebeler 4, Ebeler 5, Culfabağı 1, Nicer 1, Dümüklü 1, Çay kaya mezar girişleri dikdörtgen planlıdır. Söz konusu dikdörtgen giriş açıklıklarında herhangi bir kademelendirme, kabartma, bordür ya da silmelerle çevrilmemiş olup sade ve durağan bir

---

¹⁷⁸ Çevik, a.g.e. , s.36

¹⁷⁹ Çevik, a.g.e. , s.31

görünümüne sahiptir. Roma Dönemine tarihlendirilen Arapgir; Onar Köyü M-1-4-5-9-13-14¹⁸⁰ Never mevkii, Dinlencek-1-2, Yazılı Köyü, Darende; Dum Dum, Ergiören-2-3, Şuğul, Hekimhan Ziyaret Tepe-5¹⁸¹, kaya mezar giriş açıklıkları da dikdörtgen planlı olup ölçüleri ve bezemesiz sade görünüşleri ile benzer özelliklere sahiptir.

3.4.2. Kare Planlı Kapılar

Akçadağ Bölgesi'nde yapılan çalışmalarda 4 kaya mezar giriş açıklığının kare planlı olduğu belirlenmiştir. Aktepe 1, Aktepe 10, Bağköy/Ebeler 1 ve Bağköy/Ebeler 7'de giriş açıklıklarının kare planlı oldukları görülmüştür. Yapılan çalışmalarda Akçadağ ve çevresinde kare planlı giriş açıklığının nadiren uygulandığı görülmüştür. Dolayısıyla kare giriş açıklığı uygulamasında genel bir birlikten söz edemeyiz. Malatya İli sınırları içerisinde bulunan Hekimhan/Gelengeç-Dum Dum kaya mezar odasının¹⁸² giriş açıklığı da kare planlı olup Akçadağ bölgesindeki kare planlı giriş açıklığı ile ölçüleri ve yalın görünümü ile aynı özelliklere sahiptir.

3.4.3. Düzensiz Girişli Olanlar

Kaya mezar odalarında diğer bir giriş açıklığı da düzensiz girişli kaya mezar odalarıdır. Yapılan çalışmalarla 2 kaya mezar odasının giriş açıklığının düzensiz bir girişe sahip olduğu belirlenmiştir. Buna göre Nicer 2, Dümüklü 2 kaya mezar odaları düzensiz bir girişe sahiptir. Akçadağ Bölgesi'ne yakın Arapgir Onar Köyü M-10¹⁸³, Arapgir/Budamabaşı¹⁸⁴ ve Hekimhan/Gelengeç¹⁸⁵ kaya mezar oda girişlerinin düzensiz bir girişe sahip olduğu belirlenmiştir. Yapılan çalışmalar özellikle düzensiz girişe sahip kaya mezarları tahribatın çok olduğu yapılardır. Dolayısıyla bu düzensizlik sonradan meydana gelen tahribatlarla da ilgilidir. Yani bu kaya mezarlarının girişi aslında dikdörtgen veya kare de olabilir.

---

¹⁸⁰ Özman, "Arapgir Onar Köyü Kaya Mezarları", s.5-17

¹⁸¹ **Malatya Kültür Envanteri**, s.156-328

¹⁸² **Malatya Kültür Envanteri**, s.413

¹⁸³ Arapgir M 10 kaya mezarı, her ne kadar düzensiz bir girişe sahip olsa da Onar kaya mezarları içerisinde duvarlarına yapılan resimlerle bölgenin en önemli kaya mezarı olması açısından dikkat çeker. Bkz.Özman, "Arapgir Onar Köyü Kaya Mezarları", s.11

¹⁸⁴ **Malatya Kültür Envanteri**, s.163

¹⁸⁵ **Malatya Kültür Envanteri**, s.413

3.5. Kapı Mil Yuvaları ve Sürgü Delikleri

Akçadağ kaya mezarlarında, kapılara ilişkin verilerin yetersizliğine karşın hangi kapının ne yöntemle kapatıldığını belirlemek güç değildir. Kapı pervazlarında bulunan mil yuvaları kapı kanatlarının varlığına işaret ederken mil yuvası olmayan mezar girişleri bir taş blok ile kapatılmış olabilir. Mil yuvası, kaya mezarlarında kapı bloğunu taşıyan silindirik millerin rahatlıkla dönmesine yarayan küçük çaplı ve sığ yuvarlak açıklıklardır.¹⁸⁶ Mil yuvaları giriş açıklığının sağında ve solunda altta ya da üstte yer almaktadır. Sadece tek taraflı altta ve üstte yer alması kapı bloğunun tek kanatlı parça şeklinde olduğunu, bunun yanı sıra giriş açıklığının sağında ve solunda altta ve üstte kapı mil yuvalarının bulunması kapı bloğunun iki kanatlı olduğunu göstermektedir. Bu durumda zorunlu olmasa da sürgü deliklerinin de ortada, altta ya da üstte olması beklenmektedir.

Akçadağ Bölgesi'nde bulunan 25 kaya mezar odasının 8'inde mil yuvaları ve sürgü delikleri bulunurken 1'inde sadece mil yuvası bulunmaktadır. Diğer kaya mezar odalarının giriş açıklıklarında ise kapı mil yuvaları bulunmamaktadır.

Aktepe 1, Aktepe 6, Bağköy/Ebeler 1, Bağköy/Ebeler 4, Bağköy/Ebeler 5, Bağköy/Ebeler 7, Nicer 1, Dümüklü 1 kaya mezar odalarında sürgü delikleri ve kapı mil yuvaları bulunmaktadır. Mil yuvalarının ve sürgü deliklerinin olması kapı kanadının olduğuna işaret etmektedir. Kapı kanadının var olduğunun belirlenmesi sonucunda kapı kanadının hangi yöne doğru açıldığını göstermesi açısından önemli olan sürgü delikleri ise tıpkı mil yuvaları gibi kapı pervazının iç kısmına, kapının sol orta kısmında bulunmaktadır. Kapı mil yuvalarının ve sürgü deliklerinin kapı pervazının iç kısmında bulunması kapı kanadının içeriye doğru açıldığını gösterirken, sürgü deliğinin sol orta kısmına açılması kapı kanadının sağa doğru açıldığını göstermektedir. Mil yuvalarının kapı pervazlarının iç kısmında olması ayrıca mezar iç kısmının kapı kanadının içeriye doğru açılacak genişlikte olduğunu da göstermektedir. Mezarların ölçüleri alındığında giriş cephesinin ölçüleri ile klinelerin kayanın geriye doğru derinleştirilerek açılması bunu doğrular niteliktedir. Bağköy/Ebeler 2 mezar odası ise tahribattan dolayı mil yuvası girişin sadece sağ üst köşesinde bulunmaktadır.

---

¹⁸⁶Doğanay, a.g.e. ,s.106

Benzer şekilde kapı mil yuvalarına Arapgir Onar Köyü¹⁸⁷, Güney Kommagene Bölgesindeki Zeugma Kent Nekropolü, Delikhe Kent Nekropol'ündeki¹⁸⁸ kaya mezarlarda da kapı mil yuvaları kullanılmıştır.

Giriş açıklığında kapının varlığına işaret eden mil yuvalarının bulunduğu mezar odaları olduğu gibi kapı mil yuvaları ve sürgü deliklerinin bulunmadığı mezar odaları da vardır. Akçadağ Bölgesi'nde 16 kaya mezarının giriş açıklığında mil yuvalarına rastlanılmamıştır. Akçadağ Bölgesi'nde Aktepe 2, Aktepe 3, Aktepe 4, Aktepe 5, Aktepe 7, Aktepe 8, Aktepe 9, Aktepe 10, Sarıhacı, Bağköy/Ebeler 3, Bağköy/Ebeler 6, Culfabağı 1, Culfabağı 2, Nicer 2, Dümüklü 2ve Çay kaya mezar odalarında kapı mil yuvaları ve sürgü deliklerine ilişkin ize rastlanmamıştır. Bu tür mezarlarda giriş açıklığını örtmek kapak taşlarıyla basite indirgenmiş olmalıdır.¹⁸⁹

Mil yuvaları bulunmayan mezar odalarının büyük çoğunluğunda tahribat söz konusudur. Tahribatın olması mil yuvalarının olup olmadığı konusunda belirsizliğe neden olmuştur. Bölgede bulunan kapı mil yuvasına sahip mezar odalarından hareketle belki de mil yuvası bulunmayan giriş açıklıklarında mil yuvaları ve kilit yuvaları vardı. Kaldı ki Bağköy/Ebeler 2 mezar odasında sadece giriş açıklığını sol üst köşesinde bulunması bunu doğrular niteliktedir. Ancak herhangi bir tahribat olmamasına rağmen kapı mil ve kilit yuvaları olmayan mezar odaları da bulunmaktadır. Tıpkı Sarıhacı ve Çay kaya mezar odalarında olduğu gibi. Bu mezar odaların giriş açıklıkları tam olarak tek odalı kaya mezar girişi özelliği göstermekte olup sağlam olarak günümüze ulaşmış olup mil yuvası ve kilit yuvaları bulunmaması giriş açıklığının taş blok ile kapatıldığını göstermektedir.

3.6. İç Düzenlemeleri

3.6.1. Arcosoliumlu Kaya Mezar Odaları

Akçadağ Bölgesi'nde 10 kaya mezar odası arcosoliumlu klineli, 2 kaya mezar odası arcosoliumlu kline ve klineli, 1 mezar odasında ise arcosoliumlu kline ile tekneli arcosoliumlu mezar odalarından oluşmaktadır. Aktepe 2, Aktepe 3, Aktepe 6, Aktepe 9, Aktepe 10, Bağköy/Ebeler 1, Bağköy/Ebeler 6, Bağköy/Ebeler 7, Culfabağı 1, Nicer 1,

---

¹⁸⁷Özman, "Arapgir Onar Köyü Kaya Mezarları", s.5

¹⁸⁸Y.İlaslan, a.g.e. , s.55-61

¹⁸⁹Çevik, a.g.e. , s.36

mezarları arcosoliumlu klineden oluşmaktadır. Arcosoliumlu klineler ana kayanın yay biçiminde oyulması, tabanının dikdörtgen şeklinde düzleştirilmesi ile yapılmıştır. Düzleştirilen arcosolium kline kenarları Akçadağ/Bağköy-1 ve Bağköy/Ebeler 7 numaralı kaya mezar odalarında olduğu gibi orta kısmına göre yüksek tutulmuştur. Arcosoliumlu kaya mezar odalarına Malatya İl sınırları içerisinde bulunan; Arapgir, Onar¹⁹⁰, Ormansırtı¹⁹¹, Darende; Dum Dum¹⁹², Merkez; Samanköy¹⁹³ ve Güney Kommagene Bölgesi¹⁹⁴ Antik Edessa Kent¹⁹⁵'inde ve Dağlık Kilikya bölgesinde¹⁹⁶ de görmekteyiz.

Söz konusu arcosoliumlu mezarlar genel olarak kemer nişli cephe düzenlemesi ile benzer özelliklere sahip olup iç düzenlemelerde bazı farklılıklar göstermektedir. Mezarlar üç arcosoliumlu kline, düz tonozlu bir örtü sistemine sahiptir. Ancak Bağköy/Ebeler 1 ve Bağköy/Ebeler 7 numaralı kaya mezar odasında alçak tutulan zemine inmek için merdiven uygulamasına yer verilmesi, söz konusu mezar odalarını diğer mezar odalarından ayırmaktadır. Benzer şekilde yapılan basamak uygulaması Onar M 14¹⁹⁷ ve Elazığ/Erbildi mezar odasında da görmekteyiz.¹⁹⁸

Arcosoliumlu mezar odasına sahip bir diğer kaya mezar ise Aktepe 9 nolu mezar odasıdır. Kaya mezar odasının büyük ölçüde tahrip olması sebebiyle mezar odasının nasıl bir iç düzenlemeye sahip olduğu izlerden hareketle yapılmaya çalışılmıştır. Buna göre mezar odası bir ön oda ve arka odadan oluşmakta olup beş arcosoliumlu klineden oluşmaktadır. Beş arcosoliumlu klineye sahip tek örnek olması bakımından Akçadağ Bölgesi'nde önemli bir yere sahiptir. Beş arcosoliumlu klineden oluşan mezar odası önemli bir yere sahip olsa da, süsleme, kabartma gibi herhangi bir bezeme izine rastlanmamıştır. Gerek beş arcosoliumlu klineden oluşması bakımından gerekse de giriş açıklığından geriye doğru gittikçe genişlemesi bakımından önemli bir yere sahiptir. Geriye doğru genişleyen mezar odası ile karşılaşılmamıştır. Belki de böyle bir plana sahip

---

¹⁹⁰ Özman, "Arapgir Onar Köyü Kaya Mezarları", s.5-14; **Malatya Kültür Envanteri**, s.171,300; Şahin-Kılıç, a.g.m.

¹⁹¹ **Malatya Kültür Envanteri**, s.171

¹⁹² **Malatya Kültür Envanteri**, s.300

¹⁹³ Şahin-Kılıç, a.g.m.

¹⁹⁴ Ergeç, a.g.e. , s.151 vd.

¹⁹⁵ Y. İlaslan, a.g.e.

¹⁹⁶ Er-Söğüt, a.g.m. , s.100-101

¹⁹⁷ Özman, "Arapgir Onar Köyü Kaya Mezarları", s.14

¹⁹⁸ Çevik, a.g.e. , s.127

olması mezarın çok fazla tahrip olmasından kaynaklıdır. Her ne kadar böyle bir ihtimal bulunsa da ikinci hareket alanının karşısında bulunan kline tabanının ölçüsünü göz ardı etmememiz gerekmektedir. Arcosoliumlu kaya mezar odalarından Aktepe 2-3-6-8-9-10 numaralı kaya mezar odaları, kayanın yapısı, taş işçiliği bakımından iyi olmayıp oldukça düzensiz bir yapıda ve harap bir haldedir. Mezarların harap bir halde olmaları çalışmalar esnasında zorluklar yaşamasına neden olmuştur. Ölçüleri alınan kaya mezar odalarının autocad çizimlerinde sıkıntıların çıkmasına, planın eksiksiz şekilde çizilmesine engel olmuş bu nedenle aynı mezar odası için birkaç kez tekrar araziye çıkılmasına neden olmuştur. Özellikle 8 numaralı mezar odasının giriş açıklığı duvarındaki tahribatlar duvar ölçülerinin tam alınmasını zorlaştırmıştır.

Bölgede hem arcosoliumlu kline hem de klineli iç düzenleme Aktepe 8, Bağköy/Ebeler 2 nolu kaya mezar odalarında görülmektedir. Aktepe 8 nolu kaya mezar odası ikisi arcosoliumlu kline olup girişin solunda yer alan kline arcosolium içerisine alınmamıştır. Ayrıca girişin sağ ve solunda yer alan klineler ile girişin karşısında yer alan klinelerin yükseklikleri birbirinden farklı olarak yapılmıştır. Kline yüksekliklerindeki farklı uygulama bölge kaya mezarları içerisindeki tek uygulamadır. Elazığ/Tanrıverdi II mezar odasının kline yükseklikleri de birbirinden farklı olarak yapılmıştır.¹⁹⁹

Bağköy/Ebeler 2 kaya mezar odası girişte bir hareket alanı ve gerisindeki diğer bir hareket alanından oluşmaktadır. Birinci hareket alanı iki arcosoliumlu klineden, arkadaki ikinci hareket alanı ise sağ ve solda kline ve karşıda kemer içine alınmış klineden oluşmaktadır. Kaya mezar odası iç düzenleme bakımından diğer mezar odalarından farklıdır. İç tarafta kapının alınlık kısmında aedicula niş uygulaması açısından bölgede tek örnektir. İçi yuvarlatılmış şeklinde olan aedicula nişi sade görünüşe sahip olup herhangi bir süsleme yapılmamıştır. Kapının iç kısmında, sağ ve sol üst kısmında aedicula düzenlemesi her ne kadar uygulamalarda farklı olsa da Yukarı Söğütlü Güney Doğu Nekropolündeki ile benzer özelliklere sahiptir.²⁰⁰ Birinci hareket alanı düz tonozlu üst örtü sistemine sahip olup ikinci hareket alanı ise beşik tonozlu bir üst örtü sistemine

---

¹⁹⁹ Çevik, a.g.e. , s.151

²⁰⁰ Zeyrek, a.g.m. , s.122

sahiptir. Zeugma Kent Nekropolünde²⁰¹, de aynı mezar içerisinde hem arcosoliumlu kline, hem de kline/seki uygulaması görülmektedir.

Ortaköy/Dümüklü 1 kaya mezar odası ise, hem arcosoliumlu kline hem de tekneli arcosoliumdan oluşmaktadır. Girişin sağında ve solunda tekneli arcosoliumdan, girişin karşısında ise arcosoliumlu klineden oluşmaktadır. Tekneli arcosoliumlar ana kayanın yay biçiminde oyulması ve tabanın tekne şeklinde oyulması sonucunda oluşmuştur. Tekneli arcosoliumlarda tekne kapağına ilişkin her hangi bir ize rastlanmamıştır. Tekneli arcosoliumlu mezar odası Akçadağ Bölgesi'nde bulunan tek örnek olması nedeniyle önemli bir yere sahiptir. Tekneli arcosolium kırık bir halde günümüze ulaşmıştır. Tekneli arcosoliumların Malatya İl sınırları içerisinde bulunan diğer kaya mezar odalarında bulunmaması önemini bir kat daha arttırmaktadır. Yapılan çalışmalarda Anadolu'da sıkça kullanılan bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgeye yakın olan kaya mezar odaları uygulamada farklı olsa da Güney Kommagene²⁰² başta olmak üzere, Yukarı Söğütlü Nekropolünde²⁰³, Antik Edessa Nekropolünde²⁰⁴, Dağlık Kilikya²⁰⁵ ve Dağlık Frigya²⁰⁶ bölgelerinde sıkça kullanılmış bir uygulamadır. Güney Kommagene Bölgesi'nde bulunan Zeugma Kent Nekropolünde arcosoliumlar içerisine daha fazla gömünün yapılması için arcosoliumlar geriye doğru derinleştirilerek birden fazla ölü tekneleri oyulmuştur.²⁰⁷ Yukarı Söğütlü Kent Nekropolünde ise bir duvara altta ve üste bir birini kesecek şekilde açılmış tekneli arcosoliumlar bulunmaktadır ve tekneli arcosolium kemer ayakları niş içerisinde ana kayaya oyulmuş "Korint" ve "İon" düzeninde sivilize sütun başlıkları ve pilaster kabartmaların üzerine oturmaktadır.²⁰⁸

3.6.2. Klineli Kaya Mezar Odaları

Akçadağ Bölgesi'nde bulunan Aktepe 1, Aktepe 4, Aktepe 5, Sarıhacı, Bağköy/Ebeler4, Bağköy/Ebeler 5, Nicer 2, Dümüklü 2, Çay kaya mezar odaları klineli iç düzenlemeye sahiptir. Söz konusu kaya mezar odalarından Bağköy/Ebeler 5 ve Çay

---

²⁰¹ Ergeç, a.g.e. , s.161

²⁰² Ergeç, a.g.e. , s.151-153

²⁰³ Zeyrek, a.g.e.

²⁰⁴ Y. İlaslan, a.g.e. , s.35-62 vd.

²⁰⁵ Er- Söğüt, a.g.m. , s.101

²⁰⁶ Kartonoğlu, a.g.e. , s.47-50

²⁰⁷ Ergeç, a.g.e. , s.151-153

²⁰⁸ Zeyrek, a.g.e. , s.123-135

mezar odası hariç, diğer kaya mezar odaları bir hareket alanı, “U” / tiricium düzeninde ve üç klineden oluşmaktadır. Benzer şekildeki klineler Doğu Anadolu²⁰⁹, Kommagene²¹⁰, Dağlık Kilikia²¹¹ ve Dağlık Frigya²¹² bölgelerinde de bulunmaktadır.

Klineli kaya mezar odalarından Bağköy/Ebeler 4-5, Çay ve Sarıhacı mevkiinde bulunan mezar odaları kaya yapısı, işçilik ve plan açısından Aktepe 1-4-5, Nicer-2, numaralı kaya mezar odalarından daha düzenli olarak yapılmış ve kline yükseklikleri diğerlerine oranla daha yüksek tutulmuştur.

Bağköy/Ebeler 5 ve Çay kaya mezar odalarında ise, zeminde açılan ölü teknesi, hareket alanı ve üç yanı çevreleyen klinelerden oluşmakta ve Akçadağ Bölgesi’nde zeminde ölü teknesi bulunan iki örnek olması bakımından önemlidir. Ancak Ebeler 5 ve Çay mevkiinde bulunan mezar odası benzer özelliklere sahip olsa da Ebeler 5 numaralı mezar odası daha planlı, daha gösterişli ve daha işçilikli bir yapıya sahiptir. Benzer özellikte ölü tekneleri Arapgir/Onar 1,5,6,10 ve 14 nolu mezar odalarında da görülmektedir.²¹³ Zemine açılan ölü teknesi uygulamasına bir örnek de Erzurum/Horasan ilçesi Aliçeyrek köyünde çocuğa ait olduğu düşünülen mezardır.²¹⁴

3.7. Bezeme

Tarihten gelen tüm yazılı ve arkeolojik veriler gibi süsleme sanatı da süslemenin yapıldığı tarihsel sürecin sosyal, estetik, ekonomik ve inançlarını göstermeleri açısından dönemin değerlendirilmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Akçadağ İlçe sınırları içerisinde bulunan tek odalı kaya mezar odaları; kaya işçiliği bakımından oldukça kötü durumdadır. Coğrafi şartların getirdiği fiziksel aşınma başta olmak üzere insanlar tarafından yapılan tahribatlar sonucunda mezarlar düzensiz bir görünüme sahiptir. Bu düzensizlik saydığımız etkenler dışında mezarı oyan ustanın ölçüyü dikkate almaması veya kayanın zorunlu yapısı gereği oluşan bir düzensizliktir. Mezar odalarının birçoğunda

²⁰⁹ Doğu Anadolu Bölgesi’nde bulunan mezar odaları üç klineli mezar odaları bulunsa da genellikle bir ya da iki klineden oluşmaktadır. Bkz. Erdoğan, a.g.e. , s.130-297; Biber-Erdoğan, a.g.m. , s.130-145; Danişmaz-Demir, a.g.m. , Özman, “Arapgir Onar Köyü Kaya Mezarları”, s.11-14; **Malatya Kültür Envanteri**, s.159-429

²¹⁰ Ergeç, a.g.e. , s.158 vd. ; İlaslan, a.g.e. , s.63-65

²¹¹ Er-Söğüt, a.g.m. , s.100-110

²¹² Kartonoğlu, a.g.e. , s.101 vd.

²¹³ Onar M 14 kaya mezar odasının ölü teknesi giriş açıklığına dik değil enlemesine yerleştirilmiştir. Bkz. Özman, “Arapgir Onar Köyü Kaya Mezarları” , s.11,14

²¹⁴ Erdoğan, a.g.e. , s.279

bu düzensizlik göze çarpmaktadır. Yalın bir görünüme sahip olan kaya mezar odalarının cepheleri genellikle kemer nişli olup herhangi bir kabartmaya veya bezemeye yer verilmemiştir. Cephede herhangi bir süslemeye yer verilmemesi mezar cephelerinin durağan bir görünüme sahip olmasına neden olmuştur. Mezar odalarındaki süslemeler Bağköy/Ebeler 1,2 ve 6’da arcosolium kemerlerin üst kısımlarında yer alan silmeler ile Bağköy/Ebeler 1,4,5,6,7 nolu kaya mezar odalarında ve Çay kaya mezar odasında arcosolium kemer çevrelerinde ve mezar duvarlarında tekli ya da ikili sıra halinde kırmızı aşı boyası ile çizilen çizgilerden oluşmaktadır. Kırmızı aşı boyası ile çizilen bu çizgiler silik durumda bulunmaları mezar odasındaki çizilenlerin nasıl bir şekle sahip olduğuna dair net bir şey söylememizi engellemektedir. Ancak izlerden hareketle muhtemelen geometrik şekillerden oluşmuştur. Roma döneminde iç içe geçmiş dikdörtgenler, kesik, çengel ağaç, mazgal meander şeklinde yapılan süslemelerin olduğunu biliyoruz. Roma süsleme sanatında “meander” motifi olarak adlandırılan bu süslemenin kökeni, Menderes Nehrine dayanmaktadır. Geometrik kıvrılma yapan şerit biçiminde bir bezeme motifidir.²¹⁵ Meander motifin geçmişi Neolitik döneme kadar gitmektedir. Ancak asıl kimliğini Yunan sanatında kazanmıştır. Meander motifi sonsuza kadar uzatılabileceğinden, friz ve bordür olmaya elverişlidir. Kesik, çengel, mazgal meander motif sonraları daha karmaşık bir hale dönüşmüş ancak Hellenistik ve Roma İmparatorluk Çağı Döneminde düz bir şekilde ilerlemiş olan motif, dikdörtgen şeklindeki boşluklar içlerine dikdörtgen şekiller yerleştirmek bir moda haline gelmiştir.²¹⁶ Meander motifinin sonsuza kadar uzatılabilmesi, sonsuzluğu işaret etmesi ölümden sonraki sonsuz bir hayata inanan insanın, bu süslemelerle sonsuzluğu ifade etmeye çalışmış olmalıdır. Bölgemizde süslemeye sahip mezar odalarına baktığımızda bu mezar odaların günümüze sağlam ulaşmış, mimari özellikleri ile ön plana çıkmış mezar odalar olduğu belirlenmiştir.

Bölge içerisinde bulunan mezar odaları ile karşılaştığımızda Arapgir Onar Köyü Kaya Mezarlarından 4,6 ve 10 numaralı mezar odasında olduğu gibi bir süslemenin olmadığını görmekteyiz. Bu mezar odalarında arcosolium kemerlerini çevreleyen sarmaşık dallardan oluşan bitkisel süslemeler, kazıma bezeme kuşaklar ile Onar 10

²¹⁵ Secda Saltuk, **Arkeoloji Sözlüğü**, 7. Baskı, İstanbul 1993, s.116-117

²¹⁶ Mükerrerem (Usman) Anabolu, “Batı Anadolu’nun Hellenistik ve Roma Devri Mimarlığında Meander Motifi (Lev II-V)”, **Türk Arkeoloji Dergisi**, C.20, İzmir 1990, s.4-5

numaralı mezar oda duvarında iki kuşak arasında otlayan atlardan oluşan figür kuşağı²¹⁷ bulunmamakta olup, bölgenin bezemeleriyle öne çıkan örneklerdir.

3.8. Tarihlendirme

Anadolu’da, MÖ. I. Binden itibaren ölü gömme geleneği içerisinde kaya mezarları son derecede önemli yer tutmaktadır. Özellikle Urartu²¹⁸, Phrygia²¹⁹, Paphlogonia²²⁰, Lykaonia²²¹, Karia²²², Klıkia²²³ ve Kommagene²²⁴ bölgelerinde yoğunlaşan kayaya oyulmuş oda mezarlar, arcosolium, khamosorion bölgesel sanatların ve çeşitli mimari uygulamaların köken ve etkileşim, dolayısı ile tarihlendirme problemini de beraberinde getirmektedir.²²⁵ Kaya mezarlarının tarihlendirilmesi problemlili bir husustur. Mezarlar yazıt ihtiva ettikleri taktirde nispeten bu sorun ortadan kalkmış gibi görünse de, tekrar kullanımlarda yazıtın silinip yeni bir yazıtın düzenlendiği durumlarla karşılaşmaktadır.²²⁶ Yazısız mezarların sürekli ve tekrar kullanımı da karşılaşılan bir diğer sorundur. Anadolu’da birçok kaya mezarı için geçerli olan ve Akçadağ bölgesinde örnekleri ile karşılaştığımız, önemli diğer bir nokta kaya mezarların oyuldukları ilk dönemden itibaren bugüne dek devamlı olarak uğradıkları yoğun tahribattır.²²⁷ Söz konusu tahribat mezarın mimarisine ve iç donanımına büyük zarar vermektedir. Günümüzde kimi mezar odalarının av sığınağı, depo, ağıl, ahır, iş makinalarının park ediliyor olması, soba, baca, pencere ve kapı için oyukların açılıyor olması, sıvanması, odalarda ateş yakılması, sprej boyalarla duvarların üzerine çeşitli ve yoğun yazıların yazılması tahribatları inanılmaz boyutlara taşımıştır. Bu etkenler doğal tahribatlar ile birleştiğinde ise tüm tarihlendirme ölçüleri yok olmaktadır.

²¹⁷ Özman, “Arappir Onar Köyü Kaya Mezarları”, s.7,9,11

²¹⁸ Çevik, a.g.e.

²¹⁹ R. Eser Kartonoğlu, **Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Dağlık Phrygia Bölgesi Kaya Mezarları**, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, İstanbul 2006

²²⁰ F.Eray Dökü, **Paphlogonia Bölgesi Kaya Mezarları ve Kaya Tapınakları**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Arkeoloji Anabilim Dalı, (Basılmamış Doktora Tezi), Antalya 2008

²²¹ İsmail Baytak, **Lykaonia Bölgesi Kaya Mezarları**, Selçuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Eskiçağ Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2008

²²² Seda Karaöz Arıhan, **Karia Bölgesi Ölü Gömme Adetleri**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji (Paleoantropoloji) Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007

²²³ Er- Söğüt, a.g.m.

²²⁴ Ergeç, a.g.e.

²²⁵ Kartonoğlu, a.g.e. , s.39

²²⁶ Kartonoğlu, a.g.e. , s.40

²²⁷ Kartonoğlu, a.g.e. , s.40

Ancak Malatya İl sınırları içerisinde ve Roma dönemine tarihlendirilen Arapgir Onar Köyü Kaya mezar odaları,²²⁸ in situ olarak ele geçen Samanköy mezar odasında bulunan mezar siteli²²⁹ ve Arapgir İlçesi'nin Osmanpaşa Mahallesi'nde "Yazılı Mağara" diye adlandırılan bir kaya mezar yazıtı²³⁰ Akçadağ mezar odalarının tarihlendirilmesinde ve sorunlarının aydınlatılmasında yardımcı olmaktadır. Samanköy mezar siteli üzerinde "Loukios Fulbios, kendi karısı Gemella anısına/hatırası için diktirdi" şeklinde ki yazının "motif-kompozisyon ve epigrafik değerlendirilmesine göre muhtemelen M.S 2. y.y ikinci yarısı -3. y.y ilk yarısına tarihlenebilmektedir."²³¹ Osmanpaşa Mahallesinde Yazılı Mağara kaya mezar sitelinde;

"Ponponios bu yazıtı (mezarı?)

Kederli anne ile birlikte;

Çok sevgili kızı Ponponia

İçin yaptırdı.."

yazılan yazıların harf özelliklerinden yazıt M.S. 2. yy.'ın sonları ve 3. yy.'ın başlarına tarihlendirilmenin olası olduğu belirtilmiştir.²³² Tüm bu veriler yukarıda saydığımız tüm sorunları bir nebze de olsa aydınlatılmasında önemli katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla Akçadağ Kaya Mezar Odalarında da Samanköy ve Arapgir Osmanpaşa mahallesinde bulunan örneklerle benzerliğinden Roma İmparatorluk dönemine tarihlendirilebilir.

---

²²⁸ Özman, "Arapgir Onar Köyü Kaya Mezarları" , s.5-14

²²⁹ Şahin-Kılıç, a.g.m. , s.38-39

²³⁰ İsmail Kaygusuz, "Malatya Çevresinde Yeni Bulunmuş Grekçe Yazıtlar", **Anadolu Araştırmaları**, S. 6, İstanbul 1979, s.205-207

²³¹ Şahin –Kılıç, a.g.m. , s.38-39

²³² Kaygusuz, a.g.m. , s.206

SONUÇ

Çalışmamızda 25 kaya mezar odası incelenmiştir. İncelediğimiz mezar odalarının arazi çalışması yapılmıştır. Arazi çalışması sırasında dağılım alanları belirlenen mezar odaların Aktepe sıra kayalık alanda ve Levent Bölgesi'nde bulunan Bağköy Ebeler mevkiinde yoğun olarak bulunduğu tespit edilmiştir. Dağılım alanları belirlenen mezar odaların coğrafi koordinatları belirlenmiş ve pusula yardımı ile giriş açıklıklarının yönleri belirlenmiştir. Bu belirlemelere göre mezar odalarının giriş açıklıklarının yönlerinde bir birlik olmadığı tespit edilmiştir. İncelediğimiz mezar odalarını cephe özelliklerine göre değerlendirdiğimizde Dümüklü 1 numaralı mezar odasının üçgen alınlıklı, Nicer 2 ve Dümüklü 2 numaralı mezar odasının cephesinin yalın olması dışında mezar odaları genel olarak kemer nişli bir cephe düzenlemelerine sahiptirler. Kemer nişli cephe düzenlemesine sahip olan mezar odaların iç düzenlemelerine baktığımızda mezar odaların genellikle klineli ya da arcosoliumlu bir iç düzenlemeye sahip oldukları görülmüştür. Kemer nişli cephe düzenlemesinin ardında bulunan giriş açıklıkları her ne kadar kare ve düzensiz plana sahip mezar girişleri bulunsalar da mezar odalarının giriş açıklıkları genellikle dikdörtgen planlı olarak yapılmıştır. Akçadağ mezar odaların bölge içerisindeki örnekleriyle karşılaştığımızda mezar odalarının yönlerinde bir birliğin olmaması, cephe düzenlemelerinin kemer nişli olması ve giriş açıklıklarının dikdörtgen planlı olmaları açısından belirgin bir benzerliğin olduğunu söyleyebiliriz.

Tek odalı kaya mezar odaları, genel olarak ana kaya yüzeyine açılmış bir giriş, küçük bir kapı açıklığı ve arkasındaki tek odadan oluşur. Oda tabanı birçok örnekte kapı açıklığından daha alçak tutulmuştur. Akçadağ kaya mezar odaları da aynı plan özelliklerine sahiptir. İç düzenlemelerine baktığımızda mezar odaları genellikle bir hareket alanı ve üç yanı çevreleyen kline ve arcosoliumlu klineden oluşmaktadır. Tek odalı mezar odaları, her ne kadar kline ve arcosoliumlu klineden oluşsalar dahi farklı uygulamaları ile ön plana çıkan mezar odaları da bulunmaktadır. Örneğin; Aktepe 9 numaralı mezar odası arcosoliumlu klineden oluşmuş olsa da giriş açıklığından geriye doğru genişleyen, iki hareket alanı ve beş arcosoliumlu klineden oluşması bakımından diğer mezar odalarından ayrılmaktadır. Her ne kadar Ebeler 2 numaralı mezar odası iki

hareket alanı ve beş klineden oluşsa dahi geriye doğru genişlememiş aksine daralmıştır. Dolayısıyla Aktepe 9 numaralı mezar odası bu özelliği ile öne çıkmaktadır.

Ebeler 2 numaralı mezar odası da tıpkı Aktepe 9 numaralı mezar odası gibi iki hareket alanından oluşmakta ve iki arcosoliumlu kline, iki kline ve kemer içerisine alınan klineden oluşmaktadır. Ancak bu mezar odasını Aktepe 9 numaralı mezar odasından ayıran özelliği ise kapı iç kısmında alınlık kısmında girişin iki yanına oyulan aedeculadır. Aedecula uygulaması Akçadağ bölgesinde uygulanan tek örnek olması açısından önemlidir. Hem Akçadağ bölgesinde hem de bölge içindeki örneklerde bulunmaması açısından önemli bir yere sahiptir.

Eski çağlarda Mezar kültürüne özgü kurallar arasında, aile mezarına bir yabancıyı gömülme yasağı vardır. Bu yasağı ihlal eden kişi lanetlenmekte ve bir tapınağa veya şehre ceza ödemekle yükümlü tutulmaktadır. Dolayısıyla araştırma konumuzu oluşturan bu mezarların Samanköy ve Yazılı Mağara kaya mezar siteline yazılanlardan hareketle mezarların bir aile mezarı olabileceğini söyleyebiliriz. Çalışma konumuzu oluşturan kaya mezar odalarını yukarıda genel özelliklerine göre sınıflandırıp bölge içindeki örnekleri ve Anadolu'daki diğer örnekler ile karşılaştırılarak benzer ve farklılıklar belirlenmiştir buna göre, Akçadağ kaya mezar odaları giriş yönleri, kemer nişli cephe özelliği, dikdörtgen planlı kapısı, kline ve arcosoliumlu ölü yerleri gibi benzer özelliklerinden hareketle Roma dönemine ait olmalıdır.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler:

- (USMAN)ANABOLU, M. , “Batı Anadolu’nun Hellenistik ve Roma Devri Mimarlığında Meander Motifi (Lev II-V)”, **Türk Arkeoloji Dergisi**, C.20, İzmir 1990, s.3-6
- AĞALDAĞ, S. , **Malatya Eski Çağ Tarihi**, İstanbul 2016
- AKILLI, N. , **Anadolu Erken Tunç Çağı Mezarlıklar Kataloğu ve Ölü Hediyeleri Işığında Dönemin Sosyal Yapısı**, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın 2015
- AKYURT, İ.M. **MÖ.2. Binde Anadolu’da Ölü Gömme Adetleri**, Ankara 2014
- ALBAYRAK, Y. Şanlı “Urfa Kale Eteği Nekropolü Kaya Mezarları”, **Karadeniz**, 2017, s. 279-289
- ALPASLAN, H. , **Yalvaç İlçe Sınırları İçerisinde Bulunan Kaya Mezarları**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2015
- ARSLANTAŞ, Y. , “Yukarı Fırat Bölgesi’nde 2006 Yılı Yüzey Araştırmalarında Tespit Edilen İki Yeni Urartu Kaya Mezarı”, **Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları**, 2008, s.107-116
- BAHAR, H. , “Avrasya’da Ölüm ve Türklerde Mezar Kültürü”, **Prof. Dr. Nejat Göyünç Armağanı**, Konya 2013, s. 267-304
- BAYTAK, İ. , **Lykaonia Bölgesi Kaya Mezarları**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2008
- BAYTAK, İ. , **Lykaonia Bölgesi Kaya Mezarları**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Eskiçağ Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2008
- BELLİ, O. Kavaklı E. “1998 Yılı Van Yoncatepe Kalesi ve Nekropol Kazısı”, **KST**, **XXII/1**, İzmir 200, s.369-384

- BELLİ, O.2000Yılı Van Yoncatepe Kalesi ve Nekropol Kazısı, KST, **XXIII/2**, Ankara 2001, s.265-274
- BERBER, S. “Keçi Borlu İlçesinde Bulunan Phregiya Pisidiası Kaya Mezarları”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 7, S. 12, 2015, s.297-314
- BİBER, H.-ERDOĞAN, S. , “Bulanık'ta Bir Hellenistik-Roma Dönemi Nekropolü; Mollakent”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.22 S.2, 2018, s.1029-1052
- BRAIDWOOD, R. , **Tarih Öncesi İnsan**, (Çev. Bilgi Altınok), İstanbul 1995
- CEHİLDE, G. Tarihte **Neler Oldu**, (nşr. Mete Tunçay- Alaeddin Şenel), İstanbul 1990
- ÇEVİK, Nevzat, **Urartu Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri**, Ankara 2000
- ÇİLİNGİROĞLU, A. , **Urartu ve Kuzey Suriye**, İzmir 1984
- DANIŞMAZ, H.- DEMİR, B. , “Elazığ-Ağın İlçesi Bademli Nekropolü”, **Arkeoloji ve Sanat Dergisi**, S. 161, Yıl 2019, s.67-80
- DOĞANAY, O. , **İsauria Bölgesi Kaya Mezar Odaları ve Ölü Gömme Gelenekleri**, (Basılmamış Doktora Tezi), Konya 2008
- DÖKÜ, F. E. , **Paphlogonia Bölgesi Kaya Mezarları ve Kaya Tapınakları**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Arkeoloji Anabilim Dalı, (Basılmamış Doktora Tezi), Antalya 2008
- DÖKÜ, F.E. , **Paphlogonia Bölgesi Kaya Mezarları ve Kaya Tapınakları**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Arkeoloji Anabilim Dalı, (Basılmamış Doktora Tezi), Antalya 2008
- EKMEN, H. “Başlangıcından MÖ. II. Binin Sonuna Kadar Anadolu'da Yakarak (Kremasyon) Gömme Geleneği”, **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 5, S.1, 2012, s.23-49
- ENSERT, K. , **Erken Tuç Çağı Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye Bölgesi Ölü Gömme Gelenekleri Işığında Oylum Höyük Mezarları**, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji- Sanat Tarihi Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1995

- ER, Y. – SÖĞÜT, B. , “Dağlık Kilikya’da Olba-Diocaerea Nekropollerinde Kaya Mezarları”, **Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi**, S.5, 2005, s.97-110
- ERASLAN, F. “Adıyaman Turuş Kaya Mezarları ve Temizlik Çalışmaları”, **11. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu** Denizli 24-26 Nisan 2000, s.263-272
- ERASLAN, F. “Perre Antik Kenti Nekropol Alanı 2007 Yılı Kazı ve Temizlik Çalışması”, **17.Müze Kurtarma Kazıları Semineri**, 28 Nisan- 1 Mayıs 2008, s.185-194
- ERDOĞAN, S.**Doğu Anadolu Bölgesi Tek Odalı Kaya Mezarları, Kökeni, Gelişimi ve Mimari Tipolojisi**, (Basılmamış Doktora Tezi), Van 2017
- ERGEÇ, R. , **Güney Kommagene Bölgesindeki Antik Dönem Nekropol ve Mezarları**, (Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1995
- ESİN, U. , “1980 yılı Değirmentepe (Malatya) Kazı Sonuçları”, **III. KST**, Ankara 1981, s.39-41
- ESİN, U. , “1981 Yılı Değirmentepe (Malatya) Kurtarma Kazı Sonuçları”, **IV. KST**, Ankara 1998, s.39-48
- ESİN, U. , “1983 Yılı Değirmentepe (Malatya) Kurtarma Kazısı Raporu”, **VI. KST**, İzmir 1984, s.11-30
- HARMAN, Ö.F. , “Habil Ve Kabil”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.14, İstanbul 1996, s.376-378
- HAZIR, G. **Akçadağ Öğretmen Okulu**, Malatya 2010
- İPLİKÇİOĞLU, B. , **Eski Çağ Tarihinin Ana Hatları**, 3. Baskı, İstanbul 2013
- KARAGÖZ ARIHAN, S. , **Karia Bölgesi Ölü Gömme Adetleri**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji (Paleantropoloji) Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007
- KARTONOĞLU, F.E. , **Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Dağlık Phrygia Bölgesi Kaya Mezarları**, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, İstanbul 2006

- KAYGUSUZ, İ. ,“Malatya Çevresinde Yeni Bulunmuş Yazıtlar”, **Anadolu Araştırmaları**, S. 6, İstanbul 1979, s.205-215
- KINAL, F. , **Eski Anadolu Tarihi**, 4. Baskı, Ankara 1998
- KÖROĞLU, K. , “Urartu Kaya Mezar Geleneği ve Doğu Anadolu’daki Tek Odalı Kaya Mezar Odalarının Kökeni”, **Arkeoloji Sanat**, CXXVII, İstanbul 2008, s.21-38
- Malatya Kültür Envanteri**, Malatya 2014
- MANSEL, A.M. **Ege Ve Yunan Tarihi**, Ankara 2014
- MEMİŞ, E. , **Eskiçağ Türkiye Tarihi**, 4. Baskı, Konya 2002
- MUTLUAY, N. **Anadolu Neolitik Çağ Uygarlığı**, Ankara 2010
- ÖKSE, A.T. , “Eski Çağdan Günümüze Ölü Gömme ve Anma Gelenekleri”, **Türk Arkeolojisi ve Etnografya Dergisi**, S.5, Ankara 2005, s.1-8
- ÖKSE, A.T. , Bucak, E. “Kargamış Barajı-Gre Virike 1999 Kazısı”, **XXIII/1, KST**, İzmir 2000, s.191-202
- ÖZMAN, R. , “Arapgir Onar Köyü Kaya Mezarlar”ı, **Tarih Dergisi**, S.62 (2015/2) İstanbul 2016, s.1-36
- ÖZMAN, R. “En Eski Çağlardan Müslümanların Fethine Kadar Malatya”, **III. Uluslararası Kervansaray Buluşması**, Battalgazi- Malatya 2010, s.109-113
- ÖZTERZİ, S. , **Anadolu’da Neolitik ve Kalkolitik Dönemlerdeki Mezar Tiplerinin ve Ölü Gömme Geleneklerinin Sosyo Kültürel Açından Değerlendirilmesi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji (Paleoantropoloji) Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2011
- RAMSAY, **Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası**, (çev. Mihri Pektaş), İstanbul 1960
- SALTUK, S. , **Arkeoloji Sözlüğü**, 7. Baskı, İstanbul 1993
- SEEHER, J. “Tarih Öncesi Çağlarda Ölüm ve Gümü”, **Arkeoloji ve Sanat Yayınları Dergisi**, S.59, İstanbul 1993, s.
- STRABON, **Antik Anadolu Coğrafyası**, (nşr. Adnan Pekman), İstanbul 1993
- ŞAHAN, M. **Roma Mezar Mimarisi ve Tipleri**, Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, (Basılmamış Lisans Tezi), Ankara 2017

- Şahin H,-Kılıç Z. “Malatya Samanköy Kaya Mezar Odası Temizlik Çalışması”, **19. Müze Kurtarma Kazıları Sempozyumu**, Ordu 2010, Ankara 2011, s.29-41
- ŞENER, A. **Elazığ İl ve İlçeleri Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri** 2009, Elazığ 2010
- TANAĞLU, A. , “Malatya Dolaylarında Coğrafi Geziler”, **TCD, 1**, Ankara 1943, s.195-212
- TANAĞLU, A. , “Malatya Dolaylarında Coğrafi Geziler”, **TCD, II**, Ankara 1943, s.61-79
- TEKÇAM, T. **Arkeoloji Sözlüğü**, Alfa Yayınları, 1. Basım, Kasım 2007
- TOPALOĞU Y, “Yeni Buluntular Işığında Kuzeydoğu Anadolu Kaya Mezarları”, **Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.10 Kars 2012, s.131-163
- UHİRİ, A. **Anadolu’da Ölümün Tarih Öncesi**, İstanbul 2014
- UMAR, B. , **Türkiye’deki Tarihsel Adlar**, İstanbul 1993
- YANMAZ, H.K. , “Ordu Ünye İlçesi Kaya Mezarları”, **Sosyal Bilimler ve Ekonomi Dergisi, (ASEAD)**, , C. 5, S. 5, Yıl 2018, s.106-126.
- YILDIRIM İLASLAN, Z. N. **Urfa İli Roma Dönemi Kaya Mezarları**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana 2019
- YILMAZ, D. “Erken Tunç Çağında Anadolu! Da Oda Mezar Geleneği”, **Anadolu**, S.31, 2006, s.57-69
- YİĞİTPAŞA, D. “Urartu Ölü Gömme Gelenekleri ve Ölüm İle İlgili Ritüeller”, **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Dergisi**, S.25, Erzurun 2010, s.177-202
- Yurt Ansiklopedisi**, Malatya Maddesi, C. VI
- YÜCEL, Ç. “Malatya Tümülüsleri Hakkında Bir Değerlendirme”, **İnönü Üniversitesi Uluslar Arası Sosyal Bilimler Dergisi**, C.6, S.1, 2017, s.161-174
- YÜCEL, T. ,**Türkiye Coğrafyası**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1987

ZEYREK, H.T. “Yukarı Söğütlü Nekropollerinden Kaya Mezarları”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilgiler Dergisi**, C.6, S.2, 2007, s.117-144

İnternet Kaynakları:

<http://www.malatya.gov.tr/akcadag>, Erişim Tarihi 03.01.2020

<http://www.akcadag.gov.tr/cografi-konum>, Erişim Tarihi 03.01.2020

[http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=1411&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=1411&html=ages_detail_t.html&layout=web), Erişim Tarihi 06.05.2020

[http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=259&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=259&html=ages_detail_t.html&layout=web), Erişim Tarihi 03.01.2020

[http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=629&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=629&html=ages_detail_t.html&layout=web), Erişim Tarihi 06.05.2020

[http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=1384&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=1384&html=ages_detail_t.html&layout=web), Erişim Tarihi 03.01.2020

[http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=8969&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=8969&html=ages_detail_t.html&layout=web), Erişim Tarihi 03.01.2020

EKLER

EK 1. Tablolar

KAYA MEZAR ODALARI	Doğu Girişli	Batı Girişli	Kuzeydoğu Girişli	Kuzeybatı Girişli	Güney Girişli	Güneydoğu Girişli	Güneybatı Girişli
AKTEPE-1-	X						
AKTEPE-2-	X						
AKTEPE-3-	X						
AKTEPE-4-	X						
AKTEPE-5-	X						
AKTEPE-6-						X	
AKTEPE-7-						X	
AKTEPE-8-	X						
AKTEPE-9-	X						
AKTEPE-10-	X						
SARIHACI						X	
EBELER-1-		X					
EBELER-2-		X					
EBELER-3-		X					
EBELER-4-		X					
EBELER-5-		X					
EBELER-6-		X					
GÜNEY MEZAR							X
CULFABAĞI-1			X				
CULFABAĞI-2			X				
NİCER-1-		X					
NİCER-2-			X				
DÜMÜKLÜ-1-							X
DÜMÜKLÜ-2-							
ÇAY KAYA MEZAR	X						

Tablo 1: Cephe Yönlerine Göre Akçadağ Kaya Mezarları

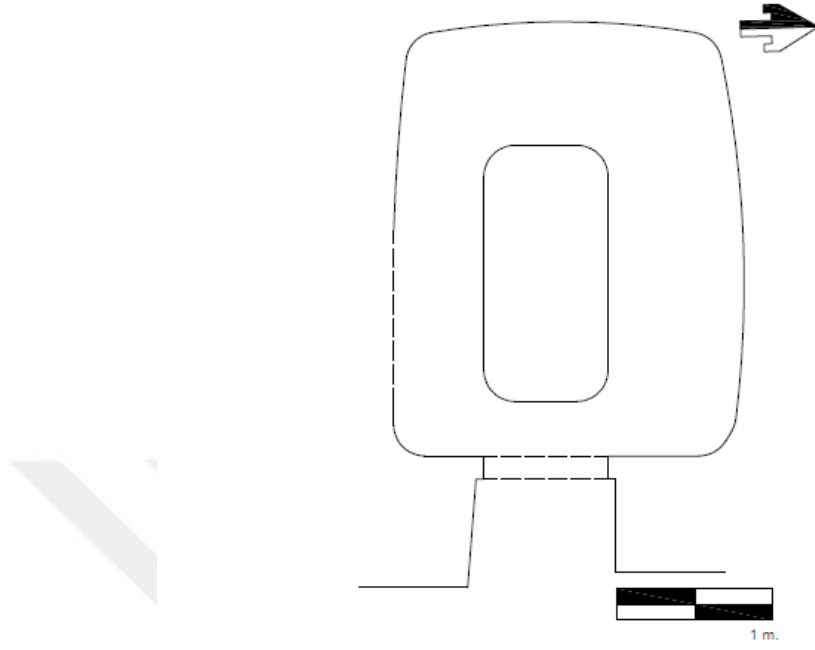
KAYA MEZAR ODALARI	Kemer Nişli Cephe	Yalın Cephe	Üçgen Alınlıklı	Kırık Cephe	Kare Kapı	Dikdörtgen Kapı	Düzensiz Kapı
AKTEPE-1-	X				X		
AKTEPE-2-	X					X	
AKTEPE-3-	X					X	
AKTEPE-4-	X						X
AKTEPE-5-	X						X
AKTEPE-6-	X					X	
AKTEPE-7-							
AKTEPE-8-	X						X
AKTEPE-9-	X					X	
AKTEPE-10-	X				X		
SARIHACI	X					X	
EBELER-1-	X				X		
EBELER-2-							
EBELER-3-	X						
EBELER-4-	X					X	
EBELER-5-	X					X	
EBELER-6-				X			
EBELER-7-	X				X		
CULFABAĞI-1	X					X	
CULFABAĞI-2				X			
NİCER-1-	X					X	
NİCER-2-		X					X
DÜMÜKLÜ-1-	X		X			X	
DÜMÜKLÜ-2-		X					X
ÇAY KAYA MEZAR	X					X	

Tablo 2: Cephe ve Kapı Özelliklerine Göre Akçadağ Kaya Mezarları

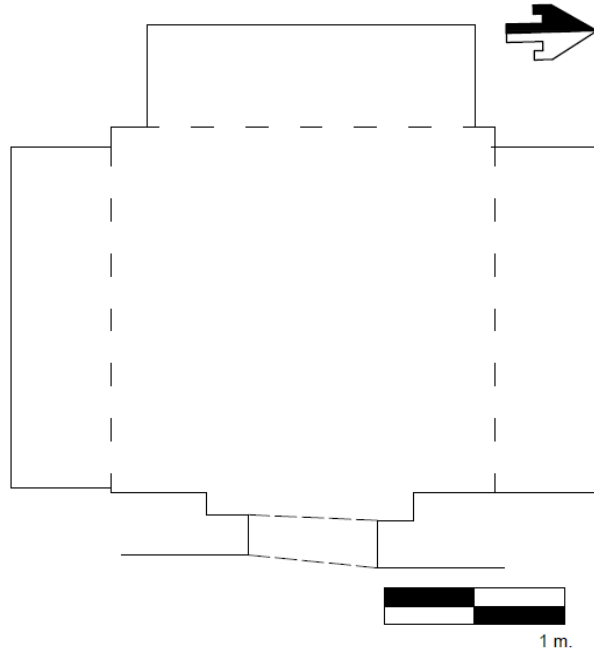
KAYA MEZAR ODALARI	Klineli	Arcosolumlu	Tekneli Arcosolumlu	Tekne Mezar	Mil Yuvası	Sürgü Deliği	Basamak Girişli	Bezeme
AKTEPE-1-	X				X	X		
AKTEPE-2-		X						
AKTEPE-3-		X						
AKTEPE-4-	X							
AKTEPE-5-	X							
AKTEPE-6-		X			X	X		
AKTEPE-7-								
AKTEPE-8-		X						
AKTEPE-9-		X						
AKTEPE-10-		X						
SARIHACI	X							
EBELER-1-		X			X	X	X	X
EBELER-2-								X
EBELER-3-								
EBELER-4-	X							X
EBELER-5-	X			X				X
EBELER-6-		X						X
EBELER-7		X			X	X	X	X
CULFABAĞI-1		X						
CULFABAĞI-2								
NİCER-1-		X			X	X		X
NİCER-2-	X							
DÜMÜKLÜ-1-		X			X	X	X	X
DÜMÜKLÜ-2-	X		X				X	
ÇAY KAYA MEZAR	X						X	X

Tablo 3: Akçadağ Kaya Mezar Odalarının İç Özellikleri

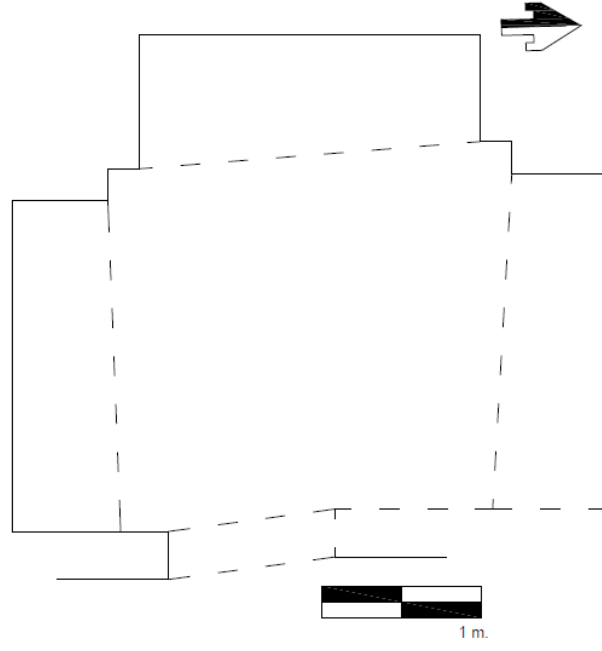
EK 2. Çizimler

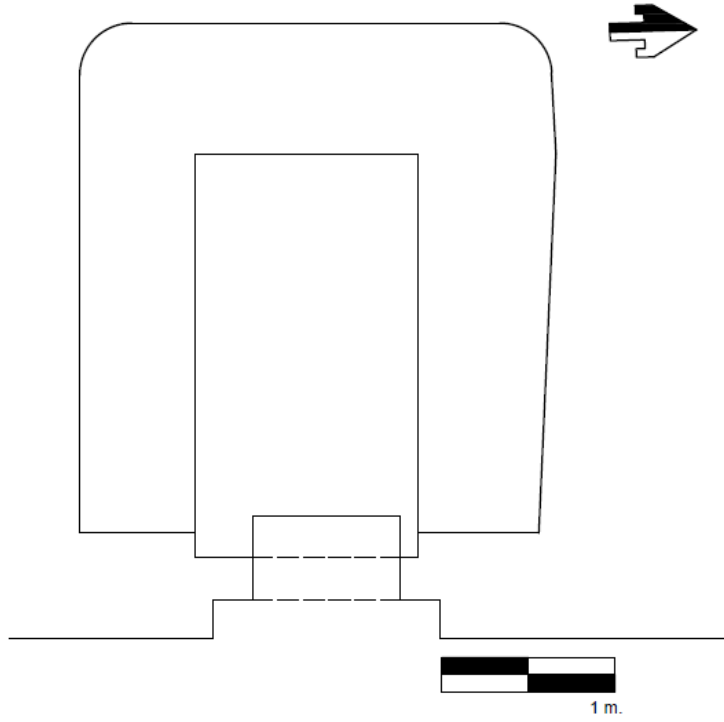
Çizim 1: Aktepe 1 Nolu Kaya Mezarı

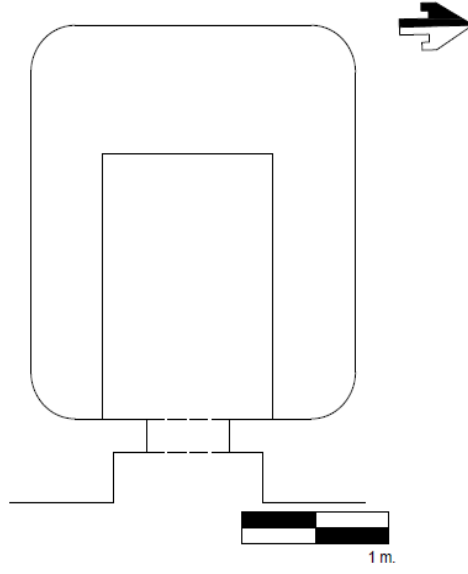
Çizim 2: Aktepe 2 Nolu Kaya Mezarı

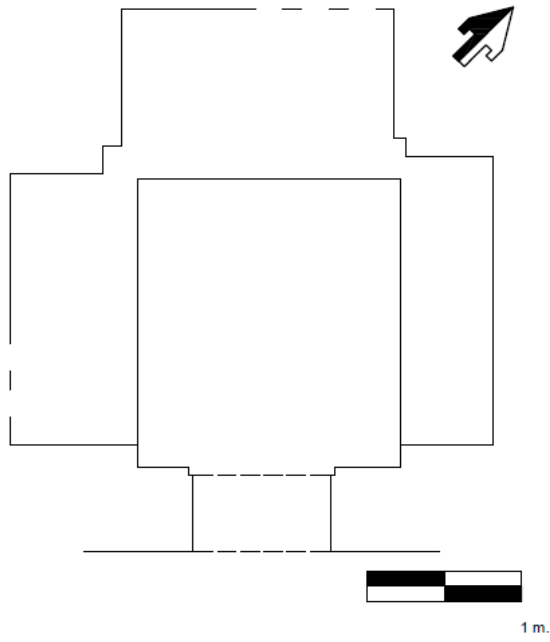
Çizim 3: Aktepe 3 Nolu Kaya Mezarı

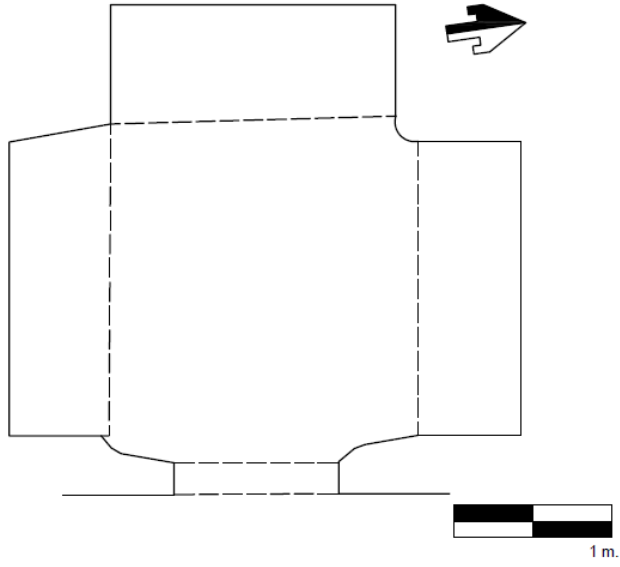
Çizim 4: Aktepe 4 Nolu Kaya Mezarı

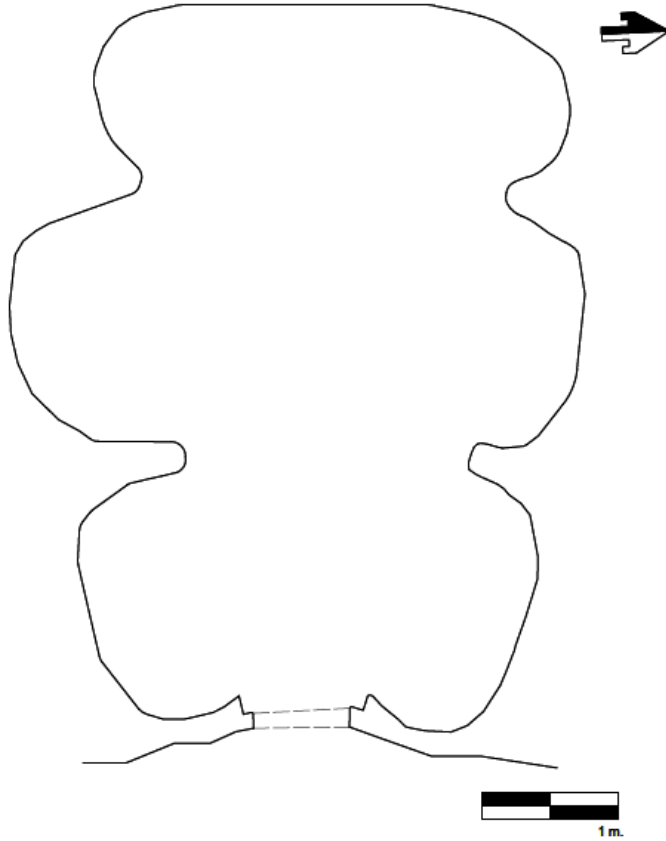
Çizim 5: Aktepe 5 Nolu Kaya Mezarı

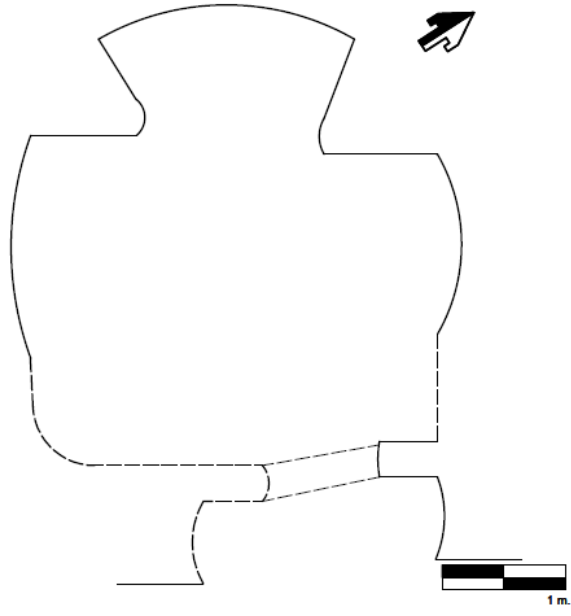
Çizim 6: Aktepe 6 Nolu Kaya Mezarı

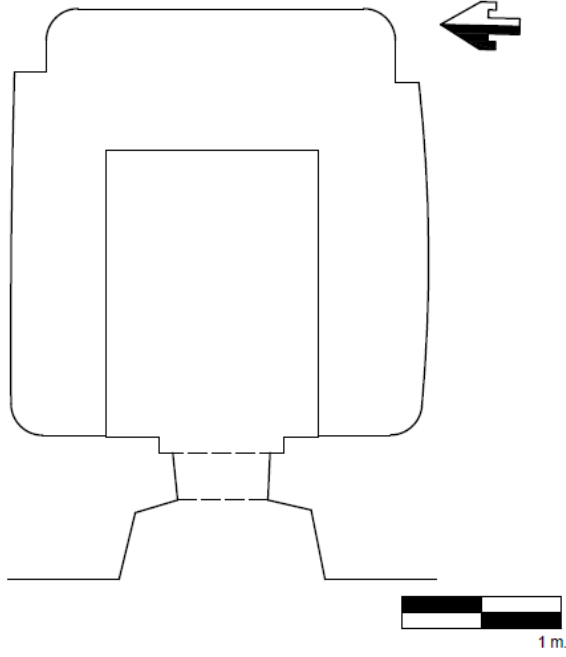
Çizim 7: Aktepe 8 Nolu Kaya Mezarı

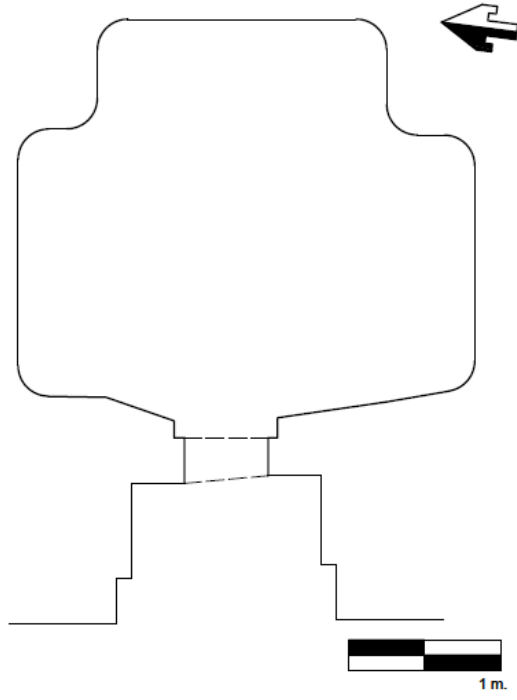
Çizim 8: Aktepe 9 Nolu Kaya Mezarı

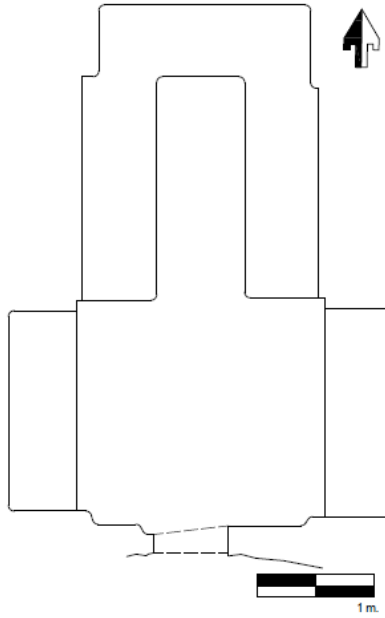
Çizim 9: Aktepe 10 Nolu Kaya Mezarı

Çizim 10: Sarıhacı Kaya Mezarı

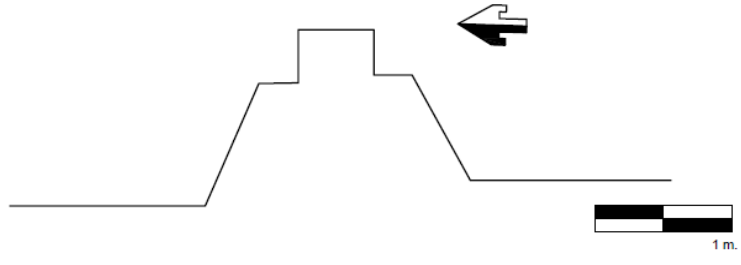

Çizim 11: Bağköy/Ebeler 1 Nolu Kaya Mezarı

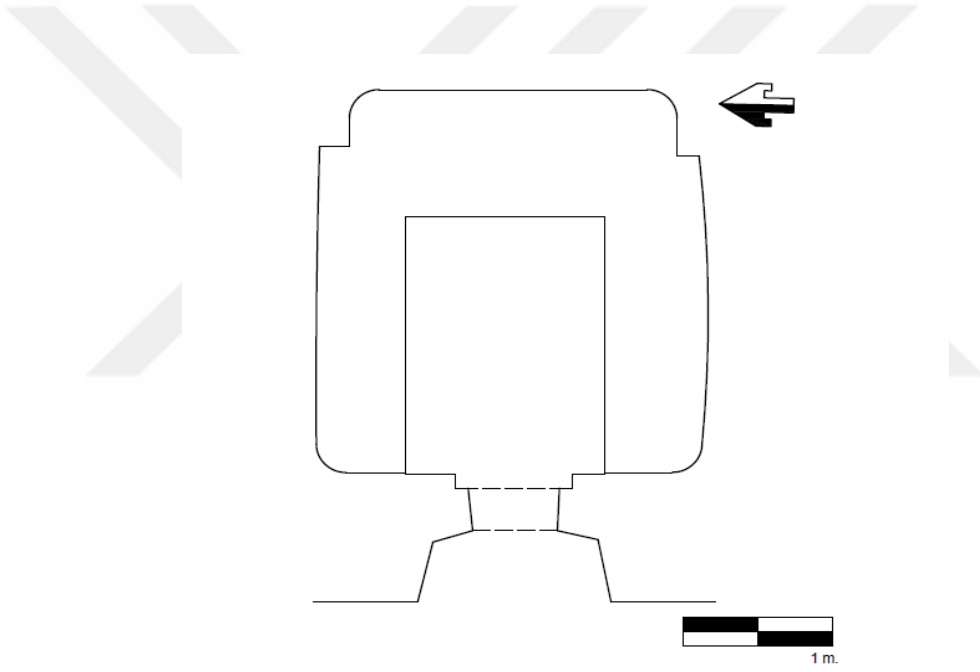

Çizim 12: Bağköy/Ebeler 2 Nolu Kaya Mezarı

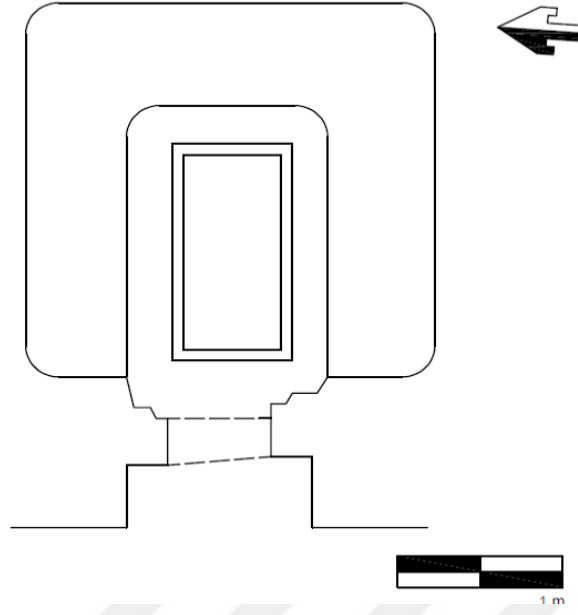

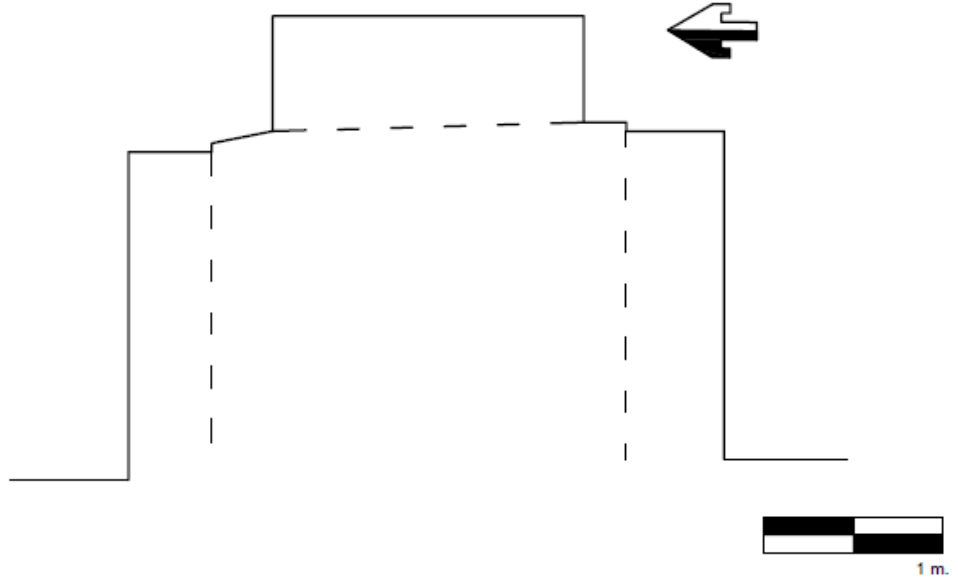
Çizim 13: Bağköy/Ebeler 3 Nolu Tamamlanmamış Kaya Mezarı

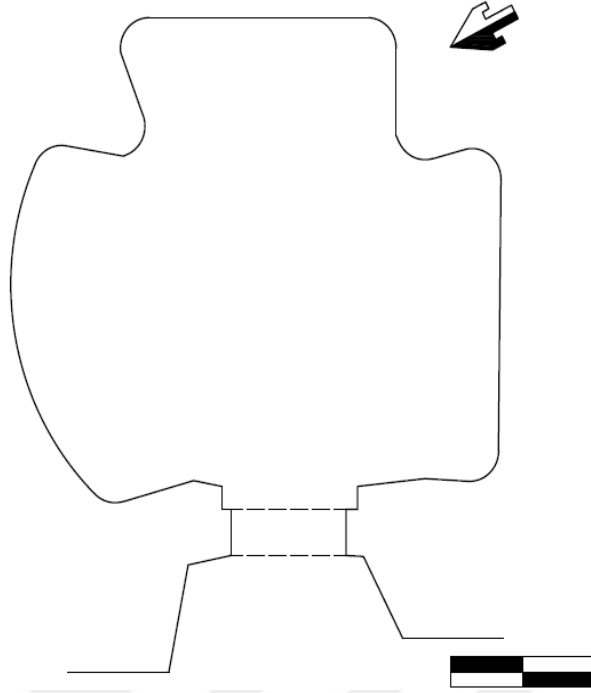
Çizim 14: Bağköy Ebeler 4 Nolu Kaya Mezarı

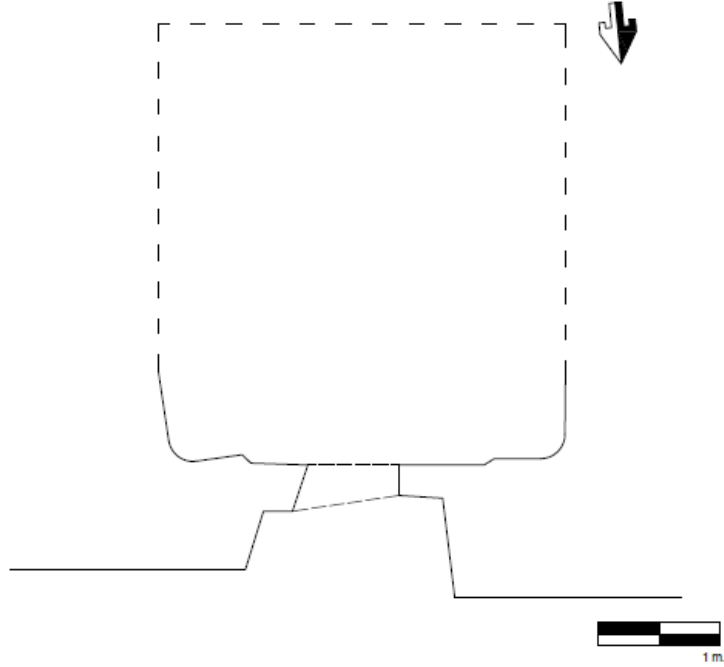
Çizim 15: Bağköy/Ebeler 5 Nolu Kaya Mezarı

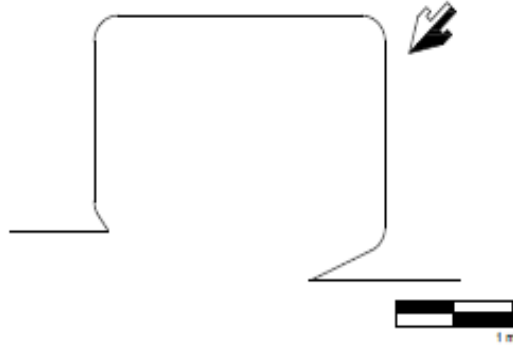
Çizim 16: Bağköy/Ebeler 6 Nolu Kaya Mezarı

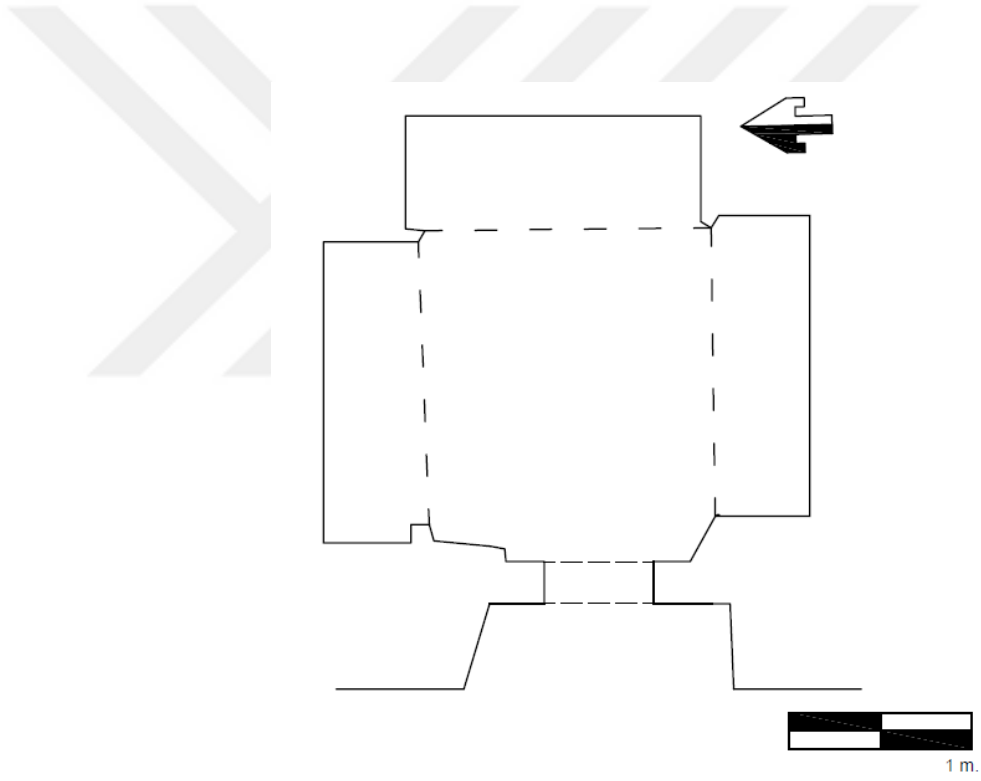
Çizim 17: Bağköy/Ebeler 7 Nolu Kaya Mezarı

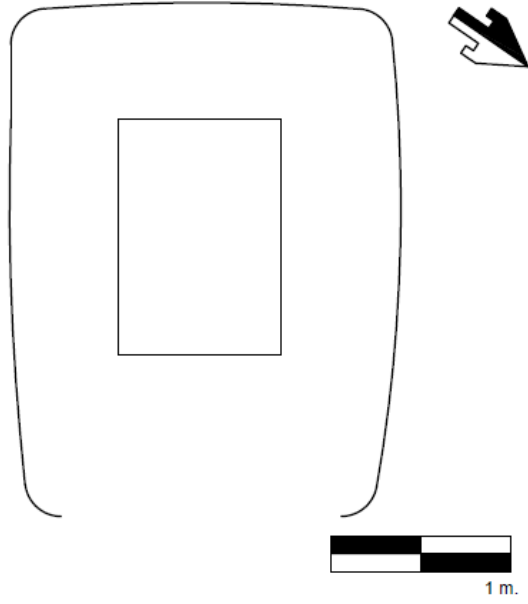
Çizim 18: Bağköy/Culfabağı 1 Nolu Kaya Mezarı

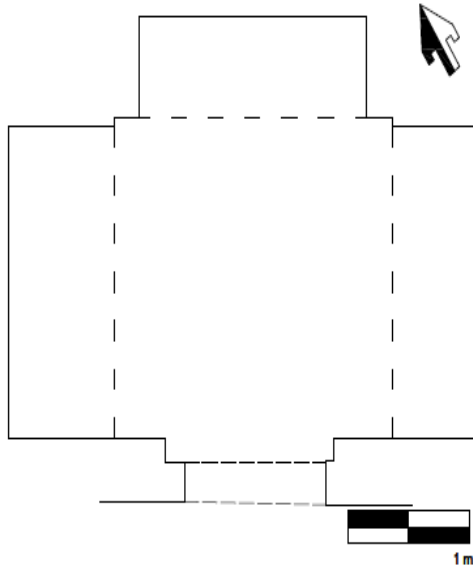
Çizim 19: Bağköy /Culfabağı 2 Nolu Kaya Barınağı

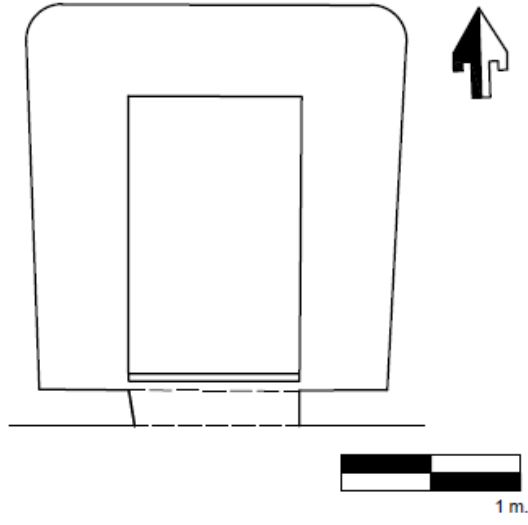
Çizim 20: Bağköy/Nicer 1 Nolu Kaya Mezarı

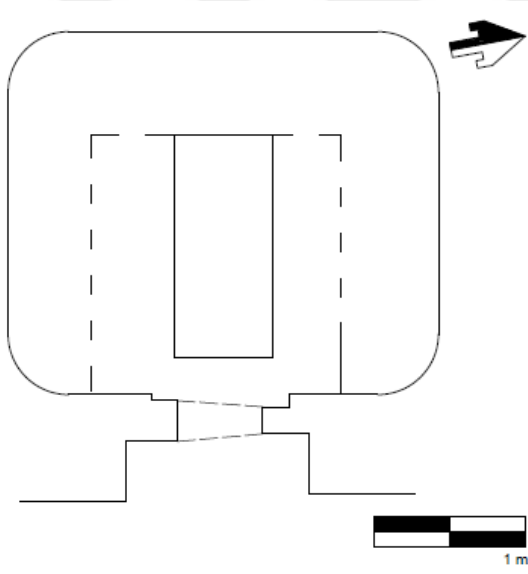
Çizim 21: Bağköy/Nicer 2 Nolu Kaya Mezarı

Çizim 22: Ortaköy/Dümüklü 1 Nolu Kaya Mezarı

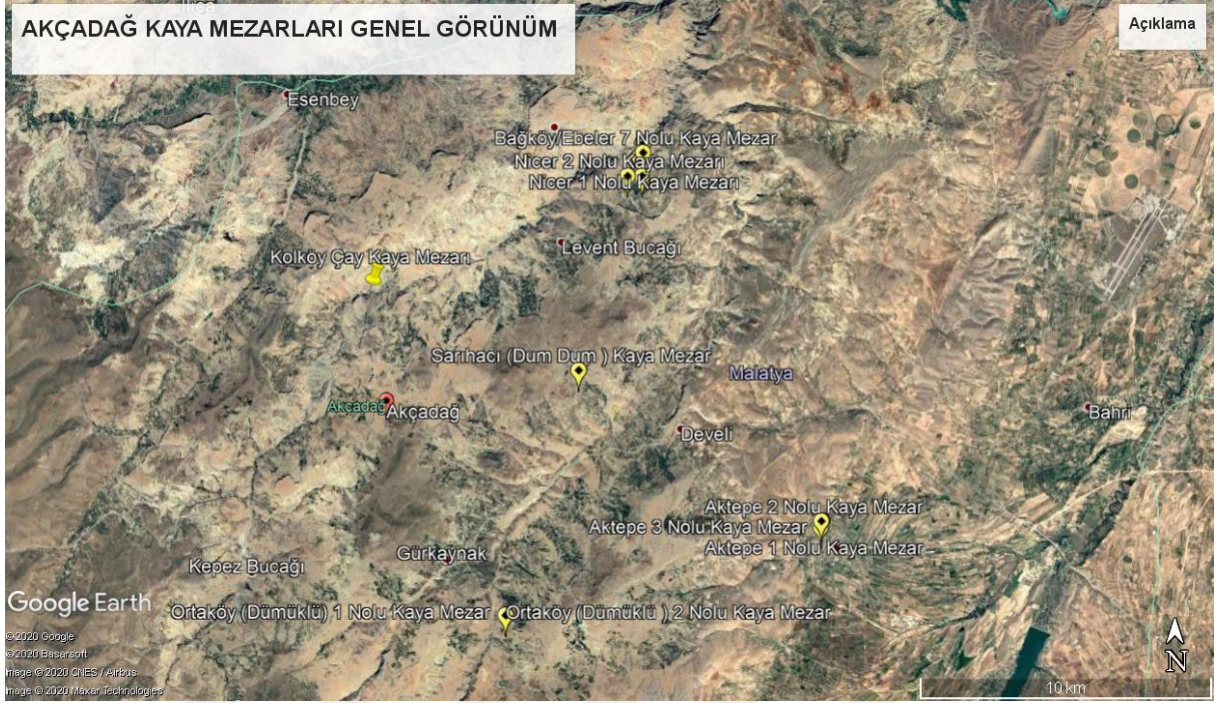

Çizim 23: Ortaköy/Dümüklü 2 Nolu Kaya Mezarı

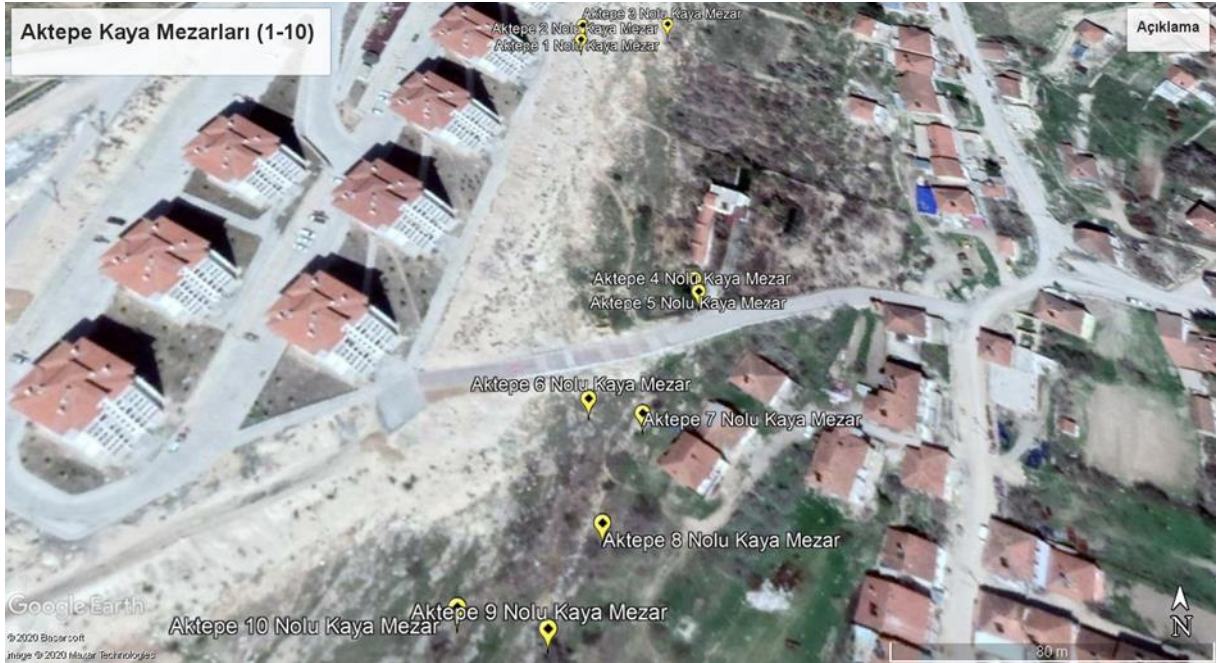

Çizim 24: Ortaköy/Çay Kaya Mezarı

EK 3. Resimler

Resim 1: Akçadağ Kaya Mezar Odaları Genel Dağılım Alanları

Resim 2: Aktepe Kaya Mezarları

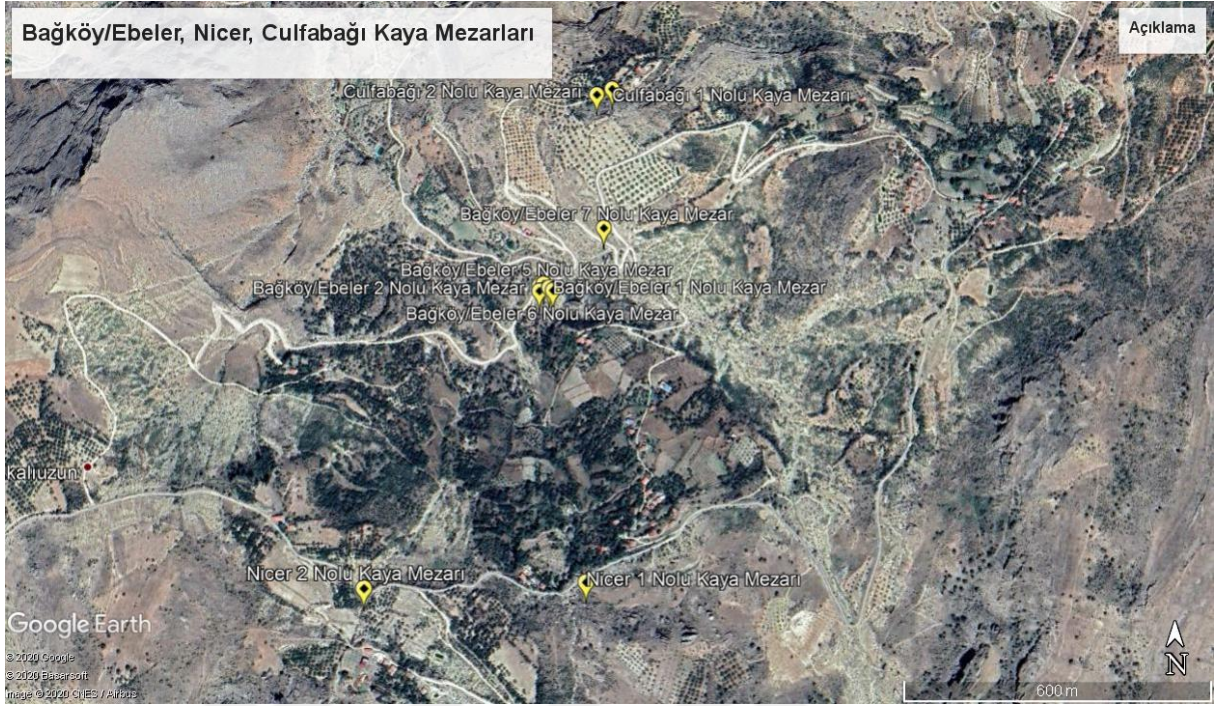

Resim 3: Sarihacı (Dum Dum) Kaya Mezarı

Resim 4: Bağköy/Ebeler Kaya Mezarları

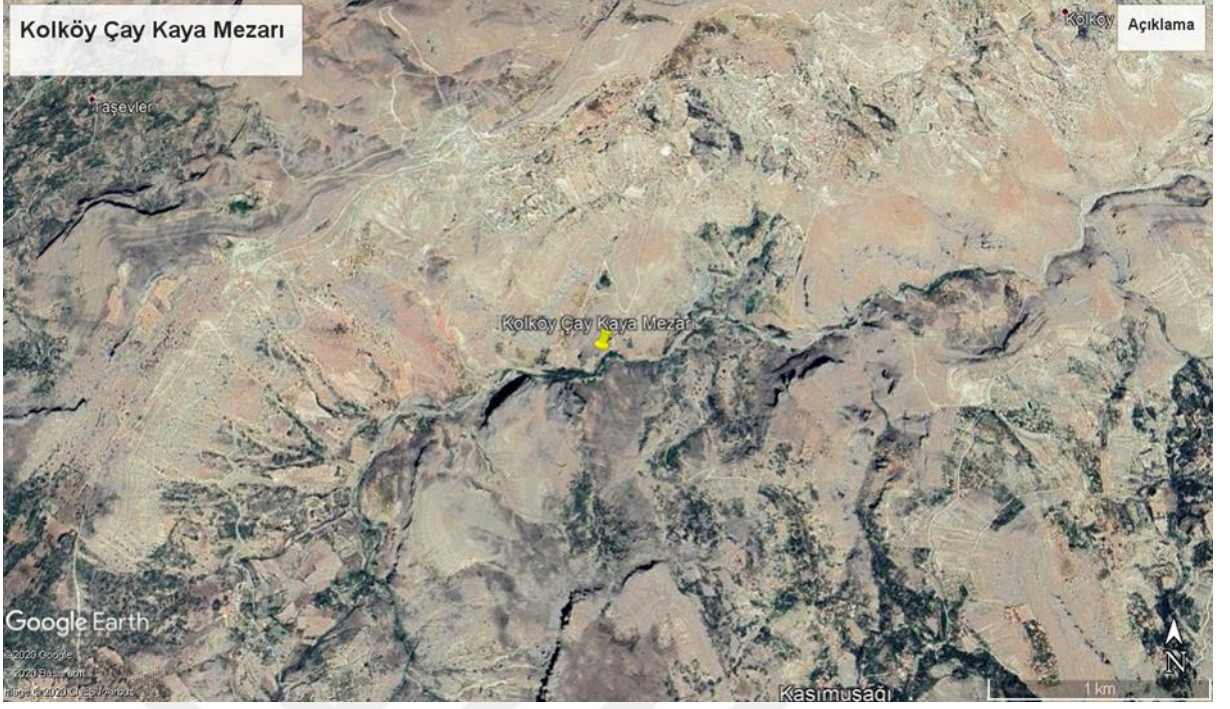

Resim 5: Bağköy/Ebeler, Nicer, Culfabağı Kaya Mezarları

Resim 6: Ortaköy (Dümüklü) Kaya Mezarları

Resim 7: Kolköy Kaya Mezarı

Resim 8: Aktepe 1, Giriş açıklığı

Resim 9: Aktepe 1, Klineler

Resim 10: Aktepe 2, Giriş açıklığı

Resim 11: Aktepe 2, Arcosoliumlu klineler

Resim 12: Aktepe 3, Giriş açıklığı

Resim 13: Aktepe 3, Arcosoliumlu klineler

Resim 14: Aktepe 4, Giriş açıklığı

Resim 15: Aktepe 4, İç görünümü

Resim 16: Aktepe 5, Giriş açıklığı

Resim 17: Aktepe 5, İç görünümü

Resim 18: Aktepe 6, Giriş açıklığı

Resim 19: Aktepe 6, Arcosoliumlu kline

Resim 20: Aktepe 7

Resim 21: Aktepe 8, Arcosoliumlu kline

Resim 22: Aktepe 8

Resim 23: Aktepe 9

Resim 24: Aktepe 9

Resim 25: Aktepe 9, Girişin solunda bulunan arcosoliumlu kline

Resim 26: Aktepe 9, İkinci hareket alanının karşısında bulunan kline

Resim 27: Aktepe 10 numaralı mezar

Resim 28: Aktepe 10

Resim 29: Sarıhacı, Giriş cephesi

Resim 30: Sarıhacı, Zemini düzgün ve planlı hareket alanı

Resim 31: Sarıhacı, Klineler

Resim 32: Bağköy-Ebeler Mevkii, “Yassıkaya” ve kaya mezarları

Resim 33: Ebeler 1, Giriş açıklığı

Resim 34: Ebeler 1, Kapı mil ve klit yuvaları

Resim 35: Ebeler 1, Arcosoliumlu klineler

Resim 36: Ebeler 2, Kline ve Arcosoliumlu klineler

Resim 37: Ebeler 2, Kapının alınlık kısmında bulunan nişler

Resim 38: Ebeler 2, Birinci hareket alanı ve arcosoliumlu klineler

Resim 39: Ebeler 2, İkinci hareket alanı ve klineler

Resim 40: Ebeler 3, Cehe düzenlemesi

Resim 41: Ebeler 4, Giriş açıklığı

Resim 42: Ebeler 4, Klineler

Resim 43: Ebeler 4, Girişin karşısında yarım kemer içerisine alınmış kline

Resim 44: Ebeler 5, Giriş açıklığı

Resim 45: Ebeler 5, Ölü teknesi, hareket alanı ve üç kline

Resim 46: Ebeler 5, Ölü teknesi

Resim 47: Ebeler 5, Klineler

Resim 48: Ebeler 6, Kırık giriş cephe

Resim 49: Ebeler 6, Üç arcosoliumlu kline

Resim 50: Ebeler 6, Girişin karşısında bulunan arcosoliumlu klinenin alt kısmına oyulan niş

Resim 51: Ebeler 7, Giriş açıklığı

Resim 52: Ebeler 7, Basamak uygulaması

Resim 53: Ebeler 7, Arcosoliumlu klineler

Resim 54: Culfabağı 1, Kemer nişli cephe

Resim 55: Culfabağı 1, İç görünümü

Resim 56: Culfabağı 2 Kaya barınağı

Resim 57: Nicer 1, Cephe düzenlemesi

Resim 58: Nicer 1, Arcosoliumlu klineler ve nişler

Resim 59: Nicer 1, Girişin sağında bulunan arcosoliumlu kline

Resim 60: Nicer 1, Girişin sağında ve karşısında bulunan sekiler

Resim 61: Nicer 2, Giriş açıklığı

Resim 62: Nicer 2, Klineler

Resim 63: Ortaköy-Dümüklü Mevkii mezarları

Resim 64: Dümüklü 1, Giriş Cephesi

Resim 65: Dümüklü 1, Girişin sağında bulunan tekneli arcosolium

Resim 66: Dümüklü 1, Girişin karşısında bulunan arcosoliumlu kline

Resim 67: Dümüklü 2, Kapı açıklığı

Resim 68: Dümüklü 2, Klineler

Resim 69: Çay Kaya Mezar, Kapı açıklığı

Resim 70: Çay Kaya Mezar, Ölü teknesi

Resim 71: ay Kaya Mezar, Klineler